

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SINAI MÜLKİYET İHRACATININ ALT YAPISI OLARAK TEKNOLOJİ
STANDARTLARI VE ESAS PATENTLERİ (SEP)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ÖZDEMİR

Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Finansman Tezli Yüksek Lisans Programı

NİSAN 2023

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SINAI MÜLKİYET İHRACATININ ALT YAPISI OLARAK TEKNOLOJİ
STANDARTLARI VE ESAS PATENTLERİ (SEP)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ÖZDEMİR
(221205003)
(ORCID: 0009-0009-1473-2628)

Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Finansman Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Osman YILMAZCAN

NİSAN 2023

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Formu

Enstitümüz, Uluslararası Ticaret Tezli Yüksek Lisans Programı (221205003) numaralı öğrencisi Hasan ÖZDEMİR'in "Sınai Mülkiyet İhracatının Alt Yapısı Olarak Teknoloji Standartları ve Esas Patentleri (SEP)" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 26/04/2023 tarihinde oluşturduğu jüri tarafından *Oy Birliği* ile *Yüksek Lisans* tezi olarak *Kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

Tez Savunma Tarihi: 26/04/2023

- 1) Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Osman YILMAZCAN**
- 2) Jüri Üyesi: Prof. Dr. Öğretim Üyesi Erkut ALTINDAĞ**
- 3) Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Metin TOPTAŞ**

YEMİN METNİ

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgiler akademik ve etik kurallara uygun şekilde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgiler ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynak listesinde belirttiğimi, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim. (26/04/2023)

Hasan ÖZDEMİR

İTHAF

Eserimi, aziz hatıralarını daima özlemle hatırlayacağım sevgili Annem Münevver, sevgili Babam Rasim, sevgili Ağabeyim Aziz ve canım Oğlumuz Arda Can yanı sıra, saygıdeğer Eşim Nuray ve çok sevgili Oğlumuz Sezar Tunç'a ithaf ediyorum.

05 Mayıs 2023, Suadiye, İstanbul

ÖNSÖZ

Yazımına 2016 yılı Ekim ayında aşlamama rağmen, azı se eplerle sekteye uğramış tezimi tamamlamak hedefi ile 2022 Güz Dönemi öğrenci affından yararlandım. İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana bilim Dalı için tekrar kayıt yaptırdım. Disiplinler arası nitelikteki tezimi tamamlamak için, aften sonra da danışman ulamadım. Tez yazımının tekrar sekteye uğradığı Aralık 2022’de, daha öncesinde hiç tanışmamış olmamıza rağmen, Lisansüstü Enstitüsü Yöneticisi Saygıdeğer Hocam Sayın Prof. Dr. Bahaddin SİNSOYSAL, bir mucize gi i müdahale ederek doğru danışmanı ulmamı sağlamıştır. Sonrasında da devam eden olağanüstü destek ve katkıları için, öncelikle kendilerine teşekkür eder, daima minnettar olacağımı ifade ederim.

Yine bu kapsamda, tezimin jüri üyesi Saygıdeğer Hocam Sayın Prof. Dr. Erkut ALTINDAĞ, ana ilk sunumdaki eksiklerimi düzeltme hakkı tanıyarak ikinci ir şans tanınması yanı sıra, hiç ilmediğim intihal taraması ya da enzeşme oranının düşürülmesi gi i teknik konularda fevkalade destek olduğu için, kendisine teşekkür eder, minnettarlığımı ildiririm.

Diğer jüri üyesi Saygıdeğer Hocam Sayın Dr. Metin TOPTAŞ ise, yine ilk sunumdaki eksiklerimi düzeltme hakkı tanıyarak ikinci ir şans tanınması yanı sıra, hem birinci sunumda, hem de ikinci sunumda, nokta atışlı sorularıyla, azı konulardaki eksikliğini idrak etmeme sihirli ir katkıda ulunmuştur. Soruları ve teknik yardımları sayesinde tezimi u ölçüde geliştire ildim, kendilerine de teşekkür ederim, minnettarım.

Tez danışmanım olmayı ka ul ettiği için ve tezimin resmileşmesi için gerekli usul işleminin tamamlanması yanı sıra, tezimin akademik ir forma dönüştürülmesindeki değer içilemez olağanüstü teknik katkısı için, Saygıdeğer Hocam İstanbul Gedik Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Dr. Osman YILMAZCAN’a özellikle teşekkür eder ve hayatım boyunca minnettar olacağımı ifade ederim.

Mayıs 2023

Hasan ÖZDEMİR

(Avukat)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	6
2. ULUSLARARASI STANDARTLAR LİTERATÜR TARAMASI	8
2.1. Uluslararası Teknoloji Standardı Literatürü ve Kavramlar	9
2.1.1. Dünyada uluslararası teknoloji standardı düzenlemeleri	13
2.2.2. Dünyada uluslararası teknoloji standardı kurumları	14
2.2.3. Türkiye teknoloji standardı düzenlemeleri	16
2.2.4. Türk Standartları Enstitüsü (TSE)	17
2.3. Patent Kavramı	18
2.3.1. Patent düzenlemeleri	20
2.3.2. Türk Patent ve Marka Kurumu (Türk Patent).....	22
2.3.3. Patent iş irliği anlaşması (PCT) ve fikri mülkiyet kurumu	23
2.4. Standarda Esas Patent Kavramı (SEP)	24
2.4.1. Uluslararası teknoloji standardı sa itleyen kuruluş (SSO)	26
2.4.2. Patent Değerleme Şirketi (NPE), patent müzakeresi ve lisans verme	29
2.4.3. Adil, makul ve ayrımcı olmayan prensipler (FRAND).....	31
2.4.4. Patent kapanı, lisans ücreti yığılması, patent dolanımı, dışlama	33
2.4.5. Çapraz lisanslama, patent ihlali ve ihtiyati ted ir	37
3. SEP OLGUSUNUN PİYASAYA ETKİSİ VE YOL AÇTIĞI SORUNLAR ..	39
3.1. Küreselleşme ve Korumacılık Kavramı	39
3.2. Uluslararası Ticaretin Genel Görünümü.....	44
3.3. Uluslararası Ticarete SEP Olgusu Sonucu Oluşan Sorunlar	51
3.4. Uluslararası Ticaret Hukukunu Şekillendiren Bazı SEP Davalarının Analizi ..	54
3.4.1. Orange-Book standard davası.....	54
3.4.2. Huawei ile ZTE arasındaki dava.....	58
3.4.3. Genentech davası	61
3.4.4. Unwired Planet ile Huawei ve ZTE arasındaki davalar	62
3.4.5. Dünya çapında FRAND lisans ücreti tespiti.....	64
3.4.6. Sınır aşan etki ve dava engelleyici ted ir kararları	64
3.5. Teknoloji Suistimali Sonucu SEP Yerine Ticari Sır Korumasının Tercihi	65
4. TÜRKİYE SEP UYGULAMASI VE EKONOMİK ETKİLERİ	68
4.1. Ekonomik Yapı ve Türkiye'nin Uluslararası Reka et Gücüne Etkisi	68

4.2. Standardizasyona Katılım ve SEP Edinimindeki Yapısal Yetersizlikler	68
4.3. Yüksek Teknoloji Se e i ile Karşılaşılan Yapısal Sorunlar	76
4.4. Dünya’da Anti-Tröst ve Rekabet Hukuku Uygulamaları.....	78
5. METODOLOJİ	80
5.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri	80
5.2. Araştırmanın Türü	81
5.3. Araştırmanın Kapsamı.....	81
5.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları	81
5.5. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı	82
5.6. Analiz Tekniği	82
5.7. SWOT Analizi ve Bulgular	82
5.7.1. Güçlü yönler	83
5.7.2. Zayıf yönler	88
5.7.3. Fırsatlar	93
5.7.4. Tehditler	95
6. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	98
KAYNAKLAR.....	102
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR

ABAD (CJEU)	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ANSI	: ABD Ulusal Standartlar Enstitüsü
ARSO	: Afrika Bölgesel Standartlar Teşkilatı
ASI (AASI)	: Dava Engelleyici İhtiyat-i Tedbir
ATIS	: Telekomünikasyon Endüstrisi Çözümleri Birliği
BKYM	: Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi
BoE	: Birleşik Krallık Merkez Bankası
BoJ	: Japonya Merkez Bankası
CEN	: Avrupa Standardizasyon Komitesi
CENELEC	: Elektro-Teknik Standardizasyonu İçin Avrupa Komitesi
DTO (WTO)	: Dünya Ticaret Örgütü
DTSA	: ABD Ticari Sırlara Karşı Savunma Yasası
ECB	: AB Merkez Bankası
EEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
EPO	: Avrupa Patent Ofisi
ETSI	: Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü
EUC	: Avrupa Birliği Komisyonu
F&D	: IMF Finans ve Gelişme Dergisi
FED	: ABD Merkez Bankası
FRAND	: Adil, Makul, Ayrımcı Olmayan Prensiplerle Lisanslama
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
ICC	: Uluslararası Ticaret Odası
IEC	: Uluslararası Elektro-Teknik Komisyonu
IEEE	: Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü
IPR	: Fikri Mülkiyet Hakkı
ISO	: Uluslararası Standardizasyon Örgütü
ITU	: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
LTE	: Uzun Süreli Evrim Standardı
NPE (PAE)	: Patent Değerleme Varlıkları
OECD	: Avrupa Ekonomik İş irliği ve Gelişme Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Karteli
PASC	: Pasifik Bölgesi Standartlar Kongresi
PCT	: Patent İş irliği Anlaşması
SEP	: Standarda Esas Patent, Standard Essential Patent
SSO	: Standart Sabitleme Organizasyonu
SSPPU	: En Küçük Satılabilir Patent Uygulama Ünitesi
TFEU	: Avrupa Birliği'nin Fonksiyonu Üzerine Antlaşma
TRIPS	: Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Üzerine Antlaşma
UCPA	: Japonya Haksız Reka et Önleme Yasası

UMTS : Evrensel Mobil Telekomünikasyon Sistemi Standardı
USPTO : ABD Patent Ofisi
WCO : Dünya Gümrük Örgütü
WIPO : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1: Uluslararasılaşma ile Küreselleşme Dönemleri.....	9
Çizelge 2.2: TSE İhtisas Kurulları.....	17
Çizelge 2.3: Ülkelere Göre Ulusal Patent Düzenlemeleri	21
Çizelge 2.4: Avanci Lisans Veren Şirketler.....	34
Çizelge 2.5: Avanci Lisans Alan Şirketler.....	35
Çizelge 2.6: Avanci Dışı Lisans Veren SEP Sahibi Şirketler.....	35
Çizelge 4.1: Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Kar İlişkisi	71
Çizelge 4.2: Gayrisafi Tasarruf Oranları (%).....	73
Çizelge 4.3: Hane Halkı Gayrisafi Tasarruf Oranları (TL).....	74
Çizelge 5.1: SWOT Analizinde Güçlü Yönler Yönelik Sorular	83
Çizelge 5.2: SWOT Analizinde Güçlü Yönler Yönelik Cevaplar	83
Çizelge 5.3: SWOT Analizinde Fırsatlara Yönelik Sorular.....	93
Çizelge 5.4: SWOT Analizinde Fırsatlara Yönelik Cevaplar	93
Çizelge 5.5: SWOT Analizinde Tehditlere Yönelik Sorular	95
Çizelge 5.6: SWOT Analizinde Tehditlere Yönelik Cevaplar.....	95

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1: Küresel Sanayi Üretiminin Gelişen Ülkelere Transferi	12
Şekil 2.2: Bağlı Araçlar Alanı.....	16
Şekil 2.3: Teknolojilerin SEP'e Dönüşüm Şeması	28
Şekil 2.4: Nesnelerin İnterneti Standardizasyon Ortamı.....	29
Şekil 2.5: SEP Deklarasyonlarının Doğruluk Analizi.....	31
Şekil 2.6: 2019 Yılı İtaliyesi ile 4G/LTE SEP'leri kontrol edenler,.....	36
Şekil 3.1: Küreselleşmenin Enflasyon ve GDP Etkisi	40
Şekil 3.2: Küreselleşme ve Korumacılık Dönemleri	45
Şekil 4.1: Kamu Yatırımlarında 1990-2018 Arasında İlk 10 Ülke	69
Şekil 4.2: ABD'nin En Büyük Şirketlerinin Bilançosunda, Maddi Olmayan Duran Varlıkların Toplam Sermaye Stoku İçindeki Artışı	77
Şekil 5.1: Türkiye Genç Nüfus Oranının AB Ülkelerinden Yüksekliği	84
Şekil 5.2: Türkiye Genç Nüfus Oranının Düşme Eğilimi	84
Şekil 5.3: Türkiye Genç Nüfus Oranının AB'den Yüksekliğini Sağlayan İller.....	85

SINAI MÜLKİYET İHRACATININ ALT YAPISI OLARAK TEKNOLOJİ STANDARTLARI VE ESAS PATENTLERİ (SEP)

ÖZET

Araştırmada, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının bir yöntemi olarak kristalize olmuş sermaye içimindeki sınai mülkiyet haklarının; ithalat ve ihracatı yanı sıra yüksek teknoloji ekosisteminin teknik alt yapısını oluşturacak uluslararası teknoloji standartları ile standarda esas patentler konusunun kavramsal olarak ele alınması ve bu alandaki ekonomik ve hukuki bilgi eksikliğinin giderilmesine katkı sunulması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda, uluslararası teknoloji standardı (UTS) ve standardın uygulanması için kullanımı zorunlu tekniği sınai mülkiyet tekeli olarak koruyan standarda esas patent (SEP) ekosistemi ele alınmıştır. Bu ekosistemin kurucu aktörü olan standart sabitleme organizasyonları (SSO'lar) ile söz konusu SEP'lerin FRAND lisanslama ekosistemi incelenmiştir.

Araştırmanın veri toplama yöntemi literatür taramasıdır. Bu kapsamda araştırma konusuyla ilgili olarak kitaplar, dergiler, gazeteler, tezler, ulusal ve uluslararası bilimsel makaleler, ildiriler, içtihat oluşturmuş azı dava örnekleri, idari kararlar taranmıştır. Elde edilen ulgu ve veriler SWOT yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını istikrarlı bir içimde sürdürebilmesi için azı alanlarda yüksek teknoloji ekosistemi oluşturmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun için daha fazla yabancı sermaye sağlanması ve Ar-Ge yatırımlarının katlanarak artırılması gerekmektedir. Ulusal kaynakların yüksek teknoloji alanlarına ve Ar-Ge yatırımlarına yönlendirilmesi sonucunda UTS ve SEP ekosisteminin uluslararası arenasında güçlü konuma gelinebilecektir.

Anahtar sözcükler: *Sınai Mülkiyet, Standart Sabitleme Organizasyonları, Standart, Standarda Esas Patentler, FRAND*

TECHNICAL STANDARDS AND ESSENTIAL PATENTS (SEP) AS AN INFRASTRUCTURE OF AN EXPORT OF TRADE-RELATED INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

ABSTRACT

In the research, over the trade-related intellectual property rights in the form of crystallized capital as a method of Türkiye' economic development; as well as import and export of those, it is aimed to conceptually address the issue of international technical standards and the standard-essential patents, which will form the technical infrastructure of the high-tech ecosystem, and to contribute to the elimination of the lack of economic and law knowledge in this field.

In this context, the international technical standard (ITS) and the standard essential patent (SEP) ecosystem that protects the technique that is a must for the implementation of the standard as a trade-related intellectual property monopoly are discussed. Standard setting organizations (SSOs), which are the establisher actors of this ecosystem, and the FRAND licensing ecosystem of these SEPs were studied.

The data collection method of the study is literature review. In this context, books, journals, newspapers, dissertations, national and international scientific articles, papers, some case examples that have formed case law, administrative decisions related to the research subject were scanned. The findings and data obtained were analyzed by SWOT method.

The results of the research reveal the necessity of creating a high-tech ecosystem in some areas in order for Türkiye to maintain its economic development steadily. For this, more foreign capital should be provided and R&D investments should be increased exponentially. As a result of directing national resources to the high-tech areas and R&D investments, a strong position can be achieved in the international arena of the ITS and SEP ecosystem.

Keywords: *Trade-related IPRs, Standards Setting Organisations, Standard, Standard Essential Patents, FRAND*

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Uluslararası teknoloji standartları (UTS), standarda esas patentler (SEP), FRAND lisanslama ekosistemi ve Türkiye’deki yapının SWOT analizi yöntemi ile araştırılması çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Serbest pazar odaklı ulusal devletlerin istikrarlı ekonomik kalkınması için gerekli yüksek teknoloji üretiminin alt yapısı, sınai mülkiyet hakları ve teknik standardizasyondur (Contreras, 2023).

Gelişmiş ülkelerde sermaye yoğun üretimin yaygınlaşması ve teknoloji yoğun üretime evrilmesi sebebi ile kendi ulusal sınırları içinde verimli yatırım alanı bulamayan sermaye birikir (Marx, 1867). Söz konusu irikmiş atıl sermayenin Merkantilizm enzeri ir enflasyon ve hayat pahalılığına yol açmaması için sistematik içimde, aşka ulusal ekonomilere ihracı ihtiyacı doğmuştur (Rothbard, 1963: 284).

Uluslararası sermaye ihracatının gerçekleştirildiği teknik alt yapıyı uluslararası standartlar oluşturur. Bu araştırmada, uluslararası sermaye ihracatının diğer formu olarak sınai mülkiyet haklarının ihracatı incelenmiştir. İhracatın söz konusu seçkin formu ağılamında, uluslararası standartların üretim alanı çerçevesindeki türünü oluşturan uluslararası teknoloji standartları (UTS’ler) ve unların esas patentleri (SEP’ler) tanımlanmıştır.

Küreselleşme ağılamında, Dünya Ticaret Örgütü (DTO) 01.01.1995 yılında faaliyete aşlarken, aynı anda yürürlüğe girmiş TRIPS (Ticaretle ilgili Sınai Mülkiyet Hakları Anlaşması) ve aynı tarihte faaliyete geçen Türk Patent ve Marka Kurumu (TPE) kapsamında yaygınlaşan uluslararası sınai mülkiyet ihracatı değerlendirilmiştir. Türkiye ekonomisinin onlarca yıldır istikrarlı içimde dış ticaret açığı oluşturmaması gerekçelerinden iri olarak, ticaretle ilgili entelektüel mülkiyet hakları (sınai mülkiyet, trade-related IPRs) ithalatı ve lisanslama ekosistemi yeterince analiz

edilmemiştir. Bu kapsamda, UTS'ler ve SEP'lerin Türkiye yüksek teknoloji ekosistemi üzerine yansımaları hakkında SWOT analizi yapılmıştır.

Uluslararası teknoloji standartları (international technical standards), farklı ülkelerdeki üreticiler tarafından, cihaz, yedek parça, yazılım, donanım veya uygulamaların aynı işlevi gerçekleştirecek tarzda seri üretimini ve birlikte çalışma ilmesini sağlayacak şekilde tasarlanan üretim yöntemlerinin, standart saitleme kuruluşları tarafından seçilip, kamu kullanımı için ilan edilmiş teknik şartnameleridir (Contreras, 2023, 3; Mohan, 2016, 777).

Ulusal ekonomiler görece olarak kıt kaynaklara sahip olduğu için yabancı sermaye girişinin sağlanması yanı sıra, sahip olunan kaynakların israfının önlenmesi, tahsisinin doğru ölçüde, zamanında yapılabilmesi amacı, hizmet ve mal üretim tekniklerinde standartlaşmayı gerektirmektedir. Türkiye ekonomisinde, tüm mal ve hizmetlerin, görece olarak, etkin, kolay, hesaplı, hızlı, verimli üretimi veya pazarlanabilmesi için, teknoloji standartlarının kullanımı zorunludur.

Patentler ise, tarihsel olarak, sınai mülkiyet hakları kategorileri içinde en önemlisidir. Sanayi devrimi sonrası, liberal ekonomi ortamında, kişisel zenginleşmenin ve ulusal kalkınmanın temel araçlarından biri olmuştur.

Teknoloji standartlarının oluşturulması, evrimi süreci, bu süreçte standardı oluşturan teknik şartnamenin saitlendiği anda, ilgili standardın ayrılmaz bir parçası haline gelerek kendiliğinden standartlara esas haline dönüşen üstün nitelikli patentler, özellikle 21. Yüzyıl'dan itibaren, katlanan bir artışla, uluslararası ticaret yolu ile kalkınmanın kaldırıcısı olmuştur.

SEP (standartta esas patent, standard essential patent), ilgili standart yolu ile herhangi bir üretim yapılabilmesi için kullanımı zorunlu teknik yöntem hakkında tescil edilmiş sınai mülkiyet tekeli koruyan ve başka bir teknoloji ile ikame edilemez teknolojik üstünlüğe sahip patenttir. Lisans alma olgusundan bağımsız olarak, ilgili standart ile yapılacak üretimde, daha iyi bir alternatifi henüz icat edilmemiş bir teknik yöntem üzerinde hukuki tekel yaratmış patenttir.

Söz konusu seçkin patentlerin içerdiği henüz alternatifi icat edilememiş teknolojik üstünlük yöntemi hakkında sınai mülkiyet tescili ile hukuki bir tekel oluşturulması, her bir SEP'in, adil, makul, ayrımcı olmayan kurallarla (FRAND, fair, reasonable

and non-discriminatory terms) lisanslama ilmesi ihtiyacından doğan uluslararası özel hukuk kuralları ve uygulamasını doğurmuştur (Howenkamp, 2019: 1696).

Araştırmada, bir patent tescili sonrasında ilgili standart oluşumu ve standart içinde yer alması anında, söz konusu patentin kendiliğinden ir SEP'e dönüşüm süreçleri incelenmiştir. Uluslararası sermaye ihracı ağlamında, sınai mülkiyet haklarının kullanımının ekonomik, hukuki sonuçları değerlendirilmiştir.

Hem teknoloji standartları hem de doğal ürünü olan ilgili SEP'lerin, kurgusal olarak farklı alternatifler arasından uluslararası uzlaşma ve politik tercihlerle oluşturulduğu anlatılmıştır. Gelişen ir ekonomi statüsündeki Türkiye'de, kalkınma için zorunlu yüksek teknoloji üretiminde yetersizlik varsa, bunun sebepleri değerlendirilmiştir. Türkiye'de SEP sahipliğinin bulunup bulunmadığı incelenmiştir. SEP sahipliğinin yetersiz olmasının, teknoloji standartları oluşumuna da katılmamaya sebep olup, olmadığı araştırılmıştır. Bu ikili yetersizliğin, kalkınmada geri kalmanın sebeplerinden biri olup olmadığı ele alınmıştır. Bu alandaki yetersizlikler varsa, giderilmesine odaklanma yolu ile standart oluşum ekosistemi içinde yapılan uluslararası politik tercihlerde taraf olunarak oluşa gelecek kalkınma avantajının, Türkiye lehine nasıl kullanıla ileceği yorumlanmıştır (Sisci, 2023).

Kalkınma için standardizasyon süreçlerinde, Türkiye'nin daha elverişli ir pozisyon edinmesini sağlamanın gerekip, gerekmediği incelenmiştir. Standardizasyon ekosisteminde etkili ir ülke ola ilmek için, uluslararası ticaret alanındaki güç ilişkilerinin sistematik analizi ihtiyacı ulunup, ulunmadığı değerlendirilmiştir. Bu araştırma gibi disiplinler arası çalışmaları yapa gelecek uzmanların yetiştirilmesine öncelik verilmesi gerekip, gerekmediği tespit edilmiştir.

Ayrıca, bu araştırmanın, potansiyel kalkınma stratejisi için oluşacak teorik çerçeveye katkı sağlayacağı düşünölmüştür. *“Ülkemiz uluslararası ve bölgesel arenada standart geliştirme süreçlerini iyileştirmelidir. İhtisas Kurulları ve bu kurullar altında görev yapan Teknik Kurullardaki uzman sayıları artırılmalıdır. Dünyada ve ülkemizde yaşanan değişim ve gelişmeler ışığında, ülkemizin rekabet gücünü arttırmak için, TSE'nin bilişim, enerji, çevre ve ulaşım sektörleri başta olmak üzere, birçok alanda standardizasyon faaliyetinde daha etkin olmasının sağlanması için gerekli destek paydaşların da katılımı sağlanarak verilmelidir”* (TÜSİAD, 2021: 25).

Araştırmanın önemi, uluslararası sermaye ihracının küreselleşme ile zorunlu ağını değerlendirmesi yanı sıra, sınai mülkiyet hakları kullanım yetersizliği ile yüksek teknoloji ekosistemi oluşturma zorluğu arasındaki doğrusal ilişkiyi göstermeye çalışmasıdır. Ayrıca, vatandaşların refahı (welfare, well-being) hedefinin, her ulusal ekonomi gibi, Türkiye’de de benimsenmesi gerektiğini öne sürmesidir.

Türkiye’de, yıllık kamu gider ütçesi ve teşvikler yolu ile kaynak tahsisinde öncelikli alanlar ağılamında toplumsal refahı artırma için, tüm sektörlerde Ar-Ge yatırımlarını katlanarak artırma ya da tüm üretim alanlarında yüksek teknoloji ekosistemi oluşturma yönünde mali destekler sağlanmasının tercih edilmesini önermesidir. Uluslararası toplumun saygın ir üyesi olmanın, refah toplumu hedefinin öncelikli tercih yapılması ile sağlana ileceğinin tespit edilmesidir. Ayrıca, potansiyel refahın oluşmasının en temel yolu olan verimlilik ve ölçülü kaynak tahsisinin teorik çerçevesine katkı sağlama eklentisi ile bu araştırma yapılmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Türkiye'nin daha hızlı ekonomik kalkınması için, aşarılı ola ileceği yüksek teknoloji sektörlerine stratejik öncelik verilmelidir. Bu hedefe yönelik olarak, tüm sektörlerdeki Ar-Ge yatırımlarının yıllar boyunca deneyimlenen verimlilik ölçümleri sıralanmalıdır. Söz konusu sıralamadaki yüksek verimlilik tespitine göre, öne çıkan sektörlerdeki yüksek teknoloji ekosistemine daha fazla kaynak tahsis edilmelidir. Ayrıca, görelî kaynak kıtlığını aşmak için ya ancı sermaye girişlerinin artırılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda, teknoloji transferini de kapsayabilen sınai mülkiyet hakları içiminde ya ancı sermaye girişlerinin artırılması sağlanmalıdır. Bu hedefe yönelik olarak araştırmada, sınai mülkiyet ihracı yanı sıra, Türkiye yüksek teknoloji ekosisteminin teknik alt yapısını oluşturacak, UTS’ler ve SEP’ler konusundaki ekonomik, hukuki ilgi eksikliğini kavramak, giderilmesine katkı sunmak amaçlanmıştır.

Bu amaca yönelik olarak, standart oluşturma ekosistemlerine katılımdaki ve unun yan ürünü olan SEP sahipliği alanlarındaki yetersizliklerin se epleri tespit edilmiştir. Bu yetersizliklerin tespit edilmesi yanı sıra, tarihsel güç ilişkilerinin arka planı gösterilmeye çalışılmıştır. Yetersizliklerden doğan görelî kaynak verimsizliği ve/veya israfının politik tercihlerin doğal sonucu olduğu anlatılmıştır.

Uluslararası sermaye ihracının teknik alt yapısı olarak teknoloji standartları ile unların esas patentleri kapsamında, iş u araştırmanın irinci hedefi, gelişmiş ülkelerdeki atıl sermayenin diğer ülkelere ihracının, artan ölçüde, sınai mülkiyet hakları yolu ile yapılıp yapılmadığının kanıtlarını tespittir. Kapitalist üretim sisteminin yetkinleşerek, sermaye birikiminin artarak devam ettiği gözlenmiştir. Serbest pazar odaklı ülkelerin ekonomik yetkinleşmesinin, geleneksel ve halen geçerli sabit duran varlıklardan ziyade, sınai mülkiyet hakları üzerinden yapılıp yapılmadığı araştırılmıştır.

Sınai mülkiyet hakları üzerinden gerçekleştirilen sermaye birikiminin, SEP'lerle korunan teknolojilerdeki karmaşıklığın rakip ülkelerin rekabetini zorlaştırmaya yönelik olarak artırılması suretiyle gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği araştırılmıştır.

Türkiye'nin, yüksek teknoloji ekosistemlerinin ayrılmaz parçası olan standart oluşum süreçlerinde etkinlik sağlaması yanı sıra, SEP'lerin edinimi ve unların lisanslanması alanlarındaki yetersizlikleri varsa, gidermeye yöneltilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanı ikinci hedefi, yüksek teknoloji ekosistemi için, Türkiye'de sermaye birikimi yetersizliğinin olup olmadığı araştırılmıştır. Sermaye yoğun üretimin evrilmesi sureti ile oluşan yüksek teknoloji yoğun üretimin sektörel yaygınlığı ağlamında, Türkiye'nin geri kalıp kalmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sermaye irikimi yetersizliğini giderme yöntemi olarak, kamu alt yapı yatırımlarını artırmak yöntemi yanı sıra, kamudan özel sektöre, doğrudan ya da dolaylı kaynak aktarılmaktadır. Söz konusu yatırım ve aktarım kapsamında, hangi yüksek teknoloji alanlarının öncelik kazanması gerektiğinin tespiti amaçlanmıştır.

Yüksek teknolojideki olası yetersizliğin, Türkiye'nin geleneksel kaynak tahsisi tercihlerinden doğan verimsizlik ve israfa dayanıp dayanmadığını gösterecek bulgular ortaya konulmuştur.

Araştırmanın üçüncü hedefi olarak ise, Türkiye'nin yüksek teknoloji ekosisteminde geride kalma eğiliminden kurtulmak, ya ancı sermaye girişlerini artırmak için, UTS'ler ve SEP'lere odaklanması gerekip gerekmediği araştırılmıştır.

Türkiye, hızlı ekonomik kalkınma hedefi adına söz konusu alanlara odaklanma yanı sıra, kıt kaynaklarının önemli ağırlığını aşarılı ola ildiği yüksek teknoloji sektörlerindeki Ar-Ge yatırımlarına aktarması gerekip gerekmediğinin kanıtlanması amaçlanmıştır.

Bu tarz bir politik tercih yapılmasının, standart oluşturma ekosistemlerinde etkinliğe ve SEP sahipliğinde artışa yol açacağı düşünülmüştür.

Bu yönelim ile sanayi ve dijital alanlardaki endüstri 4.0, yeşil dönüşüm, bulut, yapay zeka, ro otlasma enzeri yüksek teknolojilerde, rakip ülkelerle daha iyi rekabet edebileceği öngörülmüştür. Söz konusu hedefler adına, Türkiye'nin araştırma ve geliştirme harcamalarını katlanarak artırması gerekip gerekmediği, her alanda eğitimin kalitesine politik öncelik verip vermemesi tercihi araştırılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmanın veri toplama yöntemi literatür taramasıdır. Bu kapsamda araştırma konusuyla ilgili olarak kitaplar, dergiler, gazeteler, tezler, ulusal ve uluslararası bilimsel makaleler, ildiriler, içtihat oluşturmuş azı dava örnekleri, idari kararlar taranmıştır. Elde edilen ulgu ve veriler SWOT yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bazı alanlarda yüksek teknoloji ekosisteminin oluşturulması, una yönelik olarak daha fazla ya ancı sermaye sağlanması, Ar-Ge yatırımları ve eğitimin kalitesini artırılması gerektiğini göstermektedir. Kaynak tahsisinin u tarzda yoğunlaşmasının, standardizasyon alanlarında etkin ir ülke olması yanı sıra, SEP sahipliğinde artışa yol açacağını ortaya koymaktadır.

Çalışma altı ölümde tamamlanmıştır. Araştırmada değerlendirilen temalar, uluslararası ticaretin dinamik içimde, neredeyse her gün değişen ulusal devlet karar ya da uygulamaları ile ilgili konulardır. Bu konuları değerlendire ilmek, ülkelerin reel politik temellere dayalı içimde değişen tutarsız pozisyonlarını takip etmeyi gerektirdiği için, uluslararası güncel asın yayın ve dergi makalelerinden özellikle yararlanılmıştır. Türkiye'nin yüksek teknoloji alanlarındaki zayıflığı se e i ile araştırma kaynakları çoğunlukla İngilizce yazılmıştır. Kavramların, enzer anlam ifade eden sözcüklerle karıştırılması olasılığını önlemek için, araştırmanın bundan sonra referans ola ilmesi amacı ile literatürde yerleşik İngilizce ifadeler parantez içinde verilmiştir.

Birinci ölümde, girişte; tez konusu, önemi ile tezin amacı yanında, tezin yöntemi ve planı kısaca ifade edilmiştir.

İkinci ölümde, literatür ve azı kavramlar tanımlandıktan sonra, uluslararası teknoloji standardı oluşturma ekosistemi anlatılmıştır. Sınai mülkiyet olarak

patentler, patent tescil kurumları, uluslararası patent iş irliği anlaşması (PCT, Patent Cooperation Treaty) ve Uluslararası Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO, World Intellectual Property Organization) gibi konular tanımlanmıştır. SEP kavramı, SEP'ler ile birlikte doğal içimde ve yapısal se epler yüzünden ortaya çıkmış; “adil, makul, ayrımcı olmayan prensiplere dayalı lisans verme zorunluluğu” kısaca FRAND olarak ifade olunan hukuki prensip açıklanmıştır. Bunun yanında, lisans ücreti (royalty), patent değ erleme varlıkları (NPEs, Non-practising Patent Entities, patent trolls), lisans verme ya da alma (licensing), patent kavraması (patent hold-up), lisans ücreti yığılması (royalty stacking), patent dolanımı (patent hold-out), piyasadan dışlama (exclusion) ile ihlal ve ihtiyati tedbir (infringement and injunctive relief) gibi konular değ erlendirilmiştir.

Üçüncü ö lümde, SEP olgusunun uluslararası etkileri ve SEP'ler se e i ile uluslararası ticarete ortaya çıkan sorunlar anlatılmış tır. Küreselleş me ve korumacılık politikaları ile uluslararası ticaret hukukunu doğ rudan etkileyen, azı ü nlü SEP davalarının etkileri açıklanmıştır. Bu ağ lamda, Unwired Planet ile Huawei ve ZTE Ş irketleri arasındaki davalarda, Birleş ik Krallık Yargısı tarafından, FRAND yöntemi kullanılarak, “dünya ç apında lisans ücreti tespiti” (world wide licensing) yapılmasının etkileri anlatılmış tır. Ulusal yargı tarafından dünya ç apında lisans ücreti tespiti sonucu ortaya çıkan, “sınır aş an” (extraterritorial) kararlar, unlara karşı aç ılan “dava engelleyici ted irler” (ASI or AASI, anti-suit injunction) olgusu açıklanmıştır.

Dördüncü ö lümde, Türkiye için yeni sayıla ilecek araştırma temalarının, Türkiye ekonomisine etkileri değ erlendirilmiştir. Yüksek teknoloji ekosistemine adaptasyon sorunları ve azı nedenleri ifade edilmiştir. Ayrıca, dünyadaki anti-tröst uygulamalarının irkaçı açıklanmıştır.

Beş inci ö lüm metodolojiye ayrılmıştır. Elde edilen ulgular üzerinde, Türkiye’de yüksek teknoloji ekosistemi oluş umu hakkında SWOT analizi yapılmıştır.

Altıncı ö lümde, araştırmanın sonuçları ortaya konmuş, tartışılmış ve öneriler ile araştırma tamamlanmıştır.

2. ULUSLARARASI STANDARTLAR LİTERATÜR TARAMASI

Uluslararası standart yaşamın tüm alanlarını kapsayan çok genel bir kavramdır. Bu ağlamda, iletişim dilleri ve hatta görgü kurallarının da bir standart olduğunu söylemek mümkündür.

Geleneksel ve tarihsel ağlamda standart, avcı-toplayıcı toplumlardan sonra yerleşik ve toplu yaşamla aşlamıştır. Sosyal ir aktivite olan toplu üretimde kullanılan matematik, yazı, ölçüler, madeni para da ir standarttır. Bazı mantıksal ön ka ullere dayalı (varlık, enlik, an) sosyalleşme gerekliliği olmaksızın, standartlaşma da gereksizdir (Nesin A. , 2021).

Uluslararası teknoloji standardı, farklı ülkelerdeki üreticiler tarafından, cihaz, yedek parça, yazılım, donanım veya uygulamaların, aynı işlevi gerçekleştirebilecek tarzda seri üretimini ve birlikte çalışabilmesini sağlayan, sabitlenmiş teknik şartnamelerdir. Uluslararasılaşmış teknolojilerin uygulama protokolleridir. Üretim yöntemi tasarımının, ilgili uzmanlık terminolojisi ile teknik tarifi ve üretimin reçetesidir.

Tarihsel süreçte, toplu yaşamının refah toplumu hedefi ile planlanması zorunluluğu, li eralizmin mutlak ireysel özgürlük referansına aykırı içimde, anti-tröst, FRAND benzeri birçok düzenlemeye se ep olmuştur. Bunlara ilave olarak, geleneksel ulusal standartların modernizasyonu sonucunda oluşmuş seri üretim patlaması ve marjinal faydaya dayalı ölçek ekonomisi, gelişmiş li eral ekonomilerde irikmiş atıl sermaye yaratmıştır. Sürekli irikerek artan kapitalist ulusal sermaye irikiminin verimli yatırım alanı ulamayan tüketilemez kısmının, Merkantilizm benzeri yıkıcı bir enflasyon ve hayat pahalılığına yol açmaması için uluslararası sermaye ihracı ihtiyacı doğmuştur.

Söz konusu atıl sermayenin hizmet, mal, sınai mülkiyet ya da nakit formatlarda, diğer ülkelere ihracatının güvenli ve sürdürüle ilir tarzda sağlanmasının temel yolu olması için uluslararası standardizasyonun kurumsal, sistematik hale dönüştürülmesi gerekmiştir (Maxvell, 2020).

2.1. Uluslararası Teknoloji Standardı Literatürü ve Kavramlar

UTS kavramını aydınlatmak için öncelikle, arka plan niteliğindeki azı kavramlar, araştırmada tasavvur edildiği perspektifle açıklanmalıdır.

Uluslararası iş bölümü; ulusların mukayeseli teknik üstünlükleri ağılamlında yaygın kabul görmüş uzmanlıklarına referansla, dünya üretiminin, ülkeler arasında fiilen paylaşılarak gerçekleştirilmesidir. Bu kapsamda, ulusal devletlerin arasındaki ticaretin uluslararasılaşması ile küreselleşme ayrı paradigmalardır.

Çizelge 2.1’de uluslararasılaşma (seri üretim ve GATT kapsamında ihracat Fordizm olarak) ile küreselleşme (Uruguay Round, DTO ile birlikte TRIPS’in 01.01.1995’te yürürlüğe girmesi ve 11.12.2001’de Çin’in DTO katılımı ile devam eden süreç ise, Neoliberalizm olarak) üretim ilişki ve içimlerine referansla, iki ayrı kavramlaştırma ve dönem içiminde görselleştirilmiştir (www.wto.org).

“Uluslararası iş bölümü, dünya ekonomisinin örgütlenmesine tekabül eder ve her ülkenin hem küresel pazara dâhil oluşunu, hem de diğer ekonomilerle ilişkilerini tanımlar. Bu farklı sorunlara, yani kimin hammadde çıkaracağına, kimin sınaî ürünleri, en karmaşık ve gelişkin hizmetleri üreteceğine, iletişim kanallarına ve bilgi information teknolojilerine kimin hâkim olacağına göndermede bulunur. Fakat bu aynı zamanda para ve döviz piyasalarını da, yani dünya rezerv para biriminin belirlenmesini, yatırımın ve uluslararası finansal akımların denetimini de kapsar. Uluslararası işbölümü, finansal, askerî ve siyâsî ilişkiler temelinde bir güçler hiyerarşisi tanımlar” (Husson & Louçã, 2012: 6).

Çizelge 2.1: Uluslararasılaşma ile Küreselleşme Dönemleri

Fordizm ve neoliberalizm

	Fordist Kapitalizm Uzun Dalganın Yukarı-Salınımı 1945-1975	Neoliberal Kapitalizm Uzun Dalganın Aşağı-Salınımı 1980-...
Birikim rejimi	Fordizm	Finansallaşma
Tekno-iktisâdî paradigma	Taylorculuk	Bilgi [Information] Teknolojisi
Toplumsal düzenleme	Toplumsal sözleşme	Esneklik
Uluslararası işbölümü	Uluslararasılaşma	Küreselleşme

Kaynak: Michel Husson; Fransisco Louçã (2012)

Sürdürülebilir ulusal ekonomik kalkınma; bir ulusal ekonominin, istikrarlı içimde ve ülkelerin mukayeseli nüfus değişimi etki katsayısı dengelendikten sonra, diğer ülkelere kıyasla, ortalamanın üstünde ulusal katma değer içeren gayrı safi milli

hasıla ürete ilen tarzda toplu yaşamın yeniden üretimi ecerisine sahip olmasıdır. *“Sürdürülebilir kalkınma, toprak altı, enerji, geleneksel ve yeni malzemeler, ulaşım için mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlar arasında bir denge sağlamak için dünya çapında hükümetlerin ve tüm toplumun sorumluluğunun artmasıyla ilişkilidir”* (Özarslan, 2023: 100).

Sürdürülebilir ekosistem; ir organizasyonun kendine yeterli olarak devamlılığını sürdürme ilmesidir. *“Ekosistem, canlı ve cansız varlıkların içinde yer aldığı, yaşamlarını idame ettirdikleri ve birbirleriyle etkileşim kurdukları sınırları belirli bir yaşam alanıdır ve canlı ve cansız varlıklardan oluşur”* (Aydın & Aktuz, 2023: 135)

Yüksek teknoloji; ir faaliyetin, mevcut tekniğe nazaran üstün ir yöntemle gerçekleştirile ilmesidir. *“İleri teknoloji, günümüzde mevcut en gelişmiş teknoloji olarak ifade edilmektedir”* (Avcı & Işık, 2023: 161).

Teknoloji yoğun üretim; katma değeri yüksek üretim amacı ile üretimde vasıfsız emek girdisinin sistematik azalması yanı sıra, farklı üretim tekniklerini katmanlı kullanarak, üretim karmaşıklığının, rakiplerin reka etini zorlaştıracak tarzda artırılmasıdır. *“Karmaşıklık daha yüksek olduğunda, bir ülkenin üretim yetenekleri daha güçlüdür. Yüksek gelirli ekonomiler, düşük ve orta gelirli ekonomilere göre daha karmaşıktır. Yüksek düzeyde karmaşıklığa sahip ülkeler, yalnızca nispeten yüksek ihracat çeşitliliğine değil, aynı zamanda düşük yaygınlığa da sahiptir. Bu ülkelerin ihraç ettiği ürünlerin uluslararası pazarda taklit edilmesi veya rekabet edilmesi zor olacaktır”* (Akar, 2023: 316).

Uluslararası sermaye ihracatı; gelişmiş ulusal ekonomilerde, sermaye yoğun üretimin yaygınlaşması ile özel sektör sa it sermaye yatırımlarının reka eti, kar oranlarını sistematik azaltmıştır. Sonuçta, artarak verimli reel yatırım alanı bulamayan ya da aynı se eple düşen reel faizler yüzünden, yeterli verim getirmeyen atıl sermaye irikimi oluşur. Söz konusu atıl sermayenin diğer ülkelere kamusal güvenceler sağlanarak ihracatı olağanüstü kazançlar sağlar (Barrett, ve diğerleri, 2023).

Bu atıl sermayenin ihracatında, ilk olarak, kamu kredi sistemi ya da devlet orçları sistemi kavramı ile ifade edilmiş uluslararası kredi sistemi kullanılmıştır (Peralta-Alva & Mistra, 2023).

“Köklerini daha Orta Çağda Cenova ve Venedik’te keşfettiğimiz kamu kredisi sistemi, yani devlet borçları sistemi, manifaktür dönemi boyunca bütün Avrupa’yı sarmıştı. ... Kamusal borçlanma ilk birikimin en güçlü kaldıraçlarından biri haline gelir... Devlet borçları ile birlikte, sıklıkla bu ya da şu ülkedeki ilk birikimin kaynaklarından birini gizleyen bir uluslararası kredi sistemi doğmuştu” (Marx, 1867: 721).

Ulusal devletlerin arasındaki ticaretin uluslararasılaşması kapsamında gerçekleşmiş devlet orçlarının oluşturulduğu “uluslararası kredi sistemi” ile küreselleşme kapsamında oluşmuş “uluslararası finansal sermaye ekosistemi” ya da küresel sermaye hareketlerinin ser estleştirilmesi dahi, ayrı paradigmalardır.

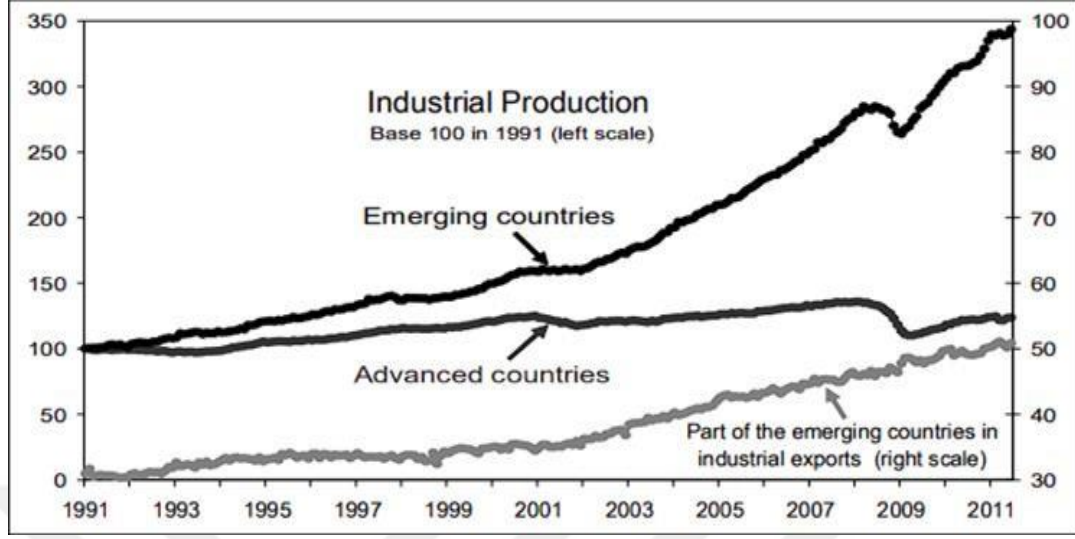
“Çevre ülkelerine ödünç para vermek veya bu ülkelerde yatırımlar gerçekleştirmek amacıyla yoğun bir sermaye ihracı” (Toussaint, 2017: 70).

Günümüzde, küreselleşme kapsamında oluşmuş uluslararası finansal sermaye ekosistemi ya da küresel sermaye hareketlerinin ser estleştirilmesi niteliksel olarak farklılaşmıştır. *“Bu büyük değişim klasik emperyalizm teorilerini temelden sarsmaktadır. Lenin sermaye ihracatını emperyalizmin tanımlayıcı ölçütlerinden biri olarak görmekteydi, oysa ABD bugün net sermaye ithalatçısıdır” (Husson, Postface, 2017: 17).*

Gelişmiş ülkeler, araştırma konusu sınai mülkiyet hakları ve yüksek teknoloji alanlarına odaklanma için, küreselleşme yolu ile uluslararası iş ölümü ağlamında, emek yoğun sanayi üretimini, ücretli emek girdisinin ucuz olduğu diğer ülkelere taşımıştır. Bu tercihin temel gerekçesi dahi, bu atıl sermaye irikiminin bir çığ gi i üyümesi sonucunda, ihracatının geleneksel “uluslararası devlet orçları sistemi” yöntemi aracılığı ile yapılmasındaki yetersizliktir.

Şekil 2.1’de, DTO kuruluşu ve TRIPS sonrası ve özellikle Aralık 2001’de Çin’in DTO’ya katılımı ile yoğunlaşan küreselleşmenin, dünya sanayi üretimini (Industrial Production) gelişmiş ülkelere (Advanced countries), gelişmekte olan ülkelere (Emerging countries) yöneltmesi gösterilmektedir. Küresel ölçekteki sanayi üretiminde 2002’den itibaren ciddi artış meydana geldiğini ve bu artışın tamamen gelişmekte olan ülkelerdeki sanayi üretimi artışından kaynaklandığı görülmektedir. Hatta, aynı dönemde gelişmiş ülkelerdeki sanayi üretimi azalma eğilimindedir. Aynı sebeplerle ve aynı dönemde, sanayi ürünü ihracatında dahi, ciddi bir artış olduğunu,

söz konusu artışın da, tümü ile gelişmekte olan ülkelerdeki sanayi ürünü ihracatındaki artıştan kaynaklandığı görülmektedir.

Şekil 2.1: Küresel Sanayi Üretiminin Gelişen Ülkelere Transferi

Kaynak: Michel Husson ve Fransisco Louça, CPB, World Trade Monitor (2012)

Gelişmiş ülkelerdeki atıl sermayenin, Merkantilizm döneminde deneyimlendiği gibi, gelişmiş ülkeler sınırları içinde enflasyon ve hayat pahalılığı yaratma potansiyelinden korunmak amacı ile olgunlaşmamış ulusal ekonomilere kar eklentisi için, farklı formatlarda yatırılması uluslararası sermaye ihracatıdır (Toussaint, 2017: 26).

Bu aşamada, diğer uluslararası standartlar yanı sıra, UTS'ler dahi, gelişmiş ulusal ekonomilerden gelişmekte ve gelişmemiş devletlere sermaye ihracatının alt yapısını oluşturur. *"Bu pencereden bakıldığında neoliberal bir düzenleme olarak uluslararası standartlar kimler tarafından diretilmektedir? Bununla birlikte standartlar hangi amaçlara hizmet edilmektedir? ... Bir diğer deyişle politik bir varlık olan insan doğası gereği standartların apolitik uzmanlar tarafından hazırlanması mümkün değildir. Öyle ise önemli olan nokta standart koyucuların kimler oldukları, hangi politik-ekonomik düşünce çerçevesinde hareket ettikleridir"* (Demirelli, 2022: 53-55).

UTS'ler ve SEP'lerin siyasi alt yapısı insan hakları felsefesi ve küreselleşmedir. Ekonomik, hukuki alt yapısı ise, sistematik liberalleşme, serbest pazarlar, düzenleyici, denetleyici kurumlar, kuvvetler ayrılığı ve hukuk devleti anlayışının devlet mimarisi olarak kazanımıdır.

Teknoloji standartları, genel ir kavram olan ve her alanda yaygın olarak kullanımı zorunlu olan standartların, üretim çerçevesinde kalanlarıdır. Siyasi tarih ağılamında, sürekli yetkinleşerek oluşturulmuş ulusal teknoloji standartları, sonrasında, aynı zamanda, araştırmanın ana ilim dalı olan uluslararası ticaret alanında dahi kullanılmıştır. Uluslararası ölçekte, UTS'ler, SSO'lar tarafından, sistematik içimde, dönüştürülmeye ve oluşturulmaya devam edilmektedir. Böylece, ulusal teknoloji standartları uluslararası kullanıma ve u çerçevede oluşturulmaya evrilmiştir (Contreras, 2023: 3).

İlk standartlar (tarihsel, bilimsel bir standart olarak, uygarlık tarihinin aşlangıcı kabul edilen varsayımı referans aldığımızda) Sümerler ile aşlamıştır. İlk sosyalist toplum modeli olarak Sümer toplumunu kollektif üretim için organize etmek, tahıl üretimini ve paylaşımını düzenlemek için Sümerli kahinler, ilk standartları oluşturmuştur. Standardizasyon, potansiyel ir yeniden üretimi kolayca mümkün kılmak için, üretimin gerçekleştirme yöntemlerine, önceden ve varsayımsal olarak içim verme ihtiyacından kaynaklanmıştır. Standartlar tarihsel süreçte sürekli yetkinleşerek, modern standartlara evrilmiştir (Paulette, 2015).

Uluslararası teknoloji standartları çoğunlukla, uluslararası standart sa itleme organizasyonları (SSO) tarafından, paydaşlarca önerilen alternatif teknolojiler arasından en elverişlilerinin demokratik oylama ile seçimi ve standarda dahil edilerek sa itlenmesi ile oluşturulur. *“Standartlar, ürünlerin, hizmetlerin, süreçlerin karşılıklı çalışabilmesine imkân yaratarak ve pazara çıkış sürelerinin kısaltılmasına, maliyetlerin düşürülmesine, ölçek ekonomisi yaratılmasına imkân tanıyarak inovasyonu teşvik etmektedir”* (TÜSİAD, 2021: 13).

2.1.1. Dünyada uluslararası teknoloji standardı düzenlemeleri

Teknoloji standartlarının uluslararası çerçevede düzenlemeye konu olması görel olarak yenidir ve 20. Yüzyıl aşlarından aşlar. Fikri Mülkiyet ile ilgili ilk uluslararası düzenleme olarak ka ul edilen 1883 Paris Antlaşması içinde öncü nitelikte, standartlar hakkında azı hukuki hükümler vardır (<https://www.wipo.int>, Erişim,15/02/2023). Bununla birlikte, bu konuda fiili öncülük ABD tarafından yapılmıştır. *“Zamanla ABD kökenli şirketlerin güçlerini dünyada da artırmayla, teknolojilere liderlik etmeye başlamayla ve yukarıda bahsi geçen, katılımı çok yoğun olan ve bu katılımın oluşturduğu kompleks yapının koordinasyonunu da*

sofistike ve başarılı bir şekilde yürüten standartlar sistemiyle birlikte ANS, dünyada en çok paya sahip standartlar olmaya başlamıştır. ABD kökenli SGO'ların (Alliance For Telecommunications Industry Solutions- ATIS, Institute of Electrical and Electronics Engineers- IEEE, ASTM vb.) zamanla gelişmesi ve uluslararası çapta etkinliğe ulaşması da yine bu süreçte destek olmuştur” (Sınmaz & Soğuksulu, 2021: 17).

Yüzyılın ortalarında, 2. Dünya Savaşı sonrası li eral dünya düzeni paradigması uyarınca, sistematik içimde oluşturulmuş ekonomik ve siyasi kurumlar çerçevesinde Uluslararası Standartlaştırma Örgütü de (ISO, International Organisation for Standardisation, ISO) 23 Şu at 1947’de kurulmuştur (<https://www.iso.org>, Erişim, 15.02.2023).

Bu süreçte ATIS, IEEE, ISO, ETSI, CEN, CENELEC ve benzerleri gibi, teknolojinin çok yönlü, katmanlı içimde evrimi sebebi ile özel nitelikte çok sayıda standart sabitleme kuruluşu ortaya çıkmıştır. *“Uluslararası SGO'ların bölgesel ve ulusal SGO'lardan temsilciler yanında, Dünya çapında üyeleri vardır. Çıktıları Dünya çapında geçerliliğe sahiptir. ISO ve IEC ve ITU uluslararası SGO'lara örnektir ... CEN, CENELEC, ETSI, Pasifik Bölgesi Standartları Kongresi (PASC) ve Afrika Bölgesel Standartlar Teşkilatı (ARSO) bu tür SGO'lara örnek verilebilir. CEN ve CENELEC geniş bir ürün ve hizmet yelpazesi için Avrupa'da standartları belirleyen kuruluşlardır” (TÜSİAD, 2021: 17).*

Son yıllarda aşlayan korumacılık ve ticaret savaşları se e i ile Çin Halk Cumhuriyeti kendi geliştirmekte olduğu UTS'leri, etkin olduğu ülkelerde ka ul ettirmeye aşlamıştır. Böylece, ikili standart ekosistemi yaygınlaşacaktır (China Briefing, 2022).

2.2.2. Dünyada uluslararası teknoloji standardı kurumları

Modern toplumlar canlıların meta olizmasının çalışmasını taklit eder içimde örgütlenmiştir. Böyle ir organizasyon tarzına mahkumdur. Bu sosyal, yapısal üretim, tüketim, dolaşım döngüsü, üretimde verimlilik ve ihtiyaçların etkin karşılana ilmesini gerekli kılar. Ürünler ve hizmetler, dolaşım ya da iktisadi çevrim içinde, sürekli, dinamik içimde hareket etmektedir. Üstelik, onun durmaksızın tekrarı, ihtiyaçların karşılanmasından doğan ir zorunluluktur. Bunu gerçekleştirile ilmek her alanda uzmanlaşmayı zorunlu kılar. Uzmanlığın

kurumlaşması amacı ile tüm insan yaşamında adım adım bir standartlaşma gerekliliktir. Aksi halde, kıt kaynaklar, daha da yetersiz kalır. Kaynak tahsisi verimsiz yapılarak israf edilir, ihtiyaçlar karşılanamaz ve kaos oluşur. Bu kapsamda, yaşamın tüm alanlarına ilişkin standartlar geliştiren fiili, hukuki organizasyonlar ya da konsorsiyumlar vardır (<https://www.ieee.org>, Erişim, 15/02/2023).

Uluslararası teknoloji standartları, uluslararası standart sabitleme organizasyonları, kısaca SSO'lar tarafından oluşturulur (<http://www.etsi.org>, Erişim, 15/02/2023).

Özellikle, ilgi ve iletişim sektörü için standart oluşturma aktiviteleri, çok yoğun, sistematik, hızlıdır. En ünlü SSO'ların çoğu telekomünikasyon sektöründedir. Örneğin; ITU, ETSI, IEEE ve enzerleri (Spulber, 2016).

Standartlar, kabaca, biçimsel, hukuki, fiili standartlar olarak tasnif edilebilir. Literatürde, kamusal, özel, hibrid standartlar şeklinde dahi sınıflandırılmaktadır (<https://www.standardsportal.org>, Erişim, 15/02/2023).

Sanayi devrimi sonrasındaki ilk teknoloji standartları, ulusal ekonomilerin henüz ütünleşmemiş pazar koşullarında, fiili yaşam ve üretimin kolayca yeniden üretimi ya da tekrarlana ilmesi için kendine özgü içimde, üretici loncaları tarafından yerel olarak oluşturulmuştur.

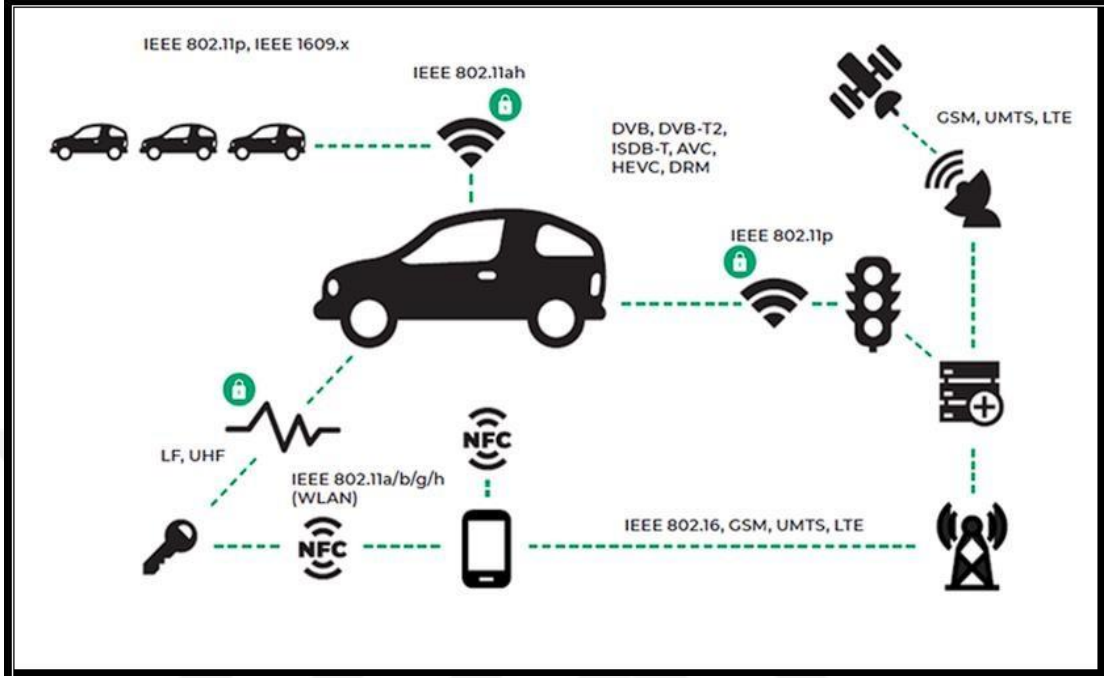
Süreç içinde, ortaya çıkan karmaşıklık ve çelişen içimde faaliyette ulunan çok fazla sayıda standart sabitleyen organizasyonların ve standart oluşturma usullerinin ortaya çıkması, unların koordinasyonu ihtiyacını doğurmuştur. Bu koordinasyon ihtiyacı hem ulusal pazarların hem de uluslararası pazarların standardizasyonuna se ep olmuştur.

Koordinasyon kapsamında, ulusal devletler merkezi idare eliyle ulusal sınırlar içindeki standardizasyon ekosistemlerini senkronize etmeye aşlamıştır. Sonrasında, uluslararası ticaret ağlamında, üyük devletler ya da imparatorluklar öncülüğünde uluslararası standardizasyon organizasyonları oluşmaya aşlamıştır (Suguru, 2021).

Uluslararası standart belirleyen kuruluşların en öne çıkanları; ATIS, ISO, ITU, IEEE, ETSI, CEN, CENELEC ve benzerleri olmuştur.

Şekil 2.2.'de, sürücüsüz araçların birbiri ile etkileşimi yolu ile hareketini sağlayan (ağlı araçlar interaktif etkileşim alanı, platooning), çoğunluğu IEEE

standartlarından oluşmuş irden fazla SSO tarafından sa itlenmiş çok sayıda standardın etkileşimli içimde ir arada kullanımı yolu ile işleyen ir yüksek teknoloji ekosistemi gösterilmiştir (Zhang, 2023).

Şekil 2.2: Bağlı Araçlar Alanı

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 2 nolu Rapor (2021: 9)

2.2.3. Türkiye teknoloji standardı düzenlemeleri

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Türkiye’de her tür standart sa itleme faaliyetinden sorumlu kuruluştur. Özel hukuk hükümlerine ta idir.

“Türk Standartları Enstitüsü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesinde hazırlanan tüzük ile 16 Ekim 1954 tarihinde kuruldu. Enstitü, 26 Mayıs 1955 tarihinde International Organization For Standardization-ISO’ya ve 01 Ocak 1956 tarihinde International Electrotechnical Commission-IEC’ye üye olarak kabul edildi. "Türk Standartlarının Tatbiki Hakkında Nizamname" 4 Aralık 1959 tarih ve 10372 sayılı Resmi Gazetede Bakanlar Kurulu Kararnamesi olarak yayımlandı ve yasal zemin oluşturuldu.

Türk Standartları Enstitüsü; her türlü madde ve mamüller ile usul ve hizmet standartlarını yapmak amacıyla 18 Kasım 1960 tarih ve 132 Sayılı Kanunla kuruluşunu tamamladı” (<https://www.tse.org.tr>, Erişim, 15/02/2023).

TSE (2023) Türkiye’de uğün ki anlamda ilk standart; Sultan II. Bayezıd Han zamanında 1502 yılında ıkarılan “Kanunname-i İhtisa -ı Bursa” (Bursa Belediye Kanunu) olmuştur (<https://www.tse.org.tr>, Erişim, 15/02/2023).

2.2.4. Türk Standartları Enstitüsü (TSE)

TSE, özel hukuk hükümlerine göre faaliyet göstermektedir ama kamusal bir kurumdur. Standartlara ilişkin her konuda tam yetkilidir.

TSE’de, herhangi bir standart faaliyeti ilgili ihtisas kurulları ünyesinde oluşturulan teknik komitelerde hazırlanır, elli prosedür ve onaylar tamamlanarak standart sabitlenir ve ilan edilir. Çizelge 2.2.’de TSE İhtisas Kurulları gösterilmiştir.

Çizelge 2.2: TSE İhtisas Kurulları

İhtisas Kurulları ve Teknik Komiteler	Üye Sayısı
Bilişim İhtisas Kurulu	4
Çevre İhtisas Kurulu	5
Elektrik İhtisas Kurulu	20
Elektronik İhtisas Kurulu	3
Hizmet İhtisas Kurulu	23
İnşaat İhtisas Kurulu	12
Kimya İhtisas Kurulu	9
Maden İhtisas Kurulu	3
Makina İhtisas Kurulu	10
Metalürji İhtisas Kurulu	3
Gıda Tarım Ve Hayvancılık İhtisas Kurulu	12
Mühendislik Hizmetleri İhtisas Kurulu	27
Orman İhtisas Kurulu	3
Sağlık İhtisas Kurulu	8
Tekstil İhtisas Kurulu	3
Milli Savunma İhtisas Kurulu	4
Helal İhtisas Kurulu	3
Ulaşım ve Taşımacılık İhtisas Kurulu	11
TOPLAM	163

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 3 Nolu Rapor (2021: 24)

Standartların hazırlanma içimlerine göre, farklı standart kategorileri vardır.

Telif Standartlar; ihtisas kurullarınca, ya ancı katkısı olmadan oluşturulmuştur.

Sentez Standartlar; ülkesel ve endüstriyel koşulları uyan, ulusal ya da uluslararası standardizasyon kurumlarının standartlarından yararlanılarak oluşturulur.

Tercüme Standartlar; önemli uluslararası standardizasyon kurumlarının Türkiye’de de enimsenen standartları, tercüme yapılarak yayınlanır.

Adapte Standartlar; önemli uluslararası standardizasyon kurumlarının Türkiye’de de enimsenen standartları, aynen alınarak, Türkçe kapak ve İngilizce metin olarak oluşturulur.

Kriter; ön standart niteliğinde teknik tanımlamalardır. Piyasadan gelen geri ildirim ve taleplere göre geliştirilerek, standarda dönüştürüle ilir.

Türkiye; tüm önemli uluslararası standardizasyon kurumlarında, TSE tarafından temsil edilir.

TSE, ISO üyesinde, 382 ayrı teknik komiteye akreditedir.

2.3. Patent Kavramı

Bir yaratıcılık, icat ve keşif olgusunun, ireysel yaratıcı, mucit ya da kaşif ile ilgisi ontolojik ve epistemolojik akımdan ayrılmaz ir ütünlük oluşturur. Ancak, pragmatik ekonomik sebeplerle, hukuki içimde, onun iki ayrı olgu olarak ir irinden ayrıla ileceği ka ul edilmiştir. Böylece, kronolojik sıra içinde, somut ve fiziki varlıklar üzerinde yapılandırılmış mülkiyet hakkına ilave olarak ilişsel çerçevede, soyutlanmış teknolojik yöntemler üzerinde, sınai mülkiyet kavramı oluşturulmuştur.

Sınai mülkiyet haklarının maddi olmayan duran varlıklar olarak ka ul edilmesi için unların yaratıcısı ya da mucidinden ağımsız içimde, spesifik içimde yetkili kılınmış ir kuruma usulüne uygun tescili yeterlidir. Bu tescil, mülkiyet yaratımı yönünden kurucu niteliktedir. Biçimsel yönden, taşınmazlar için tapu, araçlar için ruhsat gibi yeni bir mülkiyet hakkının elgesidir. Bu yöntemle, kurgusal olarak tanımlanmış teknolojilere referansla, sınai mülkiyet hakkı tesisi suretiyle somut mallara enzer içimde, unların ticarete konu edilmesi sağlanmıştır. Metaverse’de kurgusal varlıkların ya da blok zincir (blockchain) teknolojisi içinde, aritmetik olarak tekrarlanamaz matematiksel kodlara ağımlı sanal varlıkların (NFTs, non-fungible tokens) sanal dünyada kapsadığı bir alan vardır. Bu sanal alanları işgalin etkisine

enzer içimde, söz konusu sınai mülkiyet hakları, fiziki üretim süreçleri üzerinde, ulusal sınai mülkiyet hakkı korumasının yoğunluğu ile doğru orantılı ölçüde, yeni yükler, askılar, sınırlamalar yaratır. Bu yüzden kollektivistler, fiziki mülkiyete karşı çıktıkları gerekçelerle, sınai mülkiyete de karşıdır. Bireyin evrim sonucunda ortaya çıkmış ir kurgu olduğu, toplum dışında var olmadığı ön ka ulüne dayalı materyalizm felsefesine dayanarak tüm mülkiyet sisteminin hırsızlık olduğunu iddia ederler.

Nicola Tesla ile Thomas Alva Edison üzerine tartışmalar u ayrımı iyi yansıtır. Dahi olduğu ka ul edilen Tesla, ya ulusları için patent almayı aşaramamış ya da sınai mülkiyet haklarını elinde tutamamış ya da unları koruyamamıştır. Buna karşılık Edison, patent almada hızlılık, korumada etkililik yolu ile film endüstrisi üzerinde ile hegemonya kurmuştur. Bu kapsamda Hollywood, ABD'nin Doğu Yakası'ndan Batı Yakası'na, Edison'un patent davalarından kurtulmak için kaçan azı ünlü yönetmenler tarafından yaratılmıştır.

Sınai mülkiyet kategorisi ulusal düzeyde, özellikle sanayileşmeye öncülük etmiş ülkelerde yaygınlaşmasından sonra, ilk defa 1883 Paris Sözleşmesi ile uluslararası ir anlaşmaya konu edilmiştir. Bu maddi olmayan duran varlık mülkiyeti kategorisi, dünya ticaretinin üyümesine paralel içimde ve liberal üretim paradigmasının doğal sonucu olarak, geometrik ir hızla gelişerek, maddi duran mallar üzerindeki mülkiyeti kapsayan ir gelişme kaydetmiştir (<https://www.wipo.int>, Erişim, 15/02/2023).

Gelişmiş ülkelerde, seri üretim tekniğinin kullanıla ildiği sektörlerde kapitalist sermaye birikiminin aşırı üyümesi, söz konusu sektörlerdeki sermaye yoğun üretimi kontrol edenlerin, emek yoğun üretimi sürdüren kapitalistleri sistematik içimde mülksüzleştirmesine yol açmıştır. Reka etin yol açtığı ölçek ekonomisi yöntemi ile küçük üreticiler yönünden katlanarak azalan marjinal fayda, kar oranlarının sistematik düşmesine se ep olmuştur.

Sermaye ihracatını rasyonel anlamda zorunlu kılan gelişmiş ülkelerdeki kar oranlarının düşmesi eğilimi, Fenikeliler'den u yana devam eden uluslararası ticareti farklılaştırmış ve sistematik kılmıştır. Böylece, modern ve bireysellik temelli toplumlar için, uluslararası ticaretin, devletlerin karşılıklı saygısı temelinde yürütülmesi yetersiz kalmıştır (Möbius, 2023).

Aşırı irikim sonucunda oluşmuş u atıl sermayenin, erken sanayileşmiş merkez ülkelerden çevre ülkelere doğru yönlendirilmesi yöntemi rasyonel olması yanı sıra, yapısal ir zorunluluktur. Bu yüzden, siyasi anlamda, dünyamızın, sanayileşmiş ülkeler tarafından içimlendirilmiş güce dayanan hegemonik yapısı oluşturulmuştur. Bu kapsamda, ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları korumasının ulusal ekonomiler sınırları içinde yapılması yanı sıra, dünya ölçeğinde de sağlanması, özellikle gelişmiş ülkeler akımından zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzden, GATT yerine, Dünya Ticaret Örgütü kurulurken, TRIPS Antlaşması da imzalanmıştır.

Sonradan, hukuken yaratılan söz konusu sinai mülkiyetin, şu anda ekonomik güç yönünden gelişmiş ülkelerin fiali hegemonik pozisyonunu mutlaklaştırdığı, hakkaniyete aykırı olduğu iddia edilmektedir.

Bunların ötesinde, gezegeni yapay içimde ölmüş ulusal devlet sınırları enzeri, üretim üzerinde yapay ir askı oluşturarak dünya ekonomisinin gelişimini, insanlığın refahını engelleyen ir kısır döngüye yol açtığı ileri sürülmektedir. Karşı argüman olarak, ekonomik akımdan gelişmiş olmanın tarihsel olarak geçiciliği ve göreliliği iti ariyle unun kolayca aşıla ileceği ileri sürülmektedir. Bu ir irine zıt tartışmalar, argüman sahi inin pozisyonuna ağılı içimde, her ikisi haklı görüle ilirse de, evrenin sonsuzluğu sürecinde, yaratıcılık, icat ve keşif alanının olağanüstü genişliği çerçevesinde oluşturulacak ir gelecek perspektifi iti ariyle anlamsızdır. Ancak, evrene kıyasla insan yaşamının sınırlılığı, u zıt pozisyonlara

ağılı tartışmaları ve u konudaki pazarlıkları u kavram ile ağılantılı diğer her şeyden önemli kılmaktadır. Bu yüzden, sayıları az ama etkinlikleri fazla olan gelişmiş ülkeler u hakların korunmasını mutlaklaştırma, koruma sürelerini uzatma yönünde sistemi eğip ükmeye çalışırken, sayıları çok ama edilgen olan gelişmekte ya da az gelişmiş ülkeler, korumanın en azından genetik, gıda ve sağlık gi i alanlarda hiç olmaması ya da çok sınırlı olması için ça a harcamaktadırlar. İlginç içimde, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Antlaşması'nın (TRIPS) konusu olan soyut mülkiyet haklarının dünyanın yakın geleceği üzerinde en çok elirleyici olduğu alanlar, genetik, gıda, ilaç, sağlık gi i alanlardır (Özdemir, 2016).

2.3.1. Patent düzenlemeleri

Tarihsel süreçte, yeni bir hukuki kategori içiminde mülkiyet niteliği kazanması kronolojik olarak Çizelge 2.3.'de gösterilmiştir. “Patent düzenlemelerinin temeli ilk

Venedik imtiyazlarına dayanmaktadır. Ancak modern patent düzenlemelerine ilişkin verilen ilk örnek, İngiltere’de 1623’te çıkarılan Tekeller Yasası’dır. Bu yasanın amacı kraliyetin sağladığı keyfi imtiyazların önüne geçerek tekel oluşumunu engellemektir. Yasa ile patentler artık kraliyet imtiyazları olmaktan çıkarılmış ve patentin ancak icadın ilk ve gerçek sahibine verileceği belirtilmiştir.

Tekeller Yasası’nı patent yasalarının Magna Carta’sı yapan da bu ifadedir” (Başak, 2016).

Çizelge 2.3: Ükelere Göre Ulusal Patent Düzenlemeleri

İngiltere 1624 Tekeller Yasası
1852 Patent Tadil Yasası
1852 Yasa uyarınca ulusal patent kurumu kuruldu
1883 Yasası (Zorunlu Lisans ile ilgili düzenlemeler)
Fransa 1791 Ulusal Patent Yasası 1844 Yasa tadil edildi
(Bu tarihe kadar aynı patent için ülke dışında aşvuru yapıldığı takdirde patent geçersiz sayılıyordu)
Almanya 1877 Ulusal Patent Yasası 1923 15 yıldan 18 yıla uzatıldı
1936 ‘First to file’ ilkesi terk edildi
İspanya 1811 Spanish Decree 1820 Ulusal Patent Yasası
Hollanda 1869 Mevcut düzenleme lağvedildi
1910 Yeni patent yasası 1912 Yürürlüğe girdi
ABD 1790 Ulusal Patent Yasası 1836 İlk ulusal patent kurumu kuruldu ve modern patent sisteminin temeli atıldı
1861 Koruma 14 yıldan 17 yıla çıkarıldı. Bu tarihe kadar ABD vatandaşı olmayanların aşvuru şartlarını zorlaştıran farklı düzenlemeler kaldırıldı
1890 Sherman Anti-Tröst Yasası
1914 Clayton Anti-Tröst Yasası
Japonya 1888 Ulusal Patent Yasası 1889 Paris Konvansiyonu doğrultusunda yeniden düzenlendi, 1909 Yasa tadil edildi
1921 ‘Work made for hire’

Kaynak: (Başak, 2016).

“Patent sistemi, bir icadın sadece kendisini yaratan mucidin adıyla tanınmasını olanaklı kılar; ama böylece, bu icadın mevcut olan diğer insan ürünü nesnelere benzerlikleri veya ilişkileri de göz ardı edilir. Patentle ilgili yasa bütünüyle şu anlayış üzerinde temellendirilmiştir: Bir icat, hakları yasa tarafından kendisinin meşru yaratıcısı olarak tanımlanacak bireye devredebilen tamamen farklı, yeni bir ‘nesnedir’. Böylelikle patent sistemi, insanlar tarafından yaratılan nesnelere süregelen akışını bir ‘farklı nesnelere’ dizisine dönüştürür” (Basalla, 2013: 99).

“Yani patent sayılarındaki muazzam artış, meta çeşitliliğindeki artışı da gözler önüne sermektedir. Bu da aslında bilgi üretme süreçlerinin de bizatihi sermaye

sürecine dönüştüğünü gösterir. Bilginin metalaşması olarak da tanımlanabilecek bu süreç, kapitalist üretim ilişkilerinin genişlemesine ve derinleşmesine imkân verir” (Başak, 2016).

“Genişlemenin hem mekansal hem de zamansal olduğu söylenebilir. Sermaye, hareketin mekansal ve zamansal kısıtlarını ortadan kaldırmaya çalışır. Patentler vasıtasıyla geleceğin metalarını yaratır. Kendi ‘rasyonel’ hızlarda hareket eder ancak etkileri şimdiki zamanı da aşarak ışık hızında yayılır. Sermaye hareketleri çerçevesinde değerlendirildiğinde bu süreçte ticari sermayenin uluslararasılaştığı ifade edilmektedir. Fakat sömürge ülkelerin bu ilişkiye eklenme biçimi hammadde tedarikçiliği şeklindedir” (Başak, 2016: 29).

2.3.2. Türk Patent ve Marka Kurumu (Türk Patent)

Türk Patent ulusal patent tescil kurumudur. Sınai haklardan patent dışında, faydalı model, endüstriyel tasarım, marka, entegre devre topografyaları ve coğrafi işaret tescili için de tek yetkili kurumdur.

“Ülkemizin 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması ve eki Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşmasına taraf olması, AB ile Gümrük Birliği anlaşması yapılması ve aynı dönemde Avrupa Birliğinde sınai mülkiyet alanında çeşitli düzenlemelerin ve Topluluk mevzuatının üye ülkelerle uyumlaştırılması çalışmalarının yapılması gibi gelişmeler Türkiye’de de sınai mülkiyet haklarının uluslararası standartlarda ve etkin bir biçimde korunması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Bu doğrultuda 24 Haziran 1994 tarihinde 544 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle (KHK) o zamanki adıyla Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. 544 sayılı KHK kapsamında Enstitünün kuruluş amacı “Türkiye’nin teknolojik ilerlemesine katkıda bulunmak, ülke içinde serbest rekabet ortamını oluşturmak ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin gelişmesini sağlamak üzere çeşitli kanunlarla düzenlenmiş olan patent ve markalar ile diğer kanunlarla düzenlenen sınai mülkiyet haklarının tescili, bu konuda korumanın sağlanması ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin yurtiçi ve dışında var olan bilgi ve dokümantasyonun kamunun istifadesine sunulabilmesi” olarak tanımlanmıştır.

1995 yılında patent, marka, endüstriyel tasarım ve coğrafi işaretler alanlarında Kanun Hükmünde Kararnameler yürürlüğe girmiştir. 544 sayılı KHK'nın

kanunlaştırılması ve günün ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 19 Kasım 2003 tarihinde 5000 sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

Kanun ile Kurumun kuruluş amacı korunmuş olup Kurum bu Kanunla “akademik çalışmaları desteklemek” görevini de üstlenmiştir. Aynı Kanunla, artan tasarım başvurularına etkin bir koruma sağlamak amacıyla, Kurumun organ ve birimleri arasında yer alan “ana hizmet birimleri”ne “Endüstriyel Tasarımlar Dairesi Başkanlığı” eklenmiştir.

22 Nisan 2004 tarihinde 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. 10 Ocak 2017 tarihinde 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu yürürlüğe girmiş ve Kanunla Türk sınai mülkiyet mevzuatının uluslararası anlaşmalara ve AB mevzuatına uyumu artırılmış ve TÜRKPATENT’in kurumsal yapısı güçlendirilmiştir.

6769 sayılı Kanunla Türk Patent Enstitüsünün adı “Türk Patent ve Marka Kurumu” olarak değiştirilmiş, Kurum bünyesinde “Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı”, “Coğrafi İşaretler Dairesi Başkanlığı” ve “Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur. Bunların yanında TÜRKPATENT’in 5000 sayılı Kanunla tanımlanan “akademik çalışmaları desteklemek” görevini gerçekleştirmesi amacıyla “Fikri Mülkiyet Akademisi ve Sınai Mülkiyet Eğitim Merkezi” kurulmuştur”

15 Temmuz 2018 tarih ve 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile TÜRKPATENT’in kuruluş ve kurumsal yapısı ile ilgili hükümler söz konusu Kararnameye aktarılmıştır” (<https://www.turkpatent.gov.tr>).

2.3.3. Patent iş birliği anlaşması (PCT) ve fikri mülkiyet kurumu

Patent tarafından korunan teknoloji üzerindeki tekel hakkı, tescil sahibinin izni olmasa bile, aşuru tarihinden iti aren aşlayan 20 yıllık koruma süresi içinde ihlal edilebilir. Patent henüz tescili yapılmamış ir ülkede, aşkasına ait ir mülkiyet hakkı ve sahi inin uluslararası tekeli ulunduğu ön ka ulüne rağmen, fiilen aşkaları tarafından izinsiz kullanıla ileceği için, patentlere uluslararası hukuki koruma sağlanmalıdır.

Patentler, uluslararası ölçekte, Uluslararası Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO, World Intellectual Property Organization) şemsiyesi altında, Patent İş irliği Anlaşması (PCT, Patent Cooperation Treaty) çerçevesinde korunur.

Bununla irlikte, sınai mülkiyet olarak öncelikle, ulusal temelde ve tek tek her ülkede ya da patent korumasından kazanç sağlama potansiyeli ulunduğu düşünöldüğü için tercih edilen ölkelerde, resmi patent tescili yapılması gereklidir. Koruma, tescil yapılmış ulusal sınırlarda ayrı ayrı kazanılır. Bu olgu, patentlerin sadece tescil yapılmış ulusal ekonomiler sınırları içinde hukuken geçerli olduğu anlamına gelmez. Çünkü icat ve/veya yenilik olgusu hukuki olmaktan ötede fiili bir durumdur. Bu yüzden, herhangi ir ölkede tescilli icat ya da yenilik diğer ir ölkede aşkası adına tescil edilmemelidir. Diğer ir ölkede tescilli ir patent ile korunan icat ve/veya yenilik hata ile ya da kasıtle aşka ir ölkede dahi tescil edilirse, her zaman hükümsüzlük ya da iptal davası açıla ilir.

Her yıl milyonlarca patent aşvurusu yapılmakta, milyonu aşan tescil yapılmaktadır. Türkiye’de 2022 yılında 9009 adet patent tescili yapılmıştır (<https://f.datasrvr.com>). Patent koruması her ölkede ayrı ayrı tescil ile edinildiği ve patentler aşvurudan iti aren 20 yıl süre ile geçerli olduğu için patentli teknolojinin izinsiz kullanıldığı ölkede tescilli olup olmadığı ve/veya halen geçerliliği hususu, sıklıkla ihtilaflara sebep olmaktadır.

Patentler için hem ulusal hem de uluslararası korumanın sağlanması, olmazsa olmaz koşul olduğu için küreselleşme yolu ile uluslararası koordinasyon sağlanmıştır. (<https://www.wipo.int,.com>). Bu kapsamda, 1970 yılında Patent İş irliği Antlaşması 1883 Fikri Mülkiyet Üzerine Paris Antlaşması’na taraf devletler tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşmanın uygulanmasının taki i ve patentler ile ilgili uluslararası koordinasyon, WIPO tarafından sağlanmaktadır. Koordinasyona ek olarak, doğrudan WIPO aracılığı ile de patent aşvurusu yapıla ilmekte, gerekli masraf ve resmi harçlar ödenip, formaliteler tamamlandığında, ilgili ölkede patent tescili sağlana ilmektedir.

2.4. Standarda Esas Patent Kavramı (SEP)

Standartlar, çok fazla sayıda patentli teknoloji yanı sıra, patent süresi dolduğu için kullanımı ser est hale dönüşmüş teknolojileri ütünleştirerek oluşturulur. Takip eden

makalede, devam eden bir geçersizlik davasına konu olan, ancak halen aktif ve ABD patent kurumunda 11,212,553 no (Bu sayısal gösterge, ilgili patentin tescil edildiği 2021 yılına kadar, on bir milyonu aşan ABD patenti tescili yapıldığını da gösteriyor.) ile ISO'nun en meşhur doküman standardı olan pdf formatında, 79 sayfada teknik tanımı yapılarak tescil edilmiş, eklerde ilk sayfası ulunan patentin, potansiyel olarak SEP olduğu eltilmiştir. Söz konusu patent, video sıkıştırma teknolojisi için, çok yönlü video kodlama standardı (VVC, versatile video coding) üstünde, çevrimiçi tarama aracılığıyla, tahmine dayalı yeni bir görüntü oluşturma kodlaması ve aparatı hakkındadır (<https://www.unifiedpatents.com/>).

Patentler, üretim süreçlerinin yan ürünleri olarak, var olan standartları kullanarak elde edilir. Aynı zamanda, potansiyel standart tasarımı için yön gösteren kutup yıldızı gibidir. Bir standart, binlerce aktif patent yanı sıra, binlerce 20 yıllık patent koruma tekeli sona ermiş teknolojiyi içerebilir. Söz konusu yön gösteren patentler ilgili standart tasarımına dahil edilirse, kendiliğinden SEP'lere dönüşürler. Bu yüzden SEP'ler çok dinamik bir ekosistemin ürünleridir.

SEP; kapsamına aldığı ve patent hakkı ile korunan üretim tekniğinin, bir teknoloji standardının ayrılmaz parçası haline geldiği anda, ilgili standardın ticari önemi ölçüsünde, değeri kendiliğinden artarak üstün nitelik kazanan patenttir. "Standardizasyon ekosisteminin şekillenmesinde sosyal, politik, hukuki, teknolojik ve çevresel faktörler etkili olsa da asıl rolü standarda esas patentler oynamaktadır" (TÜSİAD, 2021: 33).

Söz konusu standart sabitlenmesi süreçlerinde referans olan patentlerin çoğunluğu için aşkaları adına patentli ve/veya patent süresi dolmuş teknolojiler kullanılır.

SEP'ler, ilgili olduğu teknolojik standarda dahil edilerek, standardın sabitlenmesinden sonra, standardı uygulamak için, daha elverişli başka bir patent ya da teknoloji kullanılarak ikame edilemeyen üstün nitelikte patentlerdir (AB, 2017: 1).

Standardın kurulduğu anda, u tür patentler kendiliğinden SEP niteliğini dahi kazanır (Lerner & Tirole, 2015).

SEP'ler teknoloji standardının üretimde kullanımı halinde zorunlu olarak uygulanan teknolojileri koruyan patentlerdir (Baron, Pohlmann, & Blind, 2016).

Herhangi bir standardın üretimde uygulanması az sayıda patent kullanımını gerektirdiğinde, lisans anlaşmalarının yapılması, önceden ve varsayımsal temelde ya da patentle korunan teknolojinin kullanımından sonra lisans ücreti elirlenmesi görel olarak kolaydır. Ancak, herhangi ir standart uygulaması genellikle, binlerce patenti kullanmayı gerektirir. Bu kapsamda, bir uygulama farklı, çok sayıda, özel, tüzel kişilerin sınai mülkiyetinde ulunan patent kullanımını zorunlu kıldığında lisanslama müzakeresi karmaşıktır. Lisans anlaşmalarının yapılması ve lisans ücreti tespiti güçtür. Standardın üretimde kullanımı için çok sayıda patent için müzakere zorunluluğu “patent kavraması”, “lisans ücreti yığılması”, “patent dolanımı” olarak kavramlaştırılmış fiili durumların ortaya çıkmasına se ep ola ilir. Bu kendiliğinden oluşan olgular, “hakim durumun kötüye kullanımı” ya da patent ihlali ortaya çıkarabilir. Piyasada, rekabetin engellenmesi, hatta yok edilmesine yol açma potansiyeline sahiptir. Reka et yokluğu ya da yetersizliği piyasaların durgunlaşmasına, hatta küçülmesine yol açarak, verimliliği ve inovasyonu engelleyerek, kaynak israfına yol açar. Sonuçta, insanlık ağlamında tüm tüketiciler zarar görür (Barnett, 2017); (Kahin, 2016); (MOHAN, 2016).

2.4.1. Uluslararası teknoloji standardı sabitleyen kuruluş (SSO)

Modern toplumlar canlıların meta olizmasının çalışmasını taklit eder. Böyle ir organizasyon tarzına mahkumdur. Bu yapısal üretim, tüketim, dolaşım döngüsü üretimde verimlilik gerektirir. İhtiyaçların etkin karşılana ilmesini gerekli kılar. Ürünler ve hizmetler dolaşım sürecinde ya da iktisadi çevrim içinde, süreklilikle, dinamik içimde hareket eder. Üstelik, unun durmaksızın tekrarı da ihtiyaçların karşılanmasından doğan ir zorunluluktur. Bunu gerçekleştirire ilmek her alanda uzmanlaşmayı gerektirir. Uzmanlığın kurumlaşması için tüm insan yaşamında evrimsel içimde standartlaşma bir gerekliliktir. Aksi halde, kıt kaynaklar daha da yetersiz kalır. Kaynak tahsisi verimsiz yapılarak israf edilir, ihtiyaçlar karşılanamaz. Bu kapsamda, yaşamın tüm alanlarına ilişkin standartlar geliştiren fiili, hukuki organizasyonlar vardır.

Standart sa itleyen kuruluş (SSO), uzmanlık alanına ilişkin hukuku yaratan organizasyondur. Bu meslek hukuku, diğer kurallar gi i ihlal edile ilir. Teknik hukukun ihlalinin müeyyidesi, donanım, yazılım ya da uygulamanın uyumsuzlukları se e i ile küresel olarak kaynak israfına se ep olmasındır.

SSO'lar, Westphalian Dünya Düzeni oyunca oluşmuş, geleneksel ulusal ve uluslararası hukuk ikiliğinin dışında, çoğunlukla küreselleşmenin hukuku olarak kavramlaştırılmış "küresel hukuk sistemi" içinde yer alan yapılardır. Egemenlik kavramına referansla hukuk yaratan ulusal devletlerin merkezi yasama kurumlarının ötesindedirler. Ancak, ulusal devletlerin üyeliği temelinde oluşmuş geleneksel uluslararası hukuku da yatay olarak kesmektedir. Küresel hukuk (Global Law), üyelerin ve/veya paydaş aktörler olarak hukuki şahısların uyması gereken hukuk olarak ulusal devlet ya da ulusal devletlerin araya gelerek uzlaşarak kurduğu uluslararası hukuk organizasyonları niteliğindeki egemen otoriteler tarafından oluşturulan uluslararası hukuk kurallarından farklıdır. Paydaş devletler, geleneksel uluslararası hukukun hem öznesi hem nesnesidir. Küresel hukuk düzeninde paydaşlar, uzlaşma temelinde oluşturulmuş SSO'ların öznelidir ama standardı kullanmayı tercih etmedikçe söz konusu hukukun nesnesi olmazlar (Golia, 2023: 11).

Bu bağlamda, teknoloji standardı, egemenlik alanı değil, üretim alanı ile ilgili uzlaşmış kurallar ağıdır. Herhangi bir üretim tekniğinin, aşka uzmanlar tarafından da aynı içimde gerçekleştirilmesinin yöntemini ilgili uzmanlık terminolojisi ile tanımlayan teknik tariflerdir. Her uzmanlık alanında, alternatifler arasından mümkün olan en iyi yöntemleri tespit ederek ilgili herkes tarafından kolayca tekrarlanmasını sağlayacak teknik reçeteleri oluşturan ve ilan eden küresel ölçekte organize olmuş binlerce kuruluş vardır.

Herhangi bir teknolojik üretim alanında bu standartları seçen ve oluşturan kurum, kuruluş ve organizasyonlara standart sabitleyen organizasyonlar, kısaca SSO'lar (SSOs, standart-setting organization or SDSs, standart-developing organization) denir (<https://www.ieee.org>).

En geniş üyeliklere ve etkinliğe sahip SSO'lar, ISO, ITU, ETSI, IEEE ve benzerleridir (Spulber, 2016).

Sanayi devrimi sonrasındaki ilk teknoloji standartları ulusal ekonomilerin henüz ütünleşmemiş pazar koşullarında, sektörlere özgü içimde, üretici loncaları kapsamında yerel ve fiili olarak kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

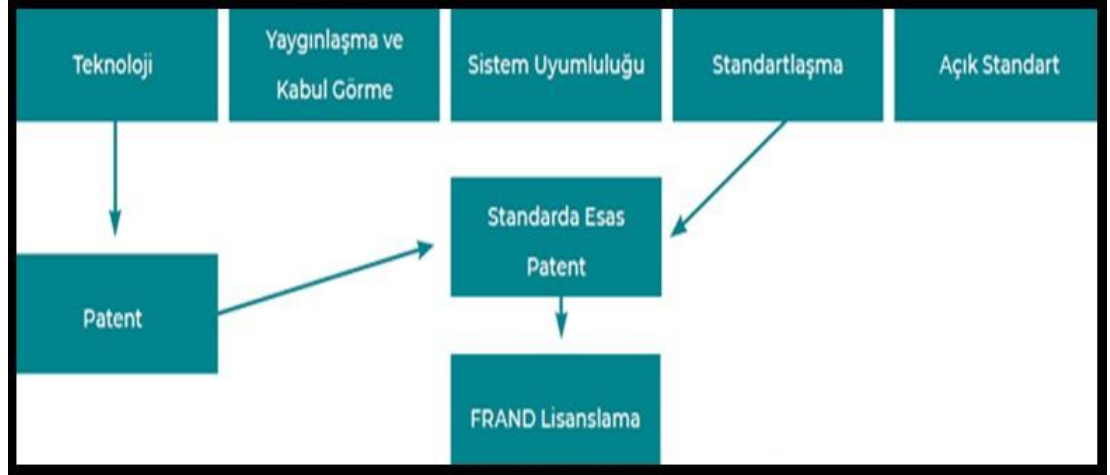
Süreç içinde, ortaya çıkan karmaşıklık ile çelişen içimde faaliyette ulunan çok fazla sayıda standart sabitleyen kurumların ve farklı standart oluşturma usullerinin ortaya çıkması onların koordinasyonu ihtiyacını doğurmuştur. Kaosu ortadan

kaldırmak ihtiyacından doğan koordinasyon ihtiyacı hem ulusal pazarların hem de uluslararası pazarların standardizasyonuna sebep olmuştur.

Koordinasyon ağılamında, ulusal devletler merkezi idare eliyle ulusal sınırlar içindeki standardizasyon ekosistemlerini senkronize etmeye başlamıştır. Sonrasında, uluslararası ticaret kapsamında, sanayileşmiş büyük devletler öncülüğünde uluslararası standardizasyon kuruluşları oluşmaya başlamıştır.

Uluslararası standart belirleyen kuruluşların en öne çıkanları, ISO, ITU, IEEE ve enzerleri olmuştur (<https://www.standardsportal.org>).

Şekil 2.3.'de, bir teknoloji standardının oluşumu ve açık standart olma sürecindeki aşamalar yanı sıra, ir patentin oluşum aşamaları ve standart kapsamına dahil olması ile bir SEP'e dönüşüm süreci bir ekosistem olarak gösterilmiştir.

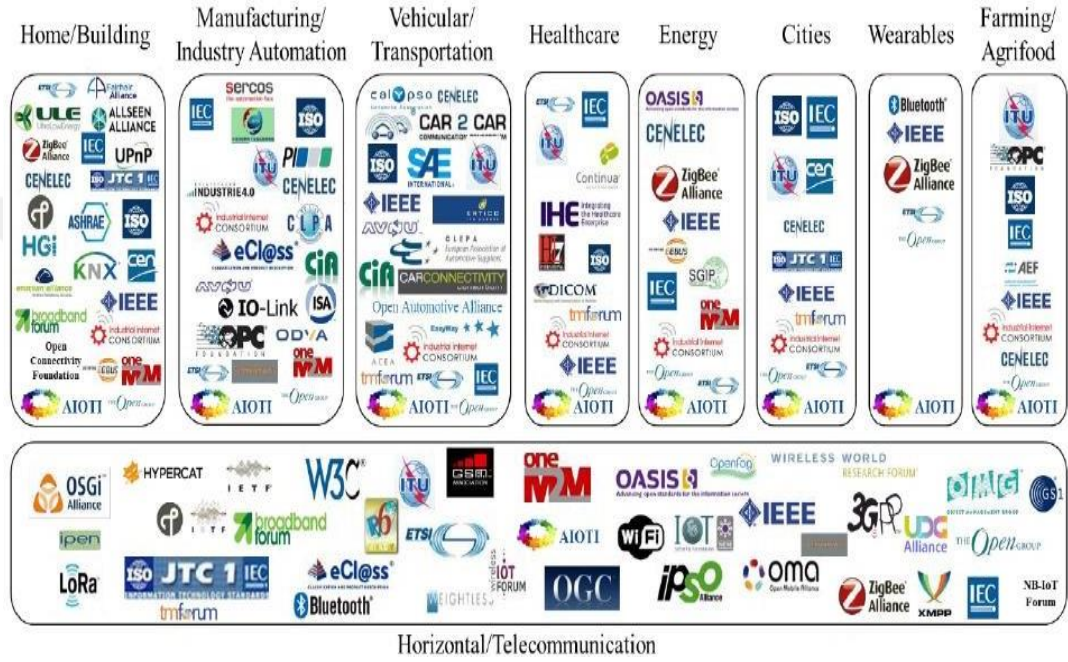

Şekil 2.3: Teknolojilerin SEP'e Dönüşüm Şeması

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 4 nolu Rapor (2021: 7)

Standart oluşumu ağılamında, uluslararası ticarete 2017'den itibaren yeniden korumacılık eğiliminin yaygınlaşması üzerine, standardizasyon süreçleri de ihtilaf konusu olmuştur. Bu kapsamda, Çin Halk Cumhuriyeti, ügüne kadar oluşmuş uluslararası standardizasyon ekosisteminin "Batılılar" hakimiyetinde olduğu ve onların çıkarlarını kurumlaştırdığı argümanını ileri sürerek, "China Standards 2035 project" adı ile kendi ve periferisi ülkeler için ayrı bir teknoloji standardizasyonu ekosistemi yaratmaya başlamıştır. Gelecekte, soğuk savaştaki iki kutuplu dünya düzeni enzeri iki ayrı uluslararası teknoloji standartları ekosistemi oluşa ilir ve standartların rekabeti ortaya çıkar ilir (<https://www.china-briefing.com/>).

Şekil 2.4’de görüldüğü gibi, AB SEP’ler Uzman Grubu (EO3600) tarafından hazırlanan 200 sayfa aşan 2021 tarihli Rapor’un 21. sayfasındaki nesnelerin interneti (IoT) standardizasyon ekosistemi çok fazla sayıda paydaş, katmanlı ve karmaşık yapı içermektedir. *Dünyadaki SEP’lerin yarısından çoğunu kapsadığı, farklı uzman raporlarında tespit edilmiş telekomünikasyon sektörünün ise, yatay pozisyonda ve tüm IoT ekosisteminin alt yapısı niteliğinde dahi olduğu görülmektedir* (<https://fair-standards.org/members>).

Şekil 2.4: Nesnelerin İnterneti Standardizasyon Ortamı

Kaynak: SEP Uzmanlar Grubu (2021: 21)

2.4.2. Patent Değerleme Şirketi (NPE), patent müzakeresi ve lisans verme

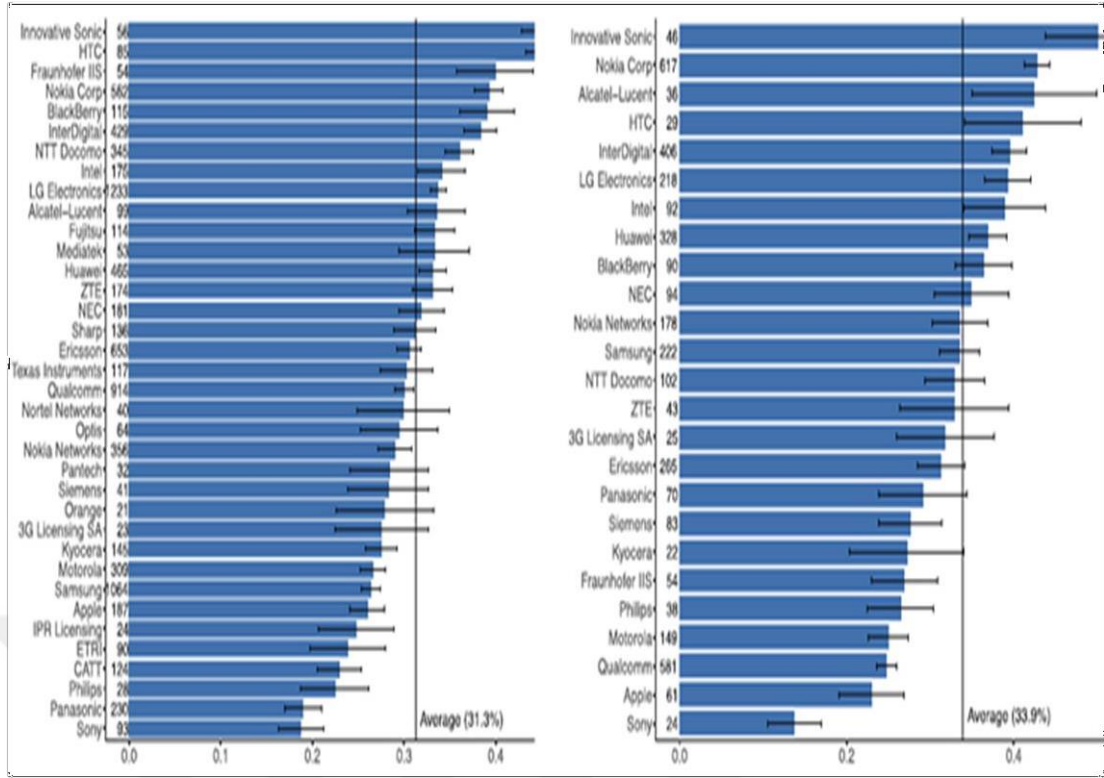
Üretim yapmayan ya da kontrol ettiği patentleri üretimde fiilen kullanmayan ama tüm faaliyeti u patentlerin pazarlanması, lisanslanması, gelir kaynağına dönüştürülmesi ve ihlali halinde zararın tazminine yönelik olarak mümkün olan en büyük miktarda lisans ücreti elde etmeye dayanan şirketler, patent değerlendirme şirketleri ya da amiyane tanımlama ile “patent trolleri” olarak adlandırılır. Bir tür lisans ücreti avcısı haline dönüşmüş u şirketler, patentleri satın alarak ya da patent sahiplerinin temsilcisi olmak sureti ile patent havuzu şeklinde, patent portföylerini (portfolio licensing) yönetir (<https://www.via-la.com/>). Kontrol ettiği patentleri lisanslayan, ihlal halinde dava yolu ile tazmin sağlayan, patent haklarının paraya

çevrilmesi (patent monetizing) üzerinde uluslararası ölçekte uzmanlaşmış ve organize olmuş şirketlerdir (Boscheck, 2016).

Lisans müzakeresi, lisans verme ya da alma; patentleri kontrol eden şahıslar ile patentleri kullanmak isteyen ya da fiilen kullanmakta olan şahıslar arasındaki pazarlık görüşmeleridir. Bu tür şirketler, kontrol ettiği patentlerin SEP niteliğini çok a artır.

Bir patentin SEP olup olmadığını tespit etmek için, önce ilgili standardın teknik mühendislik analizi, sonra SEP olduğu düşünülen patentin standart üzerindeki işlevi, sonra da başka bir yöntemle söz konusu patentle korunan teknolojinin, başka bir icatla ikame edilip edilemeyeceğinin analizi gerekir. Bu süreçte, teknolojik değişim hiç durmaz. Bu yüzden, bir patentin SEP olup olmadığı daima tartışmalıdır. Patent sahipleri, SEP olmayan patentlerini dahi, SEP gibi göstererek pazarlama eğilimindedir. AB Komisyonu'nun, COM (2023) 232 kodlu, 27 Nisan 2023 tarihli, SEP'ler hakkında genel bir hukuki düzenleme yapmak amacı ile önerdiği taslağın 7. sayfasında, referans gösterilen ankete göre; standartları uygulayan üreticilerin hemen hemen tamamı, SEP kayıt sicili bünyesinde, sistematik SEP analizinin dahi kurumlaşmasını talep etmektedir. SEP sahipleri ise, büyük çoğunlukla buna karşı çıkmaktadırlar. Bu tür analizlerin, teknolojinin kaotik niteliği sebebi ile kesinlik taşımayacağını ve/veya fiyatlama mekanizmalarını bozacağı iddia edilmektedir.

Şekil 2.5.'de, ETSI nezdinde, SEP sahipleri tarafından deklare edilmiş SEP'lerin doğruluğu hakkında ilgili standartlar ile patentler üzerinde irlikte anlam bilimsel teknikle yapılmış ir analizin sonuçları gösterilmiştir. Ta loda a) LTE standardı (daha gelişmiş teknoloji)) UMTS standardı (eski teknoloji) üzerindeki deklare edilmiş SEP'lerin doğruluk oranı düşme eğilimindedir. SEP deklarasyonu doğruluk oranı yaklaşık yüzde 25'e kadar düşmüştür. Bu yüzden, SEP deklarasyonu yapılan SEP'lerin gerçekte u niteliğe sahip olup olmadığı ihtilafları da artmaktadır (<http://www.fosspatents.com>).

Şekil 2.5: SEP Deklarasyonlarının Doğruluk Analizi

Kaynak: Brachtendorf, Gaessler, Harhoff (2022)

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) tarafından hazırlanan ve takip eden linkten ulaşılacak 1 Temmuz 2014 tarihli raporun 52. sayfasında, aktif SEP'lerin % 76'sının telekomünikasyon sektöründe olduğu tespit edilmiştir. Şekil 2.4'te görüleceği üzere, telekomünikasyonun, IoT ekosisteminin teknik alt yapısı olması sebebi ile yüksek SEP oranı doğaldır (<https://www.itu.int/>).

2.4.3. Adil, makul ve ayrımcı olmayan prensipler (FRAND)

FRAND, İngilizce'de, "fair, reasonable and non-discriminatory terms" sözcüklerinin akronim olarak düzenlenmiş kısaltmasıdır. SEP sahiplerinin, patentli teknolojiyi edeli karşılığında kiralamak isteyen herkese adil, makul ve ayrımcı olmayan prensiplerle lisanslaması zorunluğunu tanımlamaktadır. **Bu kapsamda, Nokia, Huawei ve Motorola'nın ITU'ya verdiği resmi FRAND taahhütleri eklerde alıntılanmıştır.**

FRAND, anti tröst kuralları gibi, li eral mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü ile çelişmesine rağmen, rekabet ortamının korunması ihtiyacından doğmuştur. Çünkü; rekabet ortamı olmaksızın, li eral mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü, mümkün olan en çok sayıda insanın özgürlük içinde, ekonomik yararını sağlayamaz. "Avrupa

Komisyonu, 2020 yılında fikri haklara yönelik hazırladığı hareket planında SEP'lerin şeffaflık içeren ve üreticiler açısından hangi yükümlülükleri ortaya çıkaracaklarına ilişkin de öngörülebilir nitelikte olmalarına vurgu yaparak fikri hakların lisanslanmasını önemli bir amaç olarak belirlemiş, bu çerçevede FRAND tartışılan kavramlardan birisi olmuştur. AB'nin daha önce 2017 yılında da SEP'lere ilişkin AB düzenlemelerinde lisanslama önemli bir husus olmuştur” (Söylemez, 2021: 83).

FRAND prensipleri, SEP'lerin ilgili standartta zorunlu kullanımı sebebiyle SEP sahibinin hakim durumunu kötüye kullanma potansiyelini engellemek için yaratılmıştır. Mülkiyet hakkını kamu yararı lehine sınırlayan ahlak referanslı hukuki prensiplerdir (Howenkamp, 2019: 1696).

FRAND, SEP'leri kullanarak yapılan üretimin maliyet ve ortalama satış fiyatı arasındaki değişken marja (mark up) referansla irçok ileşenin örtüşürülmesi ile hesaplanan, SEP sahi ine ödenmesi gerektiği düşünölen lisans ücreti oranıdır.

FRAND hesaplama yöntemlerinden irinde, SEP sahi i ile standardı uygulayacak kişi arasında önceden lisans ücreti (ex ante royalty) elirlenmesine yönelik varsayımsal ir müzakere tasarlanır. Bu tasarımda, adil, makul ve ayrımcı olmayan tavırla belirlene ileceği düşünölen miktar parametrelerden iridir. Artırımlı değer (incremental value) ya da artı değer (value-added or surplus value) olarak ifade edilen, standart içinde kullanılmış patentin standarda ekleye ileceği katma değer belirlenmesi ile hesaplama devam eder (Members of the SEPs Expert Group (E03600), 2021: 111 vd.).

FRAND royalty, ürünün en küçük ileşenin satış fiyatı ile tüketiciye satış fiyatı arasında, ara ulucu, hakem, hakim, mahkeme enzeri, ihtilafta taraf olmayan üçüncü taraflarca elirlenen, adil, makul ve ayrımcı olmayan ir orandır (Norman Siebrasse, 2016).

Genellikle royalty müzakereleri gizlilik koşulları (confidential conditions) ile yapılmaktadır. Benzer anlaşmalarda muta ık kalınan miktar bilinebiliyorsa, kıyaslanabilir lisans anlaşmalarındaki fiyatlar dahi, hesaplamada dikkate alınır. Ayrıca, patent ihlaline konu ürünün fiyatı ile onun ileşenlerinden olan ilgili patentle korunan teknolojinin fiyatının oranlanması enzeri kriterlere dayanarak da hesaplama yapılır (Members of the SEPs Expert Group (E03600), 2021: 111 vd.).

SEP sahipleri (SEP holders), piyasada nihai ürüne ve onun fiyatına referansla (end user price) FRAND oranı tespiti politikasının ka ulü yönünde ABD ve AB kurumlarına sürekli askı yapmaktadır (Özke ir, 2020).

Üreticiler ise, satıla ilir en küçük patent uygulama iriminin fiyatına referansla FRAND tespit politikasının ka ulü için lo i faaliyeti yürütmektedir. “*Otomotiv sektöründe; SEP’ler için lisans müzakereleri sırasında lisans ücretlerinin, satılabilir en küçük patent uygulama birimine dayandırılması gerektiği sıklıkla tartışılmaktadır*” (TÜSİAD, 2021: 14).

FRAND royalty oranı tespitinde, ABD ile Avrupa farklı li eralizm kavrayışları se e i ile ayrı yöntemler uygulamaktadır (Heiden, 2016).

2.4.4. Patent kapanı, lisans ücreti yığılması, patent dolanımı, dışlama

SEP ya da SEP olmayan, herhangi ir patent hakkının koruduğu teknolojik uluşun lisanslı kullanımı için sözleşme yapılabilir. Reka etin korunması, anti-tröst soruşturması gi i azı sofistike durumlarda ortaya çıkan sorunlar ise, ulusal çerçevede reka et kurumlarının müdahalesi ile çözüle ilir. ***Bununla birlikte patentler, çoğunlukla önceden lisans sözleşmesi yapılmadan kullanılır.***

Genellikle, fiili üretim süreçlerinde aşka ir ülkede patentli teknolojileri uygulayanlar, patenti hiç düşünmeksizin farklı yollardan öğrendikleri ve söz konusu üretim için en elverişlisi olan tekniği kullanırlar. Bu yüzden, çoğunlukla patentlere ilişkin sözleşmeler yerleşmiş ticari teamüller uyarınca, sonradan yapılır.

Tarafların müzakere sürecinde anlaşamaması halinde, patent sahibi müzakere sonrası, patentinin ihlaline dayalı ihtiyati ted ir kararı ala ilir. Bu tür ir ted ir kararı, alternatif teknolojilerin kullanımının mümkün olması halinde, hakim durumun kötüye kullanımı (patent hold-up) ya da teminat vermeden kayıt dışı yöntemlerle patent ihlalini sürdürmek (patent hold-out) gi i olgulara yol açmaz.

Bununla birlikte, SEP’ler söz konusu ise alternatif teknolojilerle söz konusu SEP ikame edilerek ilgili standardın kullanımı imkansızdır. Bu yüzden, üretimin doğasından ortaya çıkan azı fiili sorunlara, hukuki çözüm ulma ihtiyacı doğar. Bu olgular içinde literatürde öne çıkanlar, patent kapanı, lisans ücreti yığılması, patent dolanımı ve dışlamadır.

Patent kaparı; SEP kullananlardan fahiş royalti tale i ya da lisans anlaşması teklifinin SEP sahibi tarafından kötü niyetle ret edilmesi suretiyle ihtiyat-i tedbir uygulaması ve hakim durumun kötüye kullanımınıdır (Lovea, 2021: 6).

Lisans ücreti yığılması; farklı patent sahiplerinin toplam royalti miktarının ürünün satış fiyatını aşmasıdır. Böylece üretim yapmak anlamsız olur (Alexander Galetovic, 2016).

Alttağı çizelgelerde, gösterilen Avanci dünyanın en büyük patent havuzudur. Otomotiv sanayiinde uzmanlaşmıştır. Farklı sektörlerde, Avanci gi i büyük patent havuzlarının oluşması ve portföy lisanslama yönteminin ortaya çıkması ile lisans ücreti yığılması sorunu azaltılmıştır (Merges & Mattioli, 2016); (Ginsburg, Kobayashi, Wong-Ervin, & Wright, 2016).

Çizelge 2.4. ve 2.5.'de, sırası ile dünyanın en büyük patent havuzu Avanci tarafından temsil edilerek lisans veren SEP sahi i uluslararası şirketler ile Avanci aracılığı ile lisans alan uluslararası otomotiv endüstrisi şirketleri gösterilmektedir.

Çizelge 2.4: Avanci Lisans Veren Şirketler

Avanci Platformunun Lisans Veren Firmaları ²⁴	
Acer	Nokia
Ariscale	NTT
Asus	Oppo
Blackberry	Panasonic
BT	Panoptis
China Mobile	Philips
Conversant	Qualcomm
DT Mobile	Sharp
NTT Docomo	Siemens
Ericsson	Orange
Fujitsu	Sisvel
Hewlett Packard Enterprise	Sony
Intellectual Discovery	SK Telecom
Interdigital	Sun Patent Trust
IP Bridge	T-Mobile
Kpn	TNO
Longhorn IP	Unwired Planet
NEC	Vodafone
	ZTE

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 2 nolu Rapor (2021: 12).

Çizelge 2.5: Avanci Lisans Alan Şirketler

Avanci Platformundan Lisans Alan Firmalar ²⁵	
Audi	Lamborghini
Bentley	Polestar
BMW Group	Porsche
BMW	Seat
Mini	Skoda
Rolls-Royce	Volkswagen
Man	Scania
	Volvo

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 2 nolu Rapor (2021: 12).

Çizelge 2.6.'da ise, dünyanın en büyük patent havuzu Avanci tarafından temsil edilmeyen, kendi adı ve namına lisans veren SEP sahibi büyük uluslararası şirketlerden azıları gösterilmektedir.

Çizelge 2.6: Avanci Dışı Lisans Veren SEP Sahibi Şirketler

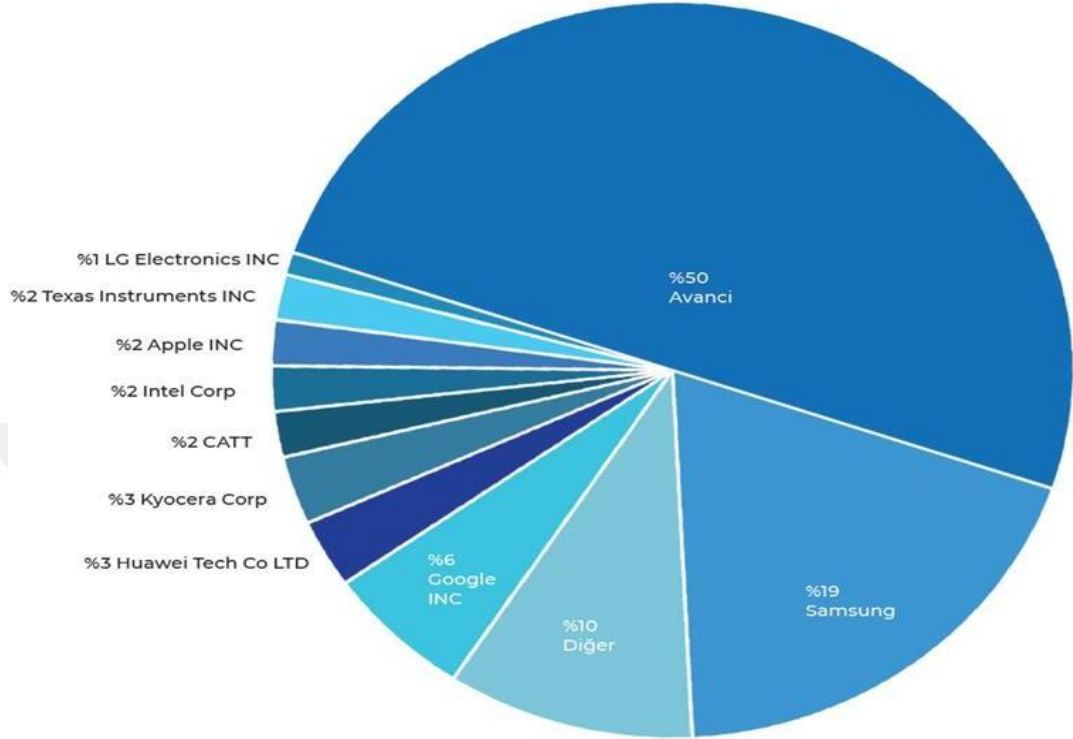
Avanci Platformu Dışında Yer Alan 2G/3G/4G/5G SEP sahipleri	
HTC	Google
LG	Apple
KT	Vivo
Huawei	ETRI
Langbo	MediaTek
Samsung	Xiaomi
	Lenovo

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 2 nolu Rapor (2021: 13).

Patent dolanımı; uygulayıcının, teminat vermeden ve üstelik, lisans anlaşması müzakeresini kötü niyetle uzatarak, patent ihlalini fiilen sürdürmesidir (Chien, 2014).

Uygulamadaki en büyük suistimaller u yolla yapılır. Çünkü; paravan şirketler yolu ile hiç ir risk olmadan fiilen SEP ihlali yapıla ilmekte ve aşkalarının sınai haklarının verimi hortumlana ilmektedir. Buna karşı yapıla ilecek tek şey ise, sahte ürün ticaretine karşı mücadelede olduğu gi i patent havuzlarına katılmak ve çok sayıda avukat aracılığı ile ilgili ulusal devlet yargısından kararlar alarak, sürekli ihtiyati tedbir uygulamak yolu ile caydırıcı ola ilmektir. Bununla irlikte, SEP'ler yüksek teknoloji oluşlarını koruyan patentler olduğu için, unları ihlal edebilmek, çok büyük ve maliyetli organizasyonlar kurmayı gerektirmektedir. Sahte ürün ticareti gi i, kolayca taklitçilik yapılamaz. Ayrıca, büyük şirketler iti arlarını korumak için u tip şai eli şirketler ile çalışmaktan kaçınırlar. Fakat, Çin ve Hindistan gi i çok büyük pazarlarda u yöntem yaygınlaşa ilmektedir.

Şekil 2.6.'da, 2019 yılı itibariyle mobil telefon iletişimi ile ilgili 4. jenerasyon, LTE (4G/LTE) standardına ilişkin SEP'lerin yaklaşık yarısının dünyanın en büyük patent havuzu Avanci tarafından temsil edildiğini göstermektedir.

Şekil 2.6: 2019 Yılı itibariyle 4G/LTE SEP'leri kontrol edenler,

Kaynak: TÜSİAD Teknoloji Standartları 2 nolu Rapor (2021: 22).

Aslında, 15 Nisan 1994'te Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO, World Trade Organisation) kurulması ile aynı anda, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi'nin (TRIPS, The WTO Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) imzalanması ve 01 Ocak 1995'te her ikisinin yürürlük kazanması bir tesadüf değildir. Gelişmiş ülkeler öncülüğünde yapılan TRIPS Antlaşması imzası ile birlikte kurulan ve halen uluslararası ticaretin koordinasyonundan sorumlu Dünya Ticaret Örgütü, sınai mülkiyet hakları ile ilgili ihtilafların da nihai çözüm yeridir. WTO Uyuşmazlık Çözüm Sistemi (WTO Dispute Settlement System) uluslararası ticaret ile ilgili her ihtilaf için, ulusal devletlerin aşvuru yaptığı ya da dava açtığı yerdir (<https://www.wto.org>).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 11 Aralık 2001'de WTO'ya katılması ile uluslararası ticaretin küreselleşmesi ve sınai hakların korunma çerçevesi katlanarak artmıştır.

Piyasa dışına atma; patent sahipleri şahıslar ilgili piyasada yatay ya da dikey içimde faaliyet gösterirler. Örneğin, mobil iletişim sektöründe, Nokia, Ericsson (upstream market) ve Apple (downstream market), patent değerlendirme şirketleri gibi, sadece yatay içimde faaliyet gösterir. Bu şirketler, ya üst piyasada ya da alt piyasada faaliyet gösterir. Samsung ve Huawei gibiler ise, pazarda, dikey olarak örgütlenmiştir. Bu tip şirketler, hem üst hem de alt piyasada faaliyet gösterir. İlginç içimde Apple, sektörün en büyüğü olduğu halde sadece alt piyasa şirkettir (Morton, 2019: 60).

Samsung ve Huawei, sahipleri olduğu SEP'leri silahları kullanarak, Apple'leri güçlü şirket değil ama daha küçük ölçekli, zayıf şirketlerle lisans anlaşması yapmayarak ve ihtiyat-i tedbir kararları ile zayıf rakip şirketin faaliyetini de engelleyerek, unları piyasadan dışlama gücüne sahiptir. Kendi aralarında çapraz lisanslama yöntemini kullanırlar. *“Huawei'in veya Samsung'un çok fazla patent sahibi olmasına rağmen kazandıkları lisans ücretlerinin daha az olmasının nedeni, bu şirketlerin karşılıklı olarak bir çapraz lisans sözleşmesi (cross-licensing) imzalamasıdır. Bu sözleşme ile Samsung ve Huawei arasında sahip oldukları patentler nedeniyle talep edecekleri lisans ücretlerini karşılıklı olarak indirirler veya tamamen sıfırlarlar”* (TÜSİAD, 2021: 13).

Hem yatay hem de dikey örgütlenmiş olarak aynı pazarda kıyasıya rekabet eden, Güney Kore menşeli Samsung ile Çin menşeli Huawei arasındaki potansiyel SEP ihtilafları, çapraz lisanslama yolu ile çözümlenmektedir. Apple ise, üst piyasada çalışmadığı (ya da, daha doğru tanımlama ile üst piyasada da olmayı ticari çıkar yönünden tercih etmediği) için, sürekli Samsung ve Huawei tarafından açılmış SEP ihlali davalarına muhatap olmakta ve milyarlarca dolarlık tazminatlar ödemektedir (<https://9to5mac.com>). Üstelik, dava süreçlerinin uzunluğu ve pazarlık gücü sebebiyle ihlal iddialarını yargıya taşımayı, şirketi destekleyen ticari strateji olarak uyguladığını açıkça ifade etmektedir. Üst piyasada da var olan amansız rakipleri ile dava süreçleri sonunda aleyhine yargı kararının ortaya çıkması anının hemen öncesi, çözüm anlaşması yapmaktadır (Gupta, 2022: 10).

2.4.5. Çapraz lisanslama, patent ihlali ve ihtiyati tedbir

Çapraz lisanslama yönteminde enzer ürünlerdeki farklı teknolojileri koruyan SEP'leri elinde bulunduran ve ilgili piyasada dikey örgütlenmiş Samsung ve Huawei

gi i şirketler, sahi i oldukları SEP'leri ir tür takas (barter) sözleşmesi ile karşılıklı olarak kullanırlar. Böylece, patent kavraması tehdidi ve piyasadan dışlanma risklerini azaltırlar.

Ulusal devletlerin patent tescil kurumlarının hata ya da suistimallerine karşı dahi, hükümsüzlük ile era erinde tazminat davaları açılarak patentler korunur. Söz konusu ulusal tescil kurumlarının hukuk dışı işlemlerine karşı korunma davaları, kurumlara karşı değil, mükerrer patent tescili yaparak hukuken patent hakkını ihlal edenlere karşı açılır. Bu tür tescilde, esasa dair bir haksızlık olmasına rağmen, tescil kurumuna karşı değil, her nasılsa usulen gerçekleşmiş bir yolsuz tescile dayalı olarak haklı kullanım yaptığını iddia edenlere karşı doğrudan dava açılır. Hükümsüzlük davasında dahi, ihtiyati tedbir talep edilebilir. Bu tür davalar, aşka ir araştırma konusu olmalıdır.

Bu araştırmada analiz edilen davalar ise, yolsuz da olsa, hiçbir hakka dayanmadan SEP'leri fiilen kullananlara ve/veya lisans sözleşmesini ihlal edenlere karşı açılan davalardır. Bu tür ihlal davalarında talep edilen ihtiyat-i tedbir talepleridir.

Tedbir kararları davanın aşında verile ildiği için, SEP ihlali yapanlar için yıkıcı sonuçlar doğura ilmektedir. İhlalciyi, davanın daha aşında ağır hükümler içere ilecek sözleşmeler imzalayarak lisans anlaşması yapmak zorunda

ıraka ilmektedir. Bu yüzden, genellikle uluslararası dev şirketler olan SEP sahipleri veya temsilcileri, ted ir kararı ala ilecekleri ulusal yargılarda u tür tedbir talepli, ihlal ve tazminat davaları açmaktadır. Bu konuda, Almanya en çok tercih edilen ulusal yargı yeri olmuştur. Brexit sonrası ise, Birleşik Krallık öne çıkmıştır. Lehlerine en ça uk ted ir kararı ala ilecekleri şehirlerde ve hatta sadece tanıdıkları, kararlarını öngöre ilecekleri hakimlerin çalıştığı mahkemelerde dava açmaktadırlar.

En kolay içimde, hızla ihtiyat-i ted ir kararı almak için, fırsatçılıkla azı hakimler ya da mahkemelere aşvurmanın yaygınlaşması yüzünden “elverişli yargı yeri” (forum conveniens) itirazları katlanarak artmıştır. Söz konusu elverişli yargı yeri itirazlarından sonuç alınamaması ise, “dava engelleyen ted ir kararları” (ASI or AASI, anti-suit injunction) olgusunu doğurmuştur (Hess, 2022).

3. SEP OLGUSUNUN PİYASAYA ETKİSİ VE YOL AÇTIĞI SORUNLAR

Küreselleşmenin UTS'ler ve SEP'lerin çoğalmasına ve güçlerinin katlanarak artmasına yol açmasının tam aksine, korumacılık ise, UTS'ler ve SEP'leri anlamsız kılan ir ekosistem yaratmaya eğilimlidir.

3.1. Küreselleşme ve Korumacılık Kavramı

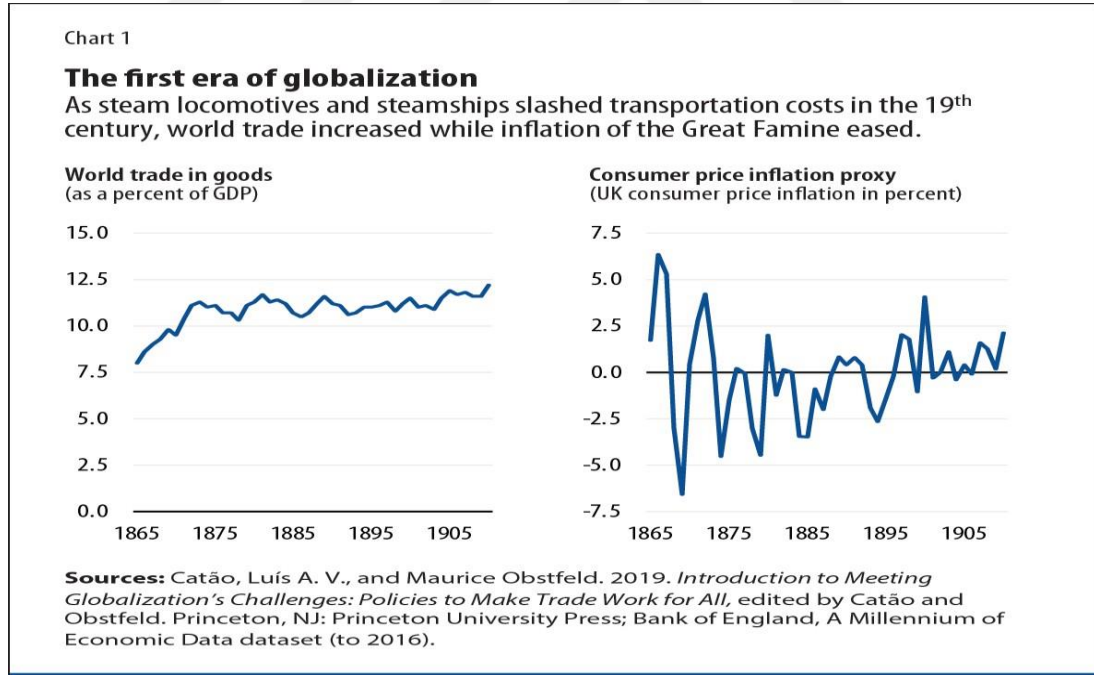
Sanayi Devrimi sonrasında, ulusal devletlerin dokunulmazlığı ve onların sınırlarının ihlal edilemezliği ön ka ulü üzerine inşa edilmiş Westphalian Dünya Düzeni'nin taşıyıcısı ve koruyucusu olan geleneksel imparatorluklar çözülmüştür. Amerikan ve Fransız devrimlerinin etkileri ile modern ulusal devletler egemen siyasal form haline dönüşmüştür. Tarihsel irlikteliğe dayalı yeni oluşmuş ya da yapay zorlamalar ile oluşturulmuş uluslar adına refah toplumu hedefini öne çıkaran bir siyasi ekosistem yaratılmıştır. Li eralizm teorisi çerçevesinde ulusal sınırlar içinde yasalarla sınırlı ir rekabet ortamında, her sektörde kitle için üretim yaygınlaşmıştır. Her bir mal ya da hizmetin üretim tüketim döngüsünden kar elde ederek sistematik içimde sermaye irikimini artırmaya yönelik anamalcı (kapitalist) üretim tekniği gelişmiştir. Rekabet askısı altında sistematik üretimin yaygınlaşması, uzmanlaşmaya yol açarak, üretim ilişkilerinin durmaksızın geliştirilmesini ve uluslararası organizasyonunu zorunlu kılmıştır.

Üretim alanlarının yoğunlaşması, işçi ihtiyacını sağlayacak ir şehirleşmeyi tetiklemiştir. Her sektörde üretim ölçeklerinin sürekli üyümesi, yeni uluş ve teknikler ile reka ette derhal öne geçme, sıçrama yapma, rakipleri bertaraf etme olanağını doğurmuştur. Yeni uluş yapmak ya da teknik geliştirmenin maliyet ve zorlukları, olumlu içimde araştırma, geliştirme uzmanlığını yetkinleştirmiştir. Olumsuz içimde ise, sektörlerde tekelleşmeye yol açması yanı sıra, yeni uluşlara el koyma, kendine mal etme, kopyalama fırsatçılığını yaygınlaştırmış, teknoloji hırsızlığını geliştirmiştir. Bu sorunlara çözüm ulma ça aları, dünya ekonomisinin ve uluslararası ticaretin sürekli üyümesi se e iyle, ulusal sınırlar içinde kalmamış,

uluslararası ir örgütsel denetim, tescil, koruma ihtiyacını doğurmuştur (Behar, 2020).

Uluslararası ölçekte piyasaların düzenlenmesi, mülkiyet haklarının tescili ve korunması ihtiyacı, Fikri Mülkiyet Üzerine 1883 Paris Sözleşmesi sonrası, Dünya ticaretinin ser estleştirilmesi paradigması çerçevesinde karşılanmıştır. Fakat, dünya savaşlarını da sayarsak, söz konusu liberalizasyon, geri dönüşlerle ve parçalı içimde gelişmiştir. Günümüzde, 2017 yılından u yana devam eden korumacılık eğilimi yüzünden, uluslararası ticarete, geçmiştekilere enzer ir kırılma süreci devam etmektedir.

Şekil 3.1.'de, IMF F&D Magazine 02/02/2023 tarihli makalesinde, küreselleşmenin, ilk aşladığı 19. Yüzyıl ikinci yarısından sonra, Nisan 1861 ile Nisan 1965 arası gerçekleşen ABD iç savaşı aka inde, uluslararası mal ticaretinin artışı ile aynı dönemdeki “Büyük Kıtık” sonrası, enflasyona dahi olumlu etki yaptığı gösterilmiştir. Küreselleşmenin, ugünkü enflasyon sorunlarına da pozitif etki edeceği öngörülmektedir.

Şekil 3.1: Küreselleşmenin Enflasyon ve GDP Etkisi

Kaynak: James, (2023).

Bu ağılamda, küreselleşmenin ikinci dalgası, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları üzerinde, 1920 yılında kurulmuş Milletler Cemiyeti ile İkinci Dünya Savaşının hemen ardından oluşturulmuş Birleşmiş Milletler öncülüğünde sürmüştür.

İki dünya savaşı arasındaki dönemde meydana gelmiş ve 1929'da aşlayan "Büyük Depresyon", küreselleşme sürecini kesintiye uğratmış ve tedrici olarak korumacılık politikalarının bütün dünyada hakim olmasına sebep olmuştur (Belsie, 2009).

Büyük Depresyonun uzun sürmesi üzerine, ABD'de, iç pazarı korumak, işsizliği azaltmak için, Smoot-Hawley Tarife Yasası çıkarılarak korumacılık ve gümrük duvarlarını yükseltme politikaları uygulanmıştır. Yeterli olmaması üzerine, "Yeni Mutabakat" (New Deal) makro ekonomik programı yürürlüğe konulmuştur. Bugün tüm dünya ölçeğinde deneyimlediğimize enzer içimde, parasal genişleme yolu ile gerçekleştirilmiş büyük kamu alt yapı yatırımlarının yarattığı ekonomik büyüme sonucu oluşan devlet bütçe açıklarının sebep olduğu enflasyonu, korumacılık politikaları uygulayarak yönetme başarısı kazanılmıştır (Paul, 2017).

Sanayide en gelişmiş duruma ulaşmış ABD, korumacılık politikası, gümrük tarifelerini artırma, bütçe ile planlanmış yüksek devlet harcamaları yapma, sosyal yardımlar aracılığıyla ulusal refah yaratmış, İngiltere'yi tahtından ederek, uluslararası rekabet gücünü en yüksek ülke haline gelmiştir.

İlginç içimde New Deal'in korumacılık politikaları, günümüzde enerji ağırlıklı Avrupa'da, Ukrayna Savaşı sonucu patlayan protestolara enzer içimde tepkiler yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı ile yıkılan sanayisini yeniden inşa etme koşullarında ABD'ye karşılık vermek zorunda kalan Avrupa'da, söz konusu korumacılık politikaları, tekrar dünya savaşına sebep olan ortamın ve korporatizm temelli faşizm ekosisteminin oluşumuna yol açmıştır (<https://www.britannica.com/>).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ise, "Demir Perde" realizminin toplumsal eleştirilerini de ortadan kaldırma amacı ile Ekonomist John Maynard Keynes tarafından kavramlaştırılan düzenleme ve denetlemeye ağırlıklı içimde işleyen sosyal demokrat kalkınma teorisi etkili olmaya başlamıştır (Keynes, 1936).

Ulusal ekonomilerin uluslararası finansal piyasalardan orçlanarak, gerektiğinde karşılıksız para kullanarak büyük alt yapı yatırımları yapması ile istihdamı sürekli artırmak için yapılan kamu harcamaları yüzünden oluşmuş enflasyon yönetilmeye çalışılmıştır. Bugünkü enflasyona endeksli ya da iş gücünün (laour) ulusal ekonomik büyüme yaptığı katkı oranına endeksli, ücret ve maaş artışları yolu ile kalkınmanın istikrarlı hale getirileceği öngörülmüştür.

Saadet zinciri yaratacak tarzda, orta ve alt gelir gruplarına dolaylı kaynak aktarılması uygulamalarına dayanan u yeni ekonomik felsefe, yeni ir kalkınma ve ekonomik üyüme modelinin teorik çerçevesi olarak, halen de uygulandığı gi i, demokratik ülkelerde genel ka ul görmüştür. Keynesyanizm, sosyal demokrat bir ideoloji olarak kollektivizme benzerse de, sosyalist ya da komünist ekonomilerde, kaynak tahsisi, serbest pazarlar aracılığı ile değil, merkezi hükümetçe yapılır.

Uluslararası li eralizasyon ağlamında, İkinci Dünya Savaşı sonrası arış anlaşmaları kapsamında, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gi i Bretton Woods Kurumları oluşturulmuştur.

Demokratik ülkeler için altın standardı aracılığı ile ABD Doları rezerv kur kabul edilmiş, IMF özel çekme hakları (SDR) ile birlikte, finansal işlemler için referans para olmuştur.

Yine ilginç olarak, ugünkü Ukrayna Savaşı etkilerine enzer içimde, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) tarafından oluşturulan kartelin petrol arzını kontrol politikasının enerji maliyetlerini artırması ile ürünlerin fiyatında enerji girdisinin oranının yükselmesi sonucunda maliyet enflasyonu yüzünden, ekonomik sistem yeniden tıkanmıştır. Bu unalımın aşılması ağlamında, demokratik ülkelerde Chicago Okulu ya da Friedman gibi parasalcı ekonomistler ile Avusturya Ekolü olarak bilinen, liberal teorinin iki yeni versiyonu öne çıkmıştır (Hayek, 1973).

Milton Friedman ve Ludwig Von Mises ile Friederich Hayek gibi akademisyenler tarafından kavramlaştırılmış, ekonomik rekabetin artırılmasına, kamunun ekonomiden geri çekilerek, özel sektör finansal seçeneklerinin artırılması aracılığıyla üyük özelleştirmeler yapılarak, özel sektör liderliğinde ekonomik üyüme ve iflas yolu ile piyasanın denetlenmesine dayanan ekonomik anlayışlar rekabet etmeye aşlamıştır.

Söz konusu reka eti kazanan ve “neoli eralizm” olarak adlandırılmış Chicago Okulu ya da Milton Friedman gi i parasalcı ekonomistlerin teorileri, onlarca yıl boyunca dünya ekonomisinde hakim paradigma olmuştur. Bu dönem Büyük Sakinlik (The Great Moderation) olarak adlandırılmıştır (The Great Moderation | Federal Reserve History).

“Büyük Durgunluk” (The Great Recession) denilen dönemi aşlatan, 2008 finansal krizine yol açan “enflasyon daima parasal ir pro lemdir” mottosunun sahibi,

parasal Friedman ekolü, büyük merkez bankalarının politikalarına hakim olmuştur. Söz konusu felsefi hegemonya, halen hakimdir (The Great Recession | Federal Reserve History).

Bu süreçte, aşırı olmasi sistemik risk yaratacak büyük kurulusların kurtarılması ve orçların çevrimini sağlamak için azı büyük devletler, sürekli karşılıksız parasal genişleme yaparak yangına enzin dökmüş, krizin küreselleşmesi ve derinleşmesine sebep olunmuştur. Hayek'in iflas ya da Schumpeter'in yaratıcı yıkım teorisi ile piyasanın denetlenmesi yöntemi tercih edilmemiştir (<https://www.britannica.com/>). Ancak, 2008 krizi sonrası, Schumpeter ile birlikte, Hayek felsefesi tekrar öne çıkmıştır (Murphy, 2020).

Bu arada, küreselleşmenin dünya savaşları sonrası aşlayan söz konusu ikinci dalgası sürecinin aşında, Milletler Cemiyeti'nin yerine, BM kurulmuştur.

BM ile onun tarafından, ticaret konularında en yüksek seviyede danışman kurum statüsüne çıkarılan ve bugün dünya ticaretinde referans kuralları olarak hemen hemen her sözleşmede alıntılanan, incoterms kurallarının ilkini, 1936 yılından aşlayarak oluşturmuş Uluslararası Ticaret Odası (ICC) öne çıkmıştır.

ICC, 1919 yılında kendilerini "Barış Tacirleri" olarak adlandıran azı iş insanları tarafından kurulmuştur. Ulusal gümrük duvarlarının sınırlandırılması ve kademeli olarak azaltılması konusunda bugün kadar devam eden uluslararası bir koordinasyon sürecini aşlatmıştır.

Bu kapsamda, 1948 yılında yürürlüğe giren Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması, kısaca GATT imzalanmıştır (<https://www.wto.org/>).

1970'lerin aşında, ABD'de altın standardının terki sonrası, Keynesyanizm yolu ile yapay olarak oluşmuş refah toplumunun tüketim ve talep patlaması, enerji ya da petrol fiyatları artışı ile tetiklenen maliyet enflasyonu yüzünden krize sebep olmuş ve keynesyen politikaların çöküşüne yol açmıştır.

ABD, Başkanı Richard Nixon aracılığı ile aniden altın standardından çıkmasına rağmen, ABD hegemonyası, Demir Perde Ülkeleri hariç, uluslararası pazarları kontrol etmeye devam etmiştir (<https://www.federalreservehistory.org/>). Ancak, var olan USD cinsinden orç yükü ile en büyük üretim girdisi olan petrolün USD cinsinden satılması muta akatı yüzünden, alternatifi olmayan ABD Doları, altın çıpasından kopmuş serbest dalgalanma çerçevesinde uluslararası rezerv kur olarak

halen ile gücünü korumaktadır.

Vietnam Savaşı sonrası, yeni pazarlar ve sermaye irikiminin artarak devamı ihtiyacı Nixon-Mao (ABD-Çin) uzlaşmasını yaratmıştır (<https://www.carnegiecouncil.org/>). Bu uzlaşma yolu ile her türlü büyük ölçekli sanayi üretim tesislerinin kademeli olarak Çin' e kaydırılacağı ve Çinliler' in görel olarak ucuz ücretler ile üreteceği, ABD' nin ise, ucuza mal olan ürünleri satın alarak tüketiceği ya da yeniden satacağı, rezerv kurun USD olacağı ir iş ölümü yaratılmıştır. Böylece, dünyanın en büyük nüfuslu ülkesi Çin, kademeli olarak liberalleşmeye başlamıştır.

Süreç sonunda, yeniden oluşan yapısal krizler ağırlamında, Türkiye yanı sıra, azı diğer gelişmekte olan ülke kategorisine dahil ulusal ekonomilerin yapısal ödemeler dengesi krizleri, irikimli cari açık sorunları ve Latin Amerika orç krizi, Washington Konsensusu politikalarının yol açtığı parasal genişleme ile aşılmıştır (Irwin, 2021).

Küreselleşme, sonradan Büyük Sakinlik olarak tanımlanan bu dönemde yeniden ivme kazanmıştır (James, 2023).

Sonunda Büyük Durgunluk denilen dönemi aşlatan, 2008 finansal krizi patlamıştır. Krizin etkilerinin halen bile giderilememesi sonucu, korumacılık politikaları yeniden hakim olmuştur. Ukrayna Savaşı ile ortaya çıkan yeni ir dünya savaşı endişeleri, yeniden küreselleşmeye dönüş dışında seçenek ırakmamıştır.

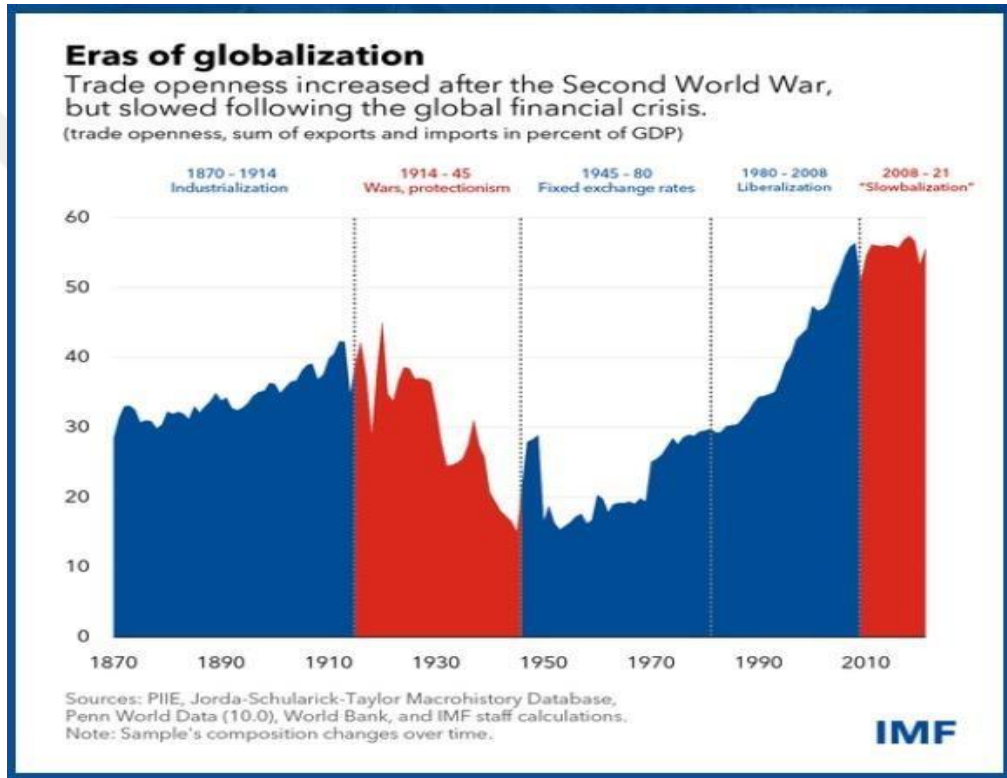
Ekonomik krizler yapısal olduğu için doğaldır. Bir içimde aşılır. Büyüme ve sonra patlama döngüsü (boom and bust cycle) iktisadi çevrimin gerçekleşme tarzından, üretim ölçeklerinin değişmesinden kaynaklanır (<https://www.levyinstitute.org/>).

3.2. Uluslararası Ticaretin Genel Görünümü

Küreselleşme sürecinin evrimi, Şekil 3.2.'de görsel olarak izlenebilir. Uluslararası ticaret, GATT sonrası, 1986 yılında başlayan Uruguay Round müzakereleri çerçevesinde devam etmiştir. Ulusal devletlerin yıllarca süren pazarlıkları sonunda, 15 Nisan 1994'te Fas Marakeş'te imzalanarak kabul edilmiş, 1995 yılında yürürlüğe girmiş uluslararası antlaşma kapsamında, Dünya Ticaret Örgütü oluşturulmuştur. Ayrıca, WTO kurucu anlaşmasına ek olarak, sınai haklar koruması alanında standartları ve kuralları içeren çok taraflı Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS) imzalanmıştır (<https://www.wto.org/>). Böylece WTO içinde

TRIPS Konseyi kurulmuştur. TRIPS Konseyi, üye ülkelerin ulusal mevzuatlarını gözden geçirme ve TRIPS ile elirlenen standartlara uyulup uyulmadığını denetlemekle görevli olup, WTO içindeki dört ana konseyden iridir.

Ticaretle bağlantılı fikri mülkiyet hakları koruması ihtiyacı uluslararası liberalizasyon ve küreselleşme yüzünden ortaya çıkmıştır. Tavuk, yumurta ilişkisi benzeri, u önermenin tersi de doğrudur. Bu denklemin parametreleri, insancılık temelli bireycilik, akılcılık, evrimcilik ve faydacılık (humanism/individualism, rationalism, evolutionism and pragmatism) felsefelerinin ütünleşmesinin ayrılmaz parçalarıdır.

Şekil 3.2: Küreselleşme ve Korumacılık Dönemleri

Kaynak: IMF, (2023)

Uluslararası li eral ekonomik sistemin evrim sürecinde, sınai haklar, üretim sürecinin yan ürünü (spin-off) olarak, sistematik ulusların çoğalması se e i ile özellikle, 1960'lı yıllardan iti aren aşlı aşına ir mülkiyet kategorisi içiminde ekonomide elirleyici olmaya aşlamıştır. Standardizasyon yolu ile sistematik hale dönüşen üretim kültürünün yetkinleşmesinin (know-how) tetikleme sonucunda, ürünlerin fiziksel üretiminden soyutlanabilen bilgi birikimi boyutu öne çıkmaya aşlamıştır. Böylece, bilginin kendi aşına ir ürün niteliği oluşmuştur. Yenilikler ile

teknolojik gelişmelerin hızlanması, yayılması sonucunda, küreselleşme yüzünden onların kolaylıkla taklit edilmesi, teknolojinin çalınması da yaygınlaşmıştır. Bu yıllardan itibaren sınıai mülkiyet odaklı dev uluslararası şirketlerin çoğalması ya da mal varlığının hemen hemen tamamı sınıai mülkiyete dayanan şirketlerin yaygınlaşması, ticaretle ağırlıklı fikri mülkiyetin küresel ölçekte korunmasını, özellikle yüksek teknoloji yoğun üretim yapan ve dünya ekonomisine yön veren gelişmiş ülkeler için acil bir ihtiyaca dönüştürmüştür.

Washington Konsensusu olarak adlandırılan süreçte, gelişen ülkelerin birikimli cari açıklarından üyümüş devlet orçlarının çevrimini sağlamak yöntemi ile küreselleşmeyi dünya ölçeğinde yaygınlaştırmak için, sistematik içimde rezerv para yaratımı gerekli olmuştur.

Dünya ticaretinin yıllık olarak hesaplanan alacaklı orçlu ülkeler denkleminde, kriz dönemleri dışında sistematik cari açıklar oluşur. Krizler, aslında ulusal ekonomilerin bir tür mahsuplaşma, ödünleşme anlarıdır. Borcun reddi, ödemiyorum (moratorium) tarzı meydan okumalar yüzünden mahsuplaşma yapılamadığında, bir analogi olarak, kumar masasında hile yapıldığında olduğu gibi, silahların çekilmesi ve savaşlar kaçınılmaz olur.

Uluslar arasındaki savaşların sebebi, çoğunlukla orçlu ulusların ütünsel krizleri ya da fiili iflasıdır. *“Büyük Britanya, Fransa ve İspanya 31 Ekim 1861’de bir anlaşma imzaladılar: Üç sömürgeci güç, borçlarını ödemeye mecbur bırakmak için, Meksika’ya karşı zora başvuracaklardı”* (Wynne, 2000: 25).

Roma Hukuku orcun ödenmemesi halinde, azı koşullarda, alacaklının orçluyu öldürme hakkını bile tanıdı. Günümüzde, ireylerin psikiyatrik akıl sağlığı değerlendirmelerinde, söz konusu ireyin, makul olmayan tutumlarla, ölçsüz içimde mal varlığını kay etmesi davranışı, vesayet altına alınması için temel kriterlerden biridir. Bu ağılamda, devlet olma ayrıcalığını edinmiş topluluklar, orçlanma yolu ile sağladığı ya ancı kredileri, kronik yolsuzluk ya da yapısal eceriksizlikten dolayı verimli kullanmayı aşaramayarak, olağandışı kaynak israfı yarattıklarında ya da önceden elirlenmiş orçlanma eşiklerinin aşıldığı koşullarda, vesayet altına alınması ilmelidir.

Mülkiyet hakkına karşı olan kollektivistler, enzer gerekçeler ile uluslararası kredi ve orçlanma sisteminin geleneksel devlet orç sistemi yöntemi yanı sıra, patent

haklarına da karşı çıkmaktadır. Ancak, u perspektifte, hem mülkiyet haklarının girişimciliği esleyen ve toplum yapısındaki hukuki düzenleyici işlevi, hem devlet orçları sisteminin düşük faizli kredilerinin, gelişmekte olan ülkeler yönünden sağladığı zenginleşme fırsatı, hem de patent haklarının, Ar-Ge yatırımlarını artırarak ülkelere teknolojik sıçramalar sağlayan, ulusları artırma ve teknolojik standardizasyon için zemin olan potansiyeli, ihmal edilmektedir (Pao, 2023).

Tarihsel olarak ütün olumsuz uygulamalarına rağmen, özel orçlar ile kamu orçları arasındaki radikal ayırım sürdürülerek, devletler arası orç sistemi, insanlar arasında olduğu gi i, uluslar arasındaki ilişkileri, uluslararası ticareti, hukuk içinde düzenlemek için dayanılması gereken temel araç olmalıdır. Bu kapsamda, kreditörler ile devlet idarecileri arasındaki kredi müzakerelerinde, komisyon ödeme ya da rüşvet alma enzeri suistimaller söz konusu olduğunda ise, “tiksindirici orç kavramı” yaygınlaştırılarak, gerektiğinde devlet orçlarının hukuken ret edile ilme kriterleri de kabul edilmelidir. *“Belirli bir toprağın sınırları içinde gerçekten mevcut olan yüksek iktidarı düzenli hükümet olarak görmemiz gerekir”* (Sack, 2017: 113).

Bu kapsamda, özel iflas mekanizmaları daha da geliştirilmelidir. Üstelik, özel orçların ir takım karmaşık finansal enstrümanlar aracılığı ile uluslararası finansal piyasalarda, doğrudan ya da dolaylı içimde, hiç ir koşulda, kamu orcu haline dönüştürülmesine izin verilmemelidir.

Bu ağlamda, küreselleşmeden farklı ir kavram olan uluslararasılaşma ağlamında, ulusal devletlerin hukuki iflası ya da vesayet altına alınmaları, Milletler Cemiyeti öncesinde ve MC döneminde kolayca uygulanabiliyordu. *“Eski doktrinler ardıl devletlerin ve aynı şekilde asıl borçlunun yükümlülüklerinin, uluslarına karşı değil, alacaklılarına karşı olduğunu gözden kaçırmışlardı”* (Politis, 2017: 114).

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan BM döneminde, Almanya ve Japonya'nın silahsızlandırılmasının denetimi için, ABD vesayeti altına alınması dışında, ulusal vesayet yaygın ir uluslararası hukuk uygulaması olmamıştır.

Küreselleşme, ütünlüklü ir anlayış olarak ka ul edilmelidir. Bu yüzden, cari açıkların kapatılamaması, ödünleşme yapılamaması se e i ile uluslar arasında patlaya ilecek sıcak çatışmaları önlemek için, vesayet hukuki seçeneği, uluslararası hukukta yaygınlaştırılmalıdır. Aksi halde, dünya savaşları kronik seçenekler olur.

Savaşların orantılı adalet ve fırsat eşitliği çerçevesinde azan haklı se epleri ola ilir. Bu ağlamda, ulusal ekonomilerdeki iç orç ile dış orç üyümesi arasında, doğrudan ağlantı olduğu açıktır. *“İspanyol sömürge devletine verilen borçlarda faiz yüzde 5 ile yüzde 6 arasında değişirken, yerli hakim sınıflar dış borçların kısmen iç borç geri ödemesine gitmesiyle birlikte yeni Meksika devletine (yüzde 12’den yüzde 30’a hatta daha yüksek oranlara varan) tefeci faiz oranlarıyla ödünç para vermeye başladılar. ... Yani kalkınma için yatırımlara veya sosyal harcamalara yüzde 0 ayrılmıştı”* (Bazant, 1968: 45).

Yunanlı demagoglar, Eski Yunan şehir devletlerinde, yasama konularında çığırkanlık yaparak ir tür asın görevi ve yasama denetimi işlevi de yapıyordu. Günümüzün demagogları ise, politikacılarıdır (<https://www.greece-is.com/>).

Küreselleşme paradigmasının ütünlülüğü için, ulusal hakim sınıfların temsilcileri olarak milli yöneticilerin, dış orçların oşa harcanması veya doğrudan iç orca dönüştürülmesindeki organize hata ya da kötü niyetlerinin, kendi ulusları dışında, aşka uluslara verdiği zararın edelinin, savaş tazminatları enzeri azı uygulamalar ile tazmin edilmesi, nedensellik, hak ve adalet kavrayışının gereğidir.

Kriz yılları dışında, her yıl düzenli oluşan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin yarattığı cari açıkların, küresel ekonomik sistem tarafından taşına ilmesi için rezerv para yaratımı ir zorunluluktur. Bu se eplerle ve küreselleşmenin zorunlu aracı olarak, üçüncü küreselleşme dalgası oyunca genişletilmiş kredi hacminin oluşturduğu finansal balon, Ekim 2002’de teknoloji hisselerinin fiyatlarının çöküşü (dot com bust) ile patlamıştır (<https://www.investopedia.com/>).

Sonrasında ise, 2008’de aşlamış Büyük Durgunluk olarak tanımlanan uzun süreli ekonomik yavaşlama süreci, grafiklerle ifade edildiğinde, arada azı u, v ya da w şekilli gel-git düzelmeleri yaşansa dahi, halen devam etmektedir (Coghlan, 2018).

Büyük Bunalım sonrası aşlayan, İkinci Dünya Savaşı için de gerekçe gösterilen korumacı eğilimlere enzer içimde gelişmeler olmuştur (Aiyar & Ilyina, 2023).

ABD Başkanı Trump ile aşlayan ticaret savaşları döneminde hemen hemen her ulusal ekonomi, diplomatik karşılıklılık çerçevesinde azı ürünler için gümrük tarifelerini yükseltmiştir. Bunun yanı sıra, her ulusal devlet, ulusal şirketlerini korumak ve kayırmak amacı ile tarife dışı engeller yaratmaya ya da ihracat yapan şirketlerine, DTO anti-damping kurallarını dolayımlayan destekler sağlamaya

çalışmaktadır. Karşılıksız para yaratılarak, çoktan iflas etmiş azı stratejik önemi olan büyük şirketler, ulusal tercihlerle yaşatılmaktadır (<https://www.investopedia.com/>). Bazı büyük bankalar ya da şirketler ise, kötü yönetilmiş ve toplumdan aktarılan haksız kaynaklarla eslenmiş olmasına rağmen, ahlaki zarar (moral hazard) oluşturan tutumlar ile yine toplumun kaynakları aktararak kurtarıldığı için, ekonomik düzenleyici kurumların meşruiyeti aşmıştır (Copeland, Hirsch, Rappeport, & Farrell, 2023).

Bu süreçte, Birleşik Krallık'ta Brexit Referandumunu, AB'den çıkışla sonuçlanmıştır. ABD'de Kasım 2016'da korumacı politikaların temsilcisi Trump'ın seçilmesi ve hemen gümrük duvarlarını yükselterek, Çin'e karşı ticaret savaşı aşılatması yanında, AB'de dahi, İtalya dahil, birçok ülkede, aşırı sağcı, göçmenlik ve küreselleşme karşıtı politik partiler yönetime gelmiştir. Hatta, Fransa, Almanya gibi ülkelerde, sık sık korumacılık yanlısı büyük halk protestoları yapılmaktadır.

Son olarak, Rusya, güvenlik endişeleri, NATO'nun anlaşmaları çiğnemesi, Ukrayna'daki etnik Ruslar'ı koruma gerekçesi ile Ukrayna'ya saldırmıştır. OPEC ile iş irliği içinde, dünya enerji arzındaki vazgeçilmezliğini politik bir silaha dönüştürmüştür. Avrupa refah toplumunun, Rusya'nın sömürülmesi anlamına gelen ucuz enerji sayesinde devam edeceğini iddia etmektedir. Avrupa'nın üretim ve yaşam tarzını sürdürmek için Rusya ile kurduğu enerji ağırlılığını suistimal etmektedir. Aslında, Avrupa gibi Rusya'nın da, yeni teknolojilerde geri kaldığı için, savaşa sebep olduğu iddia edilmektedir.

Rusya'nın, bu yetersizliğini, nükleer silah üstünlüğü ile kapatmak istediği öne sürülmektedir. Bu geri kalmışlığı gizleme ça asının, Ukrayna Savaşı'na yol açtığı kabul edilmektedir (Gardels, 2023).

Bu araştırma, küreselleşmenin kaçınılmazlığını öngörmektedir. Fakat, fiilen tam karşıtı bir süreç aşlamıştır ve nasıl sonuçlanacağı henüz belli değildir (Gardels, 2023).

Korumacı ve içe kapanma yanlısı politik tutumların kitlelerce benimsenmesi, Ukrayna Savaşı'nın küresel olarak genişlemesi ile küresel ekonomik yapının çelişkilerinin, öncekiler gibi 3. bir dünya savaşı meydana getirmesi durumunda, yaşam içiminin daha vahim bir oyut kazana ileceği görülmektedir. Tüm bu

olumsuz göstergelere rağmen, küreselleşmenin tekrar ivme kazanması kaçınılmazdır (Gerstle, 2023).

Ulusal düzeyde, özellikle sanayileşmeye öncülük etmiş ülkelerde yaygınlaşmasından sonra, ilk defa 1883 Paris Sözleşmesi ile uluslararası ir anlaşmaya konu edilmiş sınai mülkiyet kategorisi, dünya ticaretinin evrimine paralel içimde, kapitalist üretim sisteminin doğal sonucu olarak hızla gelişerek, somut mallar üzerindeki mülkiyeti aşan ir gelişme kaydetmiştir.

Güvenli, istikrarlı ve kolay içimde diğer ülkelere sermaye ihracatı ihtiyacı, sınai haklar korumasının dünya ölçeğinde sağlanmasını, özellikle gelişmiş ülkeler akımından zorunlu hale getirmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 15 Nisan 1994'te kurulması ile aynı anda Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi'nin de imzalanması ve 1.1.1995'te her ikisinin birlikte yürürlük kazanması ir ütünlük oluştur. Gelişmiş ülkeler öncülüğünde yapılan TRIPS Antlaşması ile irlikte imzalanan anlaşma ile kurulan ve halen uluslararası ticaretin koordinasyonundan sorumlu Dünya Ticaret Örgütü, sınai mülkiyet hakları ile ilgili uluslararası ihtilafların nihai çözüm yeridir.

DTO Uyuşmazlık Çözüm Sistemi (WTO Dispute Settlement System), uluslararası ticaret ile ilgili her ihtilaf için ulusal devletlerin aşvuru yaptığı yargı merciidir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin, 11.12.2001'de DTO'ya ka ulü ile uluslararası ticaretin küreselleşmesi ve sınai hakların korunma çerçevesi katlanarak artmıştır.

ABD Başkanı Trump 2017 yılından iti aren, kraliyet mücevherleri olarak tanımladığı, ABD ulusal serveti niteliğindeki sınai mülkiyet hakları ile korunan teknolojik uлуşlarının ve Ar-Ge yatırımlarının veriminin, Çin tarafından çalındığını ya da zorla alındığını öne sürerek, Çin'e karşı ticaret savaşını aşılatmıştır (Bown, 2022).

Bu politika, Trump yerine geçen Biden Yönetimi tarafından da, demokratların adayı olarak seçilmesine rağmen halen sürdürülmektedir (O'reilly, 2019).

Ayrıca, ABD, Çin yanı sıra, Avrupa'ya karşı ile, gümrük ariyerlerini artırmak sureti ile küreselleşme karşıtı ir tutum almış ve korumacılık eğilimlerini yeniden patlatmıştır (Allen, 2019).

Bu arada, Başkan Trump'ın ilk yaptığı işlerden biri, DTO anlaşmazlık çözüm organına üye atamarak, çalışamaz hale getirmesi olmuştur (Charnovitz, 2019).

3.3. Uluslararası Ticarete SEP Olgusu Sonucu Oluşan Sorunlar

SEP'ler, küreselleşme ve uluslararası teknoloji standartları ekosisteminin yan ürünü olarak kendiliğinden oluşmuş mücevherlerdir. Bunların yarattığı sorunlar, teknoloji ürünlerinin değişim hızının artması yanı sıra, kapasitelerinin sistematik biçimde üyümesine rağmen, fiyatlarının kısa zaman aralıklarında düşmesi denklemi ile doğrudan ilgilidir.

Bu bağlamda, SEP'ler ile ilgili sorunlar 21. Yüzyılda doğmuştur. Kişisel bilgisayarların yaygınlaşması, dünya çapında ağ ya da internet kullanımının patlaması ile başlamıştır. Bu süreç, tüm SEP'lerin yarından çok fazlasının, yıllar boyunca, telekomünikasyon sektöründe kalmış olmasının doğal sonucudur. Böylece 1990'lar milat kabul edilebilir ama yoğunlukla 2000 sonrası yıllara özgüdür. Daha eski yıllarda oluşmuş SEP'ler uluslararası ticarete dikkate değer bir sorun yaratmamıştır.

Sonraki sıçramanın, sorun patlaması ve olumsuz anlamda sebebi, öncelikle, uluslararası teknoloji standardizasyonu gerektiren hizmet ve üretim alanlarının çok katmanlı biçimde katlanarak artışıdır. Bununla birlikte, yeni teknoloji geliştirmek için gereken Ar-Ge yatırımlarının parasal miktarlarının dahi katlanarak artışına karşılık, 20 yıllık patent koruma süresinin küçük bir parçası zaman içinde, Ar-Ge yolu ile edinilmiş patentleri, fiilen kadük hale dönüştüren teknolojik değişim hızı arasındaki ters orantıdır (<https://www.newyorker.com/>).

Teknoloji, telekomünikasyon ve mobil iletişim gibi alanlarda inanılmaz ölçüde çok kısa periyodlarla değiştiği için, patent ile korunan teknolojinin kazanımı adına yapılan Ar-Ge maliyetlerini hızla piyasadan tahsil edebilmek “olmazsa olmaz” koşul olmuştur.

Araştırmada detaylı olarak anlatılmış süreçlerde görüldüğü gibi, tarihsel olarak ekonomik güç, daima tayin edicidir. Böylece, gelecek geçmişe dayanır. Bu bağlamda, bilgi ve iletişim teknolojileri ve onun standardizasyon ekosistemi yoğunlukla, gelişmiş ülkeler tarafından oluşturulmuştur.

Kaçınca, dünya nüfusunun onda birinin yaşadığı gelişmiş ülkeler yarattıkları u yeni ürünleri, kalan onda dokuz çoğunluğa da pazarlamak zorundaydılar. Küreselleşme, u yüzden ivme kazanmıştır. Bu yüzden araştırmada sık vurgulandığı gi i, TRIPS ile irlikte Dünya Ticaret Örgütü dahi, uluslararası üyük ir katılım ile aynı tarihte, 01.01.1995'te yürürlüğe girmiştir.

Bu araştırmadaki varsayımlardan en önemlisi olan, gelişmiş ülkelerdeki atıl sermayenin diğer ülkelere ihracatının ve küresel ölçekte kapitalist sermaye irikiminin çevriminin artan ölçüde sınai mülkiyet hakları yolu ile yapıldığı önermesinin en açık kanıtlarından biri de, küreselleşmenin 3. dalgasını oluşturan, küresel ölçekteki makro ekonomik ve hukuki gelişmelerin ortaya çıktığı 1980-2008 arası dönem ile Türkiye'nin 24 Ocak 1980 Kararları sonrası dönemindeki ekonomik değişim arasında, küreselleşme kapsamında doğrusal ilişki ve organik ağ olmasıdır. Bu kapsamda, Türk Patent, TRIPS antlaşması imzalandıktan, yaklaşık iki ay sonra kurulmuştur. Üstelik, kuruluş kanununda bile, TRIPS se e i ile kurulduğu açıkça yazılmıştır.

Washington Konsensusu, TRIPS antlaşmasının yürürlüğe girmesi ve DTO'nun faaliyete aşlaması ir ütündür. Çok geçmeksizin, 11 Aralık 2001'de Çin Halk Cumhuriyeti DTO üyeliğine ka ul edilmiştir (<https://world101.cfr.org/>).

Araştırmanın yazımına aşlanıldığı 2016 yılı son aharında Bay Trump yeni aşkan seçilmişti. Bu yüzden, analiz konusu ilk mahkeme kararının tarafları, Huawei ve rakibi ZTE, şirket olarak ya da Çin Halk Cumhuriyeti ülke olarak, ABD tarafından, sınai mülkiyet hırsızlığı, teknoloji hırsızlığı, zorla teknoloji transferi ile henüz itham edilmemişti.

Araştırma sürecinde, korumacılık ya da küreselleşme karşıtı eğilimlerin gücünü ortaya koyan içimde Trump yerine Biden'ın ABD aşkanı seçimi sonrası, 6 Ocak 2021 ABD Kongre Baskını gerçekleşti. Birleşik Krallık Muhafazakar Partisi, çoğunluğa sahip olmasına rağmen, Brexit sonrası yönetimde istikrar oluşturmadı. Joe Biden aşkan olmasına rağmen, Cumhuriyetçi Parti ABD Temsilciler Meclisinde yeniden çoğunluğa sahip oldu. Fakat, parti içi çelişkiler se e i ile Cumhuriyetçi Parti, Sözcü Başkanı Mc Carthy, kendi partisindekilere azı tavizler vererek, 15. turda zar, zor seçile ildi.

Brezilya'da Solcu Lula'nın yeniden aşkan seçilmesi sonrası, ABD'de Trump taraftarlarının tam iki yıl önce aynı se eplerle gerçekleştirdiği gi i, aşırı sağcı eski Başkan Bolsonaro taraftarlarının 8 Ocak 2023 Brezilya Kongresi ve azı kurumları işgali enzeri olgular, demokrasilerdeki uzlaşmaz çelişkilerin yıkıcı potansiyelini gösteren, Avrupa'da 2. Dünya Savaşı öncesini andıran olağandışı olaylardı.

Bu süreçte, Çin Halk Cumhuriyeti dahi, Paris Kulü ü dışında ireysel olarak sermaye ihracatı yapan ülkeler arasına katılmıştır. Üstelik, çevre ülkelerde etkinliğini artırmak için, Kuşak ve Yol Projesi'ni aşlatmıştır (Dünya Bankası, 2013).

Tarihsel deneyim sebebi ile tüm u olayların, arızı ve yerel ağlamda kalması kaçınılmaz görülmelidir. Çünkü; bu krizi, onu yaratanlar ve ondan nemalananlar, iktidar muhalefet ütönlüğü içinde, krize yol açan varlık fiyatları alonunu şişirme yöntemini daha da inanılmaz düzeylere taşıyarak çözmeye çalışmaktadır. Fiyatlamalar ozulmuştur, ozulma kronikleşmektedir ve sonunda çığın düşmesi gibi bir servet yıkımı, zenginlik udanması kaçınılmazdır. Bu ağlamda, fiyatlar dibe vurduktan sonra, küreselleşmenin dördüncü dalga olarak yeniden ivme kazanması tek seçenektir.

Bu süreçte, araştırma hakkındaki ir makale, hakemli İTÜ Vakfı Dergisi'nin Ekim, Kasım, Aralık 2017, Ya ancı Dil Eğitimi aşlıklı, 78. sayısının 102-106 sayfaları arasında yayınlanmıştır (Özdemir, 2017: 102).

Birkaç yıl sonrasında, 2020 yılında, Covid19 Salgını sırasında, Türkiye Sanayici Ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), SEP Görev Gücü adlı bir akademisyen grubu oluşturmuştur. Bazılarına şahsen de katılma sağlanan, zoom uygulaması üzerinden yapılan online konferanslar sonunda, bu araştırma konusu hakkında, sık alıntılar yapılan ve kaynaklarda gösterilmiş eş ayrı rapor yazılmıştır.

Ayrıca, Netaş ve Telekom arasında yürütölen tek yönlü teknolojik alım satım ilişkisinin, aniden ödemelerin durdurulması suretiyle sona erdirilmesi enzeri, Telekom'un Lü nanlı Hariri Ailesi'nden geri alınması şeklinde sonuçlanmış tuhaf özelleştirme süreci sonunda Türkiye, SEP'lerin üyük çoğunluğunun yaratıldığı telekomünikasyon sektörüne ilişkin yüksek teknoloji ekosisteminin upstream piyasasındaki İsveç ve Finlandiya gi i SEP sahi i ülkelerden iri ola ilme potansiyelini yok etmiştir.

Bu arada, araştırmanın yazımına aşlandığı 2016 yılında, daha sonra bir Türk profesör tarafından ulunmuş olmasına rağmen “Müslüman mahallesinde salyangoz satmak” analogisi ile Türkiye yerine Çin’in yararlandığı 5G standardı ile ilgili halen devam eden tartışmalar, ticaret savaşları ve küreselleşmenin anti tezi korumacılık eğilimleri, henüz u ölçüde üyümemişti. Böylece, uluslararası ticaret, iktisat ile hukuk disiplininin ara yüzü olarak nitelendirile gelecek disiplinler arası nitelikteki araştırma konusu uğun, daha da güncel ve önemli hale dönüşmüştür (General Elektrik, 2018).

SEP aşlığı altında yazılmış hususların tümü, u aşlık konusu sorunlarla doğrudan ağılantılı sorunlardır. Bu se eple, tekrara yol açmadan, SEP aşlığı altında yazılanlara gönderme yapmak, u aşlığın da tamamlanması için yeterlidir.

3.4. Uluslararası Ticaret Hukukunu Şekillendiren Bazı SEP Davalarının Analizi

Bu aşlıkta SEP’lerden doğan dört hukuki ihtilaf çerçevesinde SEP’lere ilişkin AB yargısı ile idari kurumlarının içtihatları analiz edilmiştir.

Araştırmanın yazımına aşlandığı 2016 yılı sonrasında ilk sırada değerlendirilen iki AB Komisyonu ve iki ABAD kararının oluşturduğu çerçeveyi aşan tarzda yeni ve önemli sonuçlara yol açmış azı kararlar da verilmiştir. Bu kapsamda SEP’ler hakkında literatürde referans gösterilen Brexit ardından verilmiş azı Birleşik Krallık yüksek mahkeme kararları dahi analiz edilmiştir. Bu kararlarda ortaya çıkan yeni olgular ve unların uluslararası ticarete yaptığı radikal etkiler elirlenmiş, araştırmanın hipotezlerini destekleyen azı çıkarımlar yapılmıştır.

3.4.1. Orange-Book standard davası

Taraflar: Davacı; Orange-Book Standard Şirketi, Davalılar; Çok sayıda SEP ihlalcisi.

Konu ve talep: Davacı Orange-Book Standard Şirketi, CD okuyucu teknolojisini koruyan patentlerinin, Almanya’da, çok sayıda kişi ve şirket tarafından izinsiz kullanılarak, üretim ve pazarlama yapıldığı iddiası ile ted ir talep ederek, Düsseldorf’ta, tazminat davası açar. İhlal konusu ürünlerin toplatılması, üretiminin engellenmesi, tazminat ve enzeri taleplerle, ted ir kararı da talep eder.

Karar: Davacı SEP sahi inin talepleri yerel, istinaf ve temyiz sürecinde ka ul edilmiş ve lehine kararlar kesinleşmiştir.

Etkileri: Bu karar, sınai mülkiyet haklarının herhangi ir kamusal gerekçe ile sınırlandırılmasına izin vermemiş, SEP haklarını mutlak içimde korumuştur. SEP sahipleri aleyhine, 2014 yılında AB Komisyonu'nun altta değerlendirilmiş Samsung ve Motorola idari para cezası kararları ile engelleninceye kadar, AB sınırlarındaki mahkemelerde, emsal karar olarak içtihat haline gelmiştir (Orange Book Standard, 2009).

İlk olarak analiz edilen u dava ile aşlayarak u kısımda, uluslararası SEP ihtilafları ile ilgili ulusal mahkemelerde alınan, ünlü ve SEP uygulamasını dönüştüren, halen de referans niteliğindeki azı emsal kararlar değerlendirilmiştir. Bu yöntemle ulusal yargı kararlarının uluslararası etki ve sonuçları tümevarımsal teknik ile tespit edilmiştir. Böylece SEP'lerin uluslararası ticarete etkisi hakkındaki hipotezler kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Almanya ulusal yargısı, SEP ihtilaflarının çözümü hususunda uluslararası SEP sahipleri ve lisans alanlar ya da almaya çalışanlar için halen de, öncelikle ve yoğun içimde tercih edilmektedir. Muhtemelen ihracata dayalı ir ekonomi olduğu için korumacılık karşıtı olması ve Avrupa Birliği'nin lider ülkesi olması u konuda etkilidir. Bu arada, Orange Kararı'nın kesinleşmesi sonrasındaki kısa süreçte Başkan Trump'ın seçimi ile patlayan ticaret savaşına yol açan loklaşma ve gerilimler konusunda çekimser davranan tarafsız ir tutuma sahip olması, hatta açık ABD askısına rağmen tarafsız olmak için ça alması dahi bu tercihte etkilidir. Anglo-Sakson Ülkeleri ise ABD etkisi ile ticaret savaşında, Çin'e karşı kısa sürede pozisyon almıştır. Böylece u karar önce Almanya'da, sonra da, AB ağılamlında, tüm Avrupa'da SEP ihtilaflarında emsal olarak referans alınmaya aşlanmıştır (Maume, 2016).

AB Komisyonu Motorola ve Samsung hakkında, Reka etin Korunması Hakkındaki TFEU 102. Madde İhlal Soruşturması Kararları; Samsung, 2011 yılında, AB üyesi devletlerin ir kısmında, 3G UMTS mo il telefon teknolojik standardı ile ilgili FRAND taahhüdü ile yükümlü, SEP niteliğinde patentlerinin, Apple tarafından lisansız kullanımı gerekçesi ile, muhtelif Avrupa ülkeleri ulusal yargısında davalar açar ve ihtiyati ted irler talep eder. Bunun üzerine, Apple, AB Komisyonu'na itiraz

ve idari karar aşvurusu yapar. Komisyon, yaptığı resmî olmayan ön inceleme sonunda, Apple'n, söz konusu patentler hakkında FRAND prensipleri çerçevesinde ir lisans anlaşması yapmaya gönüllü olduğunu ve patentler için Samsung'un Avrupa Ekonomik Alanı (EEA, The European Economic Area) içinde, FRAND taahhüdünde bulunmuş olduğunu tespit eder. Bu tespitler ışığında, Samsung'un AB üyesi ülkelerde, sahi i olduğu SEP'ler için, ted ir kararı taleplerinin, hakim durumun kötüye kullanımı (to a use of dominant position) niteliğinde ola ileceği ön sonucuna varmıştır. Böylece, TFEU 102. Madde hükmüne aykırılık oluştura ileceği kanaatine ulaşarak, 2012'de Samsung'a karşı ir resmî soruşturma aşlatır.

AB Komisyonu, Samsung'un Apple'a karşı ted ir taleplerinde ulunma davranışı, aca a; A) Apple'ı mo il telefon pazarının dışında tutmaya yönelik midir?

Ya da B) Ted irler olmadığında ve FRAND prensipleri çerçevesinde, Apple'n kabul ede ileceği koşullara nazaran, çok daha elverişsiz duruma düşürmeye yönelik midir? sorularına yanıt ulmaya ça alamıştır.

Sonuçta, AB Komisyonu Samsung'n Apple'a karşı ted ir taleplerinde ulunma davranışının, hakim durumun kötüye kullanımı niteliğinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu reka ete aykırı tutumun, AB piyasasında daha yüksek ürün fiyatları oluşumuna, ürün seçim potansiyelinin azalmasına, mobil telefon ve tablet pazarlarında, farklı yeniliklerin ortaya çıkmasını engellemeye ve en sonunda tüketicinin zarar görmesine yol açtığına karar vermiştir.

AB Komisyonu Güney Kore menşeilili Samsung'n, Avrupa Ekonomik Alanı içinde faaliyette ulunmak için, eş yıllık ir süre oyunca, sahi i olduğu SEP'ler için, FRAND prensipleri çerçevesinde lisans anlaşması yapmak taahhüdü verdiğini vurgulamıştır. AB içinde, Samsung'dan lisans isteye ilecek üretici ya da tedarik zinciri içindeki ilgililer lehine olarak altta yazılı usullere göre, sahi i olduğu ya da kontrol ettiği SEP'lerini lisanslamak zorundadır kararı alır.

Samsung; A) Oniki aylık zorunlu müzakere sürecine uyan,

B) Bu süre sonunda lisans anlaşması yapılamazsa, royalty miktarının FRAND prensipleri çerçevesinde, üçüncü ir taraf;

a) Taraflardan irinin aşvura ileceği ir mahkeme tarafından ya da her iki tarafın anlaşması halinde şu;

) Tahkim yolu ile hakem tarafından elirlenmesini ka ul eden, herhangi ir şirket ya da patent kullanıcısı aleyhine ted ir tale inde ulunmayacağı taahhüdüne girmiştir. Bu taahhüt gereğince, Samsung; sadece, aa) Lisans alan lisans anlaşmasını ihlal ederse,) Lisans alanın royalty ödemelerini gerçekleştiremeyeceğinin öngörüldüğü durumlarda,

cc) Lisans alan, lisans müzakerelerinde, her ir standarda karşılık ayrı ayrı lisans ücretini ödemeyi ret ederse,

dd) Lisans alan, SEP sahi ine karşı dava açarak, “savunmacı karşı koyma” (“defensive suspension”) olarak kavramlaştırılan tarzda, hükümsüzlük davası açarsa ya da bir şekilde, müzakereleri sürüncemeye uğratmaya çalışırsa, ihtiyati ted ir talebinde bulunabilecektir.

Ayrıca, herhangi ir potansiyel lisans alanın, SEP’ler hakkında, geçersizlik iddiasında ulunması ya da hükümsüzlük veya esaslı patent niteliğinde olmadığı ya da ihlal ulunmadığı gerekçesiyle dava açması halinde, “kendiliğinden gönülsüz” ka ul edilemeyeceğine de karar vermiştir. Sonuçta, AB Komisyonu; Samsung’un 1/2003 düzenlemesinin 9. Maddesine dayanan taahhüdü ile ağı ulunduğunu ve u usul ile tedbir tale inde ulunmasının TFEU 102. Maddeye aykırı ve hakim durumun kötüye kullanımı niteliğinde olduğuna, reka ete aykırı davranış yapıldığına karar vermiştir.

MOTOROLA GPRS mo il telefon teknolojisi standardı üzerine sahip olduğu SEP’ler için, yine Apple aleyhine, ir Almanya Mahkemesinde açtığı dava sonucunda, ir ted ir kararı elde eder. Bu ted ir kararını Almanya’da icraya koyarak Apple’n iPhone ve iPad ürünlerinin Almanya piyasasında tüketiciye online satışını geçici olarak durdurtur. Bunun üzerine Apple, FRAND prensipleri çerçevesinde lisans ücretinin ir Almanya Mahkemesi tarafından elirlenmesi koşuluyla Motorola ile söz konusu SEP’ler için ir lisans anlaşması yapmaya hazır olduğunu eyan eder. Bu resmi eyana rağmen Motorola tedbiri Apple aleyhine devam ettirir. Böylece Apple, ted ir askısı altında, elverişsiz koşullarda, Motorola ile lisans müzakereleri yaparak fahiş royalty miktarlarını ka ul etmek zorunda kalır. Üstelik, Apple’ın söz konusu SEP’ler için Motorola aleyhine geçersizlik, patent hükümsüzlüğü davası açması halinde Motorola’nın tek taraflı olarak lisans anlaşmasını sonlandırma hakkı olduğunu dahi ka ul etmek zorunda kalmıştır.

AB Komisyonu, Motorola'nın u davranışının hakim durumun kötüye kullanımı niteliğinde ulunduğunu tespit eder. Ancak ulusal mahkemeler arasında farklı ve/veya zıt kararlar ulunması ve özellikle TFEU 102. Madde uygulaması hakkında henüz AB Mahkemelerinin herhangi ir içtihadının ulunmaması gerekçesi ile Motorola aleyhine ir para cezasına hükmetmez (Tilman Müller, 2014).

3.4.2. Huawei ile ZTE arasındaki dava

Taraflar: Davacı; Huawei Şirketi, Davalı; ZTE'nin iki şirketidir (Huawei Technologies Co. Ltd v ZTE Corp. and ZTE Deutschland GmbH, 2015).

Konu ve talep: Çin menşeli üç şirketten davacı olan Huawei Şirketi, Orange-Book Standard kararına da referansla, mobil telefon teknolojisini koruyan patentlerinin, Almanya pazarında, Davalı ZTE'nin iki şirketi tarafından izinsiz kullanılarak üretim ve pazarlama yapıldığı iddiası ile ted ir talep ederek Düsseldorf'ta tazminat davası açar. İhlal konusu ürünlerin toplatılması, üretiminin engellenmesi, tazminat ve enzeri taleplerle ted ir kararı talep edilmiştir.

Karar: Davacı SEP sahi inin talepleri yerel, istinaf ve temyizde kabul edilmemiş, hakim durumun kötüye kullanılma potansiyeli olduğu gerekçesi ile usulden ret edilmiş ve davacı aleyhine ret kararı kesinleşmiştir.

Etkileri: Bu karar Orange-Book Standard kararı ile çelişkilidir ve önceki SEP sahiplerini kayıtsız şartsız koruyan ABAD içtihadını kısmen ortadan kaldırmıştır. ABAD, her mülkiyet gi i sınai mülkiyet haklarının da sınırları olduğunu, u hakların kullanımının azı durumlarda hakim durumun kötüye kullanımı teşkil ede ileceğine, rekabetin korunması gi i kamu düzeni ya da kamu yararı gerekçeleri ile sınırlana ileceğine karar vermiştir. Huawei gi i pazarda dikey örgütlenmiş SEP sahiplerinin, rakiplerine karşı sınai mülkiyet haklarını kötüye kullanmalarının engellenmesi için dava açmadan önce, ihtar gi i azı usul işlemlerini gerçekleştirerek, iyi niyetli olduklarını kanıtlamaları gerektiği kanaatine ulaşmıştır. SEP sahipleri aleyhine 2014 yılında AB Komisyonu'nun üstte değerlendirilmiş Samsung ve Motorola idari para cezası kararlarına yakın ir tutum almıştır. Halen bile AB sınırları içindeki mahkemelerde emsal karar olarak içtihat niteliğindedir (CJEU, 2015).

ABD Başkanı Trump tarafından 2016 yılındaki seçim kampanyasından aşlayarak gayrı safi milli hasıla ağlamında, diğer kut u Çin olan iki kutuplu dünya ekonomik

düzeninin şekillenmekte olduğu ifade edilmiştir. Trump, Çin'in üretim rekabet gücü üstünlüğü ile yarışmadığı için çökmüş ABD eyaletlerinin sanayisini ayağa kaldırmak için korumacılık politikaları uygulamayı vaat ederek seçimi kazanmıştır (<https://www.britannica.com/>). Çin'e karşı gümrük arrierlerini yükseltmeyi, küreselleşmeye karşı olacağını da vaat etmiştir. ABD sanayisini Çin'in, hatta, azı ürünlerde Türkiye dahil, Avrupa'nın yıkıcı reka etine karşı korumayı da vaat ederek ABD seçimlerini kazanmıştır. Uluslararası ticaret ve undan kaynaklanan siyasi güç ağlamında, soğuk savaş enzeri ir ayrışmayı hedeflemiştir. Literatürde, ticaret savaşları olarak tanımlanan u kırılma halen devam etmektedir.

Bu süreçte, altta analiz edilen mahkeme kararının tarafları olan, Çin menşeli Huawei ve ZTE telekomünikasyon şirketleri ise özellikle hedef alınmıştır. Bu mücadele 3. Dünya Savaşı kehaneti ağlamında da değerlendirilmektedir. ABD, öncü olarak, demokrasi ile yönetilen gelişmiş ülkeleri de katılıma zorlayarak, Çin'e karşı siyasi ve ticari ir mücadeleyi halen sürdürmektedir. Ukrayna Savaşı sonrası ise, Rusya'nın da dahil olduğu otoriter kapitalizme karşı mücadele yürütülmektedir. İlginç olarak Çin, sanayisinin ihracat ağımlılığı se e i ile küreselleşmenin savunucusu pozisyonuna yerleşmiştir. Bu ağlamda Çin, müttefiki (friends-enemies) Rusya'nın küreselleşme karşıtı politikaları ile çelişmektedir. Durum, tüm dünya ticaretini, tedarik zincirlerini ve hatta dünya ekonomisinin var oluşunu tehdit eder hale dönüşe ilir.

Çin'e karşı halen de sürdürülmekte olan, uluslararası ticaret savaşları için temel gerekçeler fikri ve sınai haklar ile ilgilidir. Çin tarafından, devlet destekli, fikri, sınai haklar hırsızlığı yapıldığı iddiası veya zorla teknoloji transferi politika ve uygulamasının, haksız reka et ötesinde, uluslararası suç oluşturduğu iddia edilmektedir.

Bu ağlamda, ir Türk profesör öncülüğünde oluşturulan 5G standardı ve Huawei'nin u standarda konu SEP'ler ile ilgili ariz üstünlüğü özel ir önem kazanmıştır. Tüm dünyada 5G ekosistemi hakkındaki mücadele, ulusal devletleri iki kutuptan irini seçmeye itmektedir. Huawei tarafından oluşturulacak 5G ekosistemi ürünlerinin, Çin istih arat ve 5. kol faaliyeti için zemin oluştura ilmesi tehlikesi dolanımı ile ulusal hükümetler taraflardan iri yanında pozisyon almaya zorlanmaktadır. *“Hatta Huawei ve Samsung gibi mobil telefon pazar payı bakımından zirvede olan şirketlerin dolaylı SEP kazançlarının da en üst seviyede*

olması mümkündür. Bu konuda halka açık bilgilere ulaşmak maalesef oldukça zordur” (TÜSİAD, 2021: 13).

Huawei ve ZTE, Trump Yönetimi tarafından özellikle hedef alınmıştır. Ancak, altta analiz edilen dava Bay Trump ABD aşkanı seçilmeden önce kesinleşmiş, Huawei'nin ZTE aleyhine, Almanya'da açtığı SEP ihlali davasına dayanmaktadır. Bu şirketlerin ABD ve Çin arasında sonradan patlayacak ticaret savaşında aş aktörler olması yüzünden yukarıdaki açıklamalar yapılmıştır (Associated Press, 2023).

Ön karar (preliminary ruling); Türk Hukukunda, ekletici mesele ya da mesele-i müstehire gi i adlarla da ifade edilir. Bir yerel mahkeme önüne gelen ir ihtilafla ilgili olarak çelişkili içtihatlar ulunduğuna kanaat getirirse ya da henüz içtihat konusu olmamış yeni ir olgu ile karşılaşıldığına inanırsa, u konuda yetkili üst mahkemeden durumun açıklığı kavuşturulmasını ve/veya yol gösterici hukuki ir değerlendirme yapılmasını talep eder. Ön karar verilinceye kadar yargılamayı durdurur. Üst mahkemenin davanın esasına hiç girmeden, içtihatlar ile ihtilafi karşılaştırarak, sadece hukuki yorum yaparak aldığı karar ön karardır (CJEU, 2019).

Ön karar süreci, Alman Mahkemesi akmakta olduğu Huawei ve ZTE patent ihlal davasında, AB Komisyonu Kararları ile Alman Federal Adalet Mahkemesi Orange Book Kararı arasındaki çelişkinin ön mesele karar prosedüründe giderilmesi için ABAD'a aşvurması ile aşlamıştır. ABAD'dan ön mesele kararı almak için, davanın gönderilmesi ve ABAD ön kararının eklenmesi kararı verilmiştir. Avrupa Birliği'nin Fonksiyonu Hakkında Anlaşma'nın (TFEU, Treaty on the Functioning of European Union) 102. Maddesinin yorumlanmasını talep etmiştir.

İçtihat niteliğindeki u ABAD Kararı fiilen üretim yapan, hem üst pazarda hem de alt pazarda üretim yapan, dikey örgütlenmiş, Samsung ya da Huawei gi i şirketlerin anti tröst sorumluluğunu artırmıştır. Fakat, hiç ir üretimi olmayan patent trollerinin faaliyetlerinden, anti tröst sorumlulukları doğamayacağı gi i ir karine yaratmıştır. AB Komisyonu'nun yukarıda yazılı Samsung ve Motorola reka et soruşturmalarındaki müdahaleci tavrını onaylayan ya da karşı çıkan ir tutum almamıştır. Orange Davası ile AB Komisyonu kararlarının çelişkisi sorununu görmezden gelmeyi tercih etmiştir.

3.4.3. Genentech davası

Taraflar: Davacı; Hoechst, Davalı; Genentech'tir (Genentech Inc. v. Hoechst GmbH, Sanofi-Aventis Deutschland GmbH, 2016).

Konu ve talep: Davacı lisans veren Hoechst GmbH (Behringwerke AG ile Sanofi-Aventis Deutschland GmbH'nin halefi olarak), yenilik taşıyan ve tıbbi teknolojiyi koruyan Fransa'da tescilli patenti hakkında lisans sözleşmesi yaptığı, lisans alan Davalı Genentech Inc.'n, ilgili patentin iş u dava dışındaki resmi kararlarla hükümsüzlüğünün tespit edildiği gerekçesi ile irikmiş royalty ödemelerini yapmadığını ileri sürmüştür. Haricen tespit ettirdiği ve dava tarihine kadar irikmiş lisans ücretinin tahsili için Paris'te tahkim süreci aşlatır. Hakem, dava konusu patent sonradan geçersiz olsa ile lisans sözleşmesi uyarınca ödenmesi gereken lisans ücretlerinin ödenmesi gerektiği gerekçesi ile davayı kabul eder. Davalı Genentech, hakem kararı aleyhine Paris İstinaf Mahkemesi'ne aşvurur. Paris İstinaf Mahkemesi ön karar prosedürü ile ABAD'a aşvurur. Fransa Devleti de davacı lisans veren Hoechst GmbH yanında, Davalı Genentech istinaf aşvurusu aleyhine davaya müdahil olarak ABAD'ın tahkim ile ilgili olduğu için u aşvuruyu usulen inceleyemeyeceğini iddia eder. ABAD, Fransa'nın usuli itirazını doğru ulmayarak aşvuruyu incelemeye karar verir. Ancak sonuçta, Davalı Genentech aleyhine olarak, hakem kararının kendiliğinden reka ete aykırı olduğunun kabul edilemeyeceğini tespit eder. Paris İstinaf Mahkemesi ise ön karara göre istinaf aşvurusunu ret eder.

Karar: Davacı SEP sahiinin talepleri yerel, istinaf ve ABAD sürecinde kabul edilmiş ve lehine kararlar kesinleşmiştir.

Etkileri: Bu karar sınai mülkiyet haklarının herhangi ir kamusal gerekçe ile sınırlandırmasına izin vermemiş, SEP haklarını mutlak içimde korumuştur. Önemi, literatürde ir önce aşlıkta analiz edilmiş ir yıl önceki üstelik halen de içtihat niteliğini taşıyan Huawei v. ZTE kararı ile çeliştiğinin değerlendirilmesindedir. Ayrıca, SEP ile ilgili hukuki sorunların ne kadar karmaşık olduğu ortaya konulmuştur. Bununla irlikte Genentech Kararı'na rağmen, Huawei v. ZTE Kararı içtihat olma niteliğini halen ile devam ettirmektedir (Balkı, 2022).

SEP ihlal davası Alman Şirketi Behringwerke AG'nin halefi Davacı Hoechst tarafından açılmıştır. Diğer analiz edilmiş tüm davaların taraflarının telekomünikasyon sektörü şirketleri olmasına rağmen u dava ilaç sektörüne

ilişkindir. Davacı Hoechst Selefı Behringwerke AG Şirketi yenilik taşıyan, kendi ulduğu ilimsel ir teknoloji üzerinde hukuki tekel oluşturmak için, farklı ulusal yargılarda, patent tescili yaptırmıştır. Bu teknoloji, Behringwerke AG Şirketi adına 1992’de tescil edilmiş ir Avrupa patenti yanı sıra 1998 ve 2001’de tescil edilmiş ABD patentleri ile korunmuştur (<https://www.epo.org/>); <https://www.uspto.gov/>).

3.4.4. Unwired Planet ile Huawei ve ZTE arasındaki davalar

Taraflar: Bu aşlıkta, sonradan irleştirilerek karara ağlanmış, aynı konu ve talepleri içeren, Conversant ve Huawei ve ZTE Şirketleri arasındaki dava dahi irlikte analiz edilmiştir. İlk davanın davacısı; ABD menşekli Unwired Planet, Davalılar; Çin menşekli Huawei ve ZTE şirketleridir. İkinci davanın davacısı; ABD menşekli Conversant, Davalılar; Çin menşekli Huawei ve ZTE şirketleridir (Unwired Planet International Ltd v. Huawei and ZTE, 2020).

Konu ve talep: Davacılar Unwired Planet ve Conversant, ayrı ayrı açtıkları, ancak, sonradan irleştirilerek, tek karar ile sonuçlanmış u davada, Birleşik Krallık’ta tescilli, mo il iletişim ile ilgili SEP’lerinin, Huawei ve ZTE Şirketleri tarafından, lisanssız ve izinsiz kullanılarak, üretim ve pazarlama yapıldığı iddiası ile ted ir talep ederek, Birleşik Krallık’ta, tazminat davası açar. İhlal konusu ürünlerin toplatılması, üretiminin engellenmesi, tazminat ve enzeri taleplerle, ted ir kararı da talep eder.

Karar: Davacı SEP sahiplerinin talepleri (tıpkı Orange-Book Standard Kararı gi i) yerel, istinaf ve temyiz sürecinde ka ul edilmiş ve lehine kararlar kesinleşmiştir.

Etkileri: Bu karar sınai mülkiyet haklarının herhangi ir kamusal gerekçe ile sınırlandırılmasına izin vermemiş, SEP haklarını mutlak içimde korumuştur. Huawei v. ZTE Kararı ve Brexit sonrası verilen u karar Birleşik Krallık Yargısının, Anglo-Saxon li eralizm anlayışını yansıtmıştır. Kıta Avrupası’nın sosyal adalet ve eşitlik eğilimli sosyal-demokrat hukuk anlayışını yansıtan ABAD ve AB Komisyonu kararları ile çelişen ir karar verilmiştir.

Bununla birlikte kararın asıl önemi, sınır aşan (forum conveniens) nitelikte bir karar olmasıdır. Başka ulusal yargıların yetki alanına da etki eder tarzda dünyada ilk kez “dünya çapında FRAND lisans oranı tespiti” yapması olağanüstü etkiler yaratmış ve SEP ihtilafları hakkında, ulusal yargı kurumları arasındaki ir irlerinin yargı alanlarına ilişkin karar almaktan kaçınma anlamındaki karşılıklı nezaketi (international comity) ortadan kaldırmıştır. Yargı yeri için yarış aşılatmış, dava

önleyici tedir kararları (ASI anti-suit injunction, AASI anti-anti-suit injunction etc.) denilen yeni ir hukuki dava formatı yaratmıştır.

Dava süreci; Unwired Planet International Ltd, Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI, The European Telecommunications Standards Institute) tarafından geliştirilmiş ka losuz iletişim standartları (wireless) kapsamında ve FRAND ile yükümlü irçok SEP'e sahip, merkez olarak ABD menşeiili uluslararası ir şirkettir. Sahi i olduğu, Birleşik Krallık'ta (BK) tescilli SEP'lerinin ihlali iddiası ile Huawei, Samsung yanı sıra diğeri şirket aleyhine, 2014 yılında, İngiltere ve Galler Yüksek Mahkemesi'nde dava açmıştır. Bu dava sürecinde, Samsung ile uzlaşarak, onun hakkındaki davadan vaz geçmiştir. Samsung ile dava dışı lisans anlaşması yaparak ihtilafı sona erdirmiştir. Mahkeme, 5 Nisan 2017'de, dünya çapında lisans anlaşması yapılması koşulu ile (sadece, dava konusu patentlerin tescilli olduğu, BK yargı çevresinde değil, dünya ölçeğindeki tüm Unwired SEP'lerini kapsama, world wide licence) Huawei aleyhine ihtiyat-i tedbir (injunction or injunctive relief) kararı vermiştir. Huawei bu tedir kararını istinaf etmiştir. Yerel Mahkeme, Huawei tale i üzerine istinaf kararı sonucuna kadar ihtiyat-i tedbirin uygulamasını durdurmuştur. Ancak BK İstinaf Mahkemesi kararı onaylamıştır. Huawei kararı temyiz etmiştir. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (BKYM) temyiz aşvurusunu da ret etmiş ve kararı onayarak kesinleştirmiştir.

Ayrıca, yukarıdaki dava ile irleştirilmiş ve irlikte karara ağılanmış ir SEP davası daha vardır. Davacı Conversant Wireless Licensing SARL, yine, Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (The European Telecommunications Standards Institute, ETSI) tarafından geliştirilmiş ka losuz iletişim standartları (wireless) kapsamında ve FRAND ile yükümlü irçok SEP'e sahip, merkez olarak ABD menşeiili, uluslararası ir şirkettir. Sahi i olduğu, Birleşik Krallık'ta tescilli SEP'lerinin ihlali iddiası ile Çin menşeiili Huawei ve ZTE aleyhine, 2017 yılında, İngiltere ve Galler Yüksek Mahkemesi'nde dava açmıştır. Mahkeme; Huawei ve ZTE en elverişli yargı yerinin (forum conveniens) BK yargı çevresi olmadığı itirazlarına rağmen, 16 Nisan 2018' de, yargı yetkisine (judicial competence) sahip olduğunu tespit etmiştir. Yine dünya çapında lisans anlaşması yapılması koşulu ile Huawei ve ZTE aleyhine ihtiyat-i tedir kararı vermiştir. Huawei ve ZTE (ayrı ayrı) tedir kararını istinaf etmiştir. Yerel Mahkeme, istinaf kararına kadar ihtiyat-i tedirin uygulamasını durdurmuştur. Ancak, BK İstinaf Mahkemesi bu kararı da

onaylamıştır. Huawei ve ZTE, yargı yetkisi itirazı ile tedir kararlarını temyiz etmiştir. Fakat Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (BKYM) temyiz aşvurusunu da ret etmiş, kararı onayarak kesinleştirmiştir.

Sonrasında ise, Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (BKYM) tarafından irleştirilerek karara ağlanan u iki davadaki dünya çapında FRAND oranı tespit kararlarının sınır aşan (extraterritoriality) etkileri sebebi ile uluslararası SEP yargılaması ve FRAND tespiti davaları alt üst olmuştur.

3.4.5. Dünya çapında FRAND lisans ücreti tespiti

Korumacılık eğilimleri, ticaret savaşları ve Brexit süreci ile örtüşen ir zamanda alınan dünya çapında FRAND oranı tespit kararları, var olan sorunları derinleştirmiştir.

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (BKYM) yukarıda analiz edilen iki dava sonunda, sırası ile 23 Ekim 2018 tarih, Dava No: 2018 EWCA Civ 2344 ve 30 Ocak 2019 tarih, Dava No: 2019 EWCA Civ 38 sayılı, kesin nitelikte iki karar almıştır. Davacı SEP sahipleri ABD menşeilii şirketlerdir. Davalı SEP ihlali ile suçlananlar ise Çin menşelidir.

Bu kararlar, Batılı ülkeler ile Çin arasında hukukun manipülatif kullanımını tetiklemiştir (europa.eu).

BKYM, FRAND uygulaması ile ilgili olarak, Westphalian Dünya Düzeni'nden u yana ulusal devlet sınırları çerçevesinde şekillenmiş yargı yetkisi alanına ilişkin karar alma yönündeki uluslararası hukuk içtihatlarını ters yüz eden ir tavır almıştır. Söz konusu bu iki kararda, FRAND çerçevesinde “dünya çapında lisans ücreti tespiti” yapmıştır. Sınır aşan etki doğuran u kararlar sonrasında özellikle, ABD, AB ülkeleri, Birleşik Krallık ve Çin ulusal yargıları ir irinin SEP yargılama yetkisini (forum conveniens theory) önleme yönünde, karşılıklı tedir kararları vermiştir.

3.4.6. Sınır aşan etki ve dava engelleyici tedbir kararları

Unwired Planet ve Huawei + ZTE veya Conversant ve Huawei + ZTE kararları sonrası Çin ulusal yargısı ile ABD, AB yargı çevreleri karşılıklı olarak aynı konuda ir irlerinin yargı yetkisini durduran tedir kararları almaya aşlamıştır. Dava karşıtı tedbir (ASI, anti-suit injunction or AASI, anti-anti-suit ijunction) olarak tanımlanan

u ted ir kararları SEP yargılamasını alt üst etmiştir ve durum halen devam etmektedir (Rottonara, 2022).

Yargı yeri için ya da ilk önce aşvuru yapmak için karşılıklı ir yarış aşılamıştır. Patentler ulusal temelde ayrı ayrı tescil edilmek zorundadır. SEP sahi i ya da unu kullanan şirketler ise uluslararası faaliyet gösterdiği için hem SEP tescili hem de SEP kullanımının sınır aşan niteliği korumacılık politikaları ve ticaret savaşları ile irleşerek içinden çıkılmaz ir yargı karmaşıklığı yaratmıştır (Chan, 2016).

Unwired Planet ve Huawei + ZTE ile Conversant ve Huawei + ZTE sonrası her ulusal yargı dünya çapında lisanslama konusunda kendisini yetkili ulmuştur. Sonuçta sınır aşan etkili kararlar uygulama imkansızlığı, kararların rakip ulusal yargıda tanıma ve tenfizi sorunu ortada olsa da, karşılıklı alınmaya devam etmektedir.

Ulusal devletler kendi sınırları içinde yargı egemenliğine sahip olmaya devam edeceği için küreselleşmeye yeniden dönülmedikçe u sorunun çözülmesi olanaksızdır. Aslında ir denklem metaforu içinde düşünülürse, SEP'lerin dünya ekonomisini daha çok refah yaratma yönünde dönüştüre ilmesi dahi küreselleşmeye ağımlıdır.

Korumacılık politikaları kendiliğinden SEP'lerin potansiyelinin çoğunu yok eden ir ekosistem yaratmıştır. *“5G patent başvurularının ülkelere göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir. Çin şirketlerinin 5G patent başvuru sayıları diğer ülkelerin şirketlerine göre daha fazladır. Buna rağmen uluslararası USPTO, EPO ve PCT başvuruları daha düşüktür. Ülkelerin izlediği politikalar ve yaptırımlar, patent alanında da etkisini göstermektedir”* (TÜSİAD, 2021, s.13).

3.5. Teknoloji Suistimali Sonucu SEP Yerine Ticari Sır Korumasının Tercihi

Korumacılık eğilimleri, küreselleşme karşıtı politikalar, Ukrayna Savaşı'nın ekonomik etkileri, özellikle savunma ve enerji sektöründe keşif ya da araştırma ve geliştirme yatırımlarının önemini katlanarak artırmıştır. Nitekim, Türkiye savunma sanayisi ve enerji atılımlarında, İHA'lar, SIHA'lar, gaz, petrol keşifleri, yenilene ilir enerji yatırımları enzeri gelişmeler içiminde u değişim deneyimlenmektedir. Ancak, değişen ekosistem SEP'lerin potansiyelini çok olumsuz etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Çünkü; SEP'lerin uluslararası ir standarda dahil olsa

bile ulusal temelde patent tescili ve patent koruması elde etmesi, kazanç getirmesi için zorunludur.

Korumacılık dönemlerinde iç pazar ölçekleri büyük, Çin, Hindistan, Brezilya, Endonezya, Rusya, Meksika, Vietnam gibi ulusal ekonomiler, sanayi ve yüksek teknoloji sektörlerindeki stratejik önceliği olan şirketlerini korumak ya da pazarlarını desteklemek için, korumada eylemsizlik suretiyle SEP patent korumasını zayıflatailmektedir.

Esasen, küreselleşme kapsamında, gelişmekte olan ülke statüsündeki ülkeler TRIPS antlaşması uyarınca gelişmiş ülkelere nazaran daha gevşek sınai mülkiyet koruması standartlarına sahiptir (<https://asiatimes.com/>).

Bu ülkelerdeki ulusal yargılar milliyetçi eğilimlerin de etkisi ile SEP sahiplerini uzun, masraflı ve sonuçsuz dava süreçlerine mahkum edebilmekte, SEP uyuşmazlıklarında kendi şirketleri lehine intikamcı ihtiyati tedbir kararları alabilmektedir. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde sınai mülkiyet hırsızlığı ya da tersine mühendislik yolu ile taklitçilik etkin biçimde takip edilmemektedir. Özellikle Çin'in zorla teknoloji transferi talebi, uluslararası yatırımlardan vazgeçilmesine yol açmaktadır. Nitekim, karşılıklı dava engelleyici tedbir kararları ASI'ler, SEP ekosistemini paralize etmiştir ve bu kaos halen devam etmektedir.

SEP'ler için yıkıcı bir ekosistemin geliştiği bu süreçte, büyük şirketler uluslararası patent ile korumaktan vazgeçme eğilimine girmiştir. Patent tescili için ulusun ürün sırlarının ifşası ve teknik olarak ortaya serilmesi bir zorunluluktur. Bu açıklık en azından büyük ekonomiler çerçevesinde yeterli patent korumasının kalmadığı böyle bir ekosistemde taklitçilik ya da sınai mülkiyet hırsızlığının SEP gelirleri üstündeki yıkıcı potansiyelini geometrik biçimde artırmaktadır. Bu yüzden uluşu paraya çevirmek için patent tescili koruması ekonomik olarak zorunlu değilse, Ar-Ge yolu ile kazanılmış uluşları gizli tutma tercih edilmektedir. Bu tercih ise, kendiliğinden ticari sır korumasının önemini artırmıştır (<https://www.worldipreview.com/>).

Ticaret sır koruması ilk kez açıkça tanımlanarak, TRIPS antlaşması ile yasal mevzuata girmiştir. Daha önce, 1883 Paris Sözleşmesi çerçevesinde dolaylı olarak korunmaktaydı. Tarihsel olarak en ünlü örneği Koka Kola içeceğinin formülünün bir idarecisi tarafından çalınması ve formülün rakip Pepsi Kola yetkililerine satılmak

istenmesidir. Genellikle, iş, işçi ve ceza hukukunun konusu iken, artık ticaret hukukuna konu olmaya başlamıştır (Koc, 2023).

Ticari sırların korunması, yapısı gereği, patent ya da telif hakkı enzeri haklar içiminde pozitif tarzda değil, medeni yükümlülükler olarak negatif tarzda yapıla ilmektedir. Haksız reka et, hukuka aykırı edinim ya da haksız kullanım tarzında fiillerden korunmak, koruna ilmek olarak işlemektedir. Ticari sır korumasını elde etmek için ir ticari ilginin, bilinen terimi ile know-how'un ticari sır olarak hukuken ka ulü için önceden azı teknik önlemler almak gerekmektedir. Yapay zeka ya da kodlamalar çağında u teknik önlemler daha da sofistike olmaktadır (Armah-Kwantreng, 2023).

Bu alanda da öncü ABD, eyaletleri arasındaki uygulama çelişkilerini ortadan kaldırmak için 11 Mayıs 2016 tarihli “Ticari Sırlara Karşı Savunma Yasası” (DTSA, Defense Against Trade Secrets Act) ile AB ise 8 Haziran 2016 tarihli “AB Ticaret Sırları Yönergesi” (EU Trade Secrets Directive) aracılığıyla yeni düzenlemeler yapmıştır. Aynı yıl Japonya dahi “Haksız Reka et Önleme Yasası” (UCPA, Unfair Competition Prevention Act) değişikliği yaparak, yasa kapsamına ticari sır korumasını da dahil etmiştir.

4. TÜRKİYE SEP UYGULAMASI VE EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye’de herhangi bir şirketin ya da kişinin SEP sahipliğine ilişkin veri yoktur.¹ Bununla birlikte, Türkiye kökenli birçok çok iyi eğitilmiş insan SEP ekosistemi içindeki uluslararası şirketlerde, azı en üst düzey pozisyonlara sahiptir ya da danışman olarak SEP kültürü hizmeti sunmaktadır.

4.1. Ekonomik Yapı ve Türkiye’nin Uluslararası Rekabet Gücüne Etkisi

Türkiye’de, müteahhitlik sektörünün toplumun kaynaklarını kullanmada, son yirmi yıldır çok fazla öne çıkarıldığı açıktır. Yerli ve yabancı muhtelif kuruluşlar tarafından yapılan kaba hesaplamaya göre; paha içilemez insani kayıplar yanı sıra, yaklaşık 100 milyar USD mali kayıp yarattığı iddia edilen 6 Şubat 2023 Pazartesi gününün ikiz depremleri inşaat sektörüne aktarılan kaynak tahsisinin, verimsiz olmanın ötesinde zararlı olduğunu kanıtlamıştır.

TÜİK (2023), 2022 Yılı kişi başına milli gelir 10.655 USD olarak hesaplanmıştır. Söz konusu kişi başına milli gelir, 2012’den itibaren artırılamamaktadır.

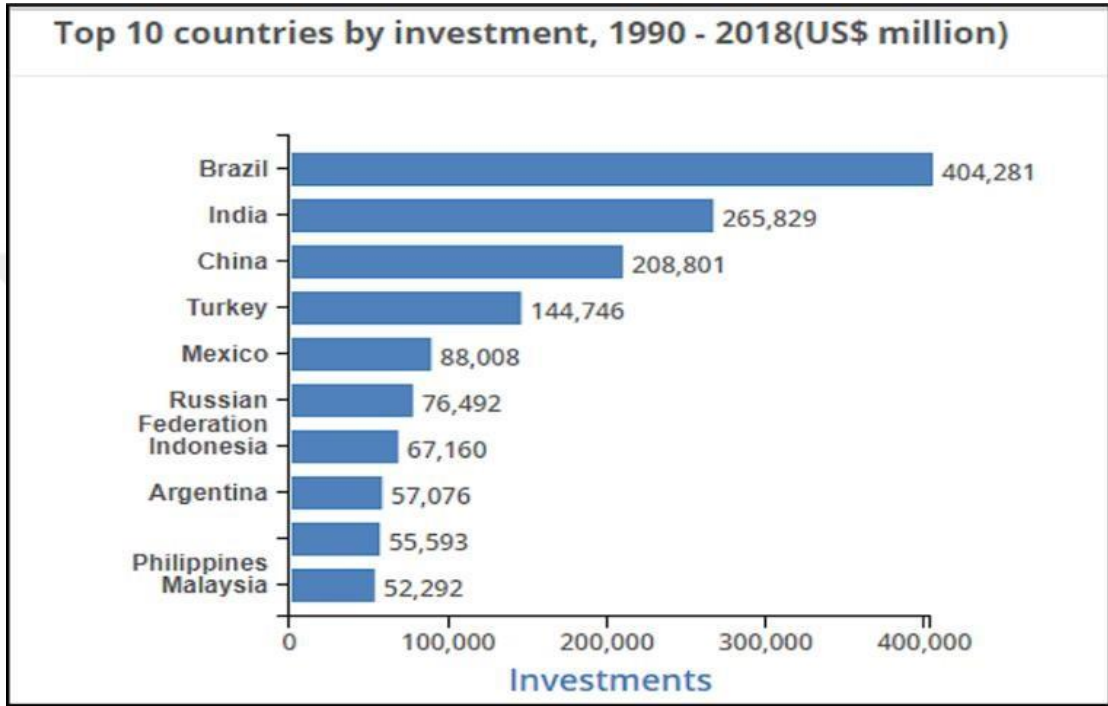
Cumhuriyeti kuran kadrolar, toplumu dönüştürmüş “yurtta sulh, cihanda sulh” yaklaşımı ile Türkiye’yi iç ve dış çatışmalardan korumuştur. Bu ortamda ulusal kalkınma hızlandırılmıştır. Ancak kronikleşmiş terör sorunu yüzünden kaynaklar güvenlik önceliği ile tahsis edileilmekte ve ölgelerin dengesiz gelişmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, güvenlik kaygısı yüzünden ekonomik kaynaklar çoğunlukla birkaç ölçüde yoğunlaşmaktadır. Sonuçta Türkiye’nin uluslararası rekabet gücü olumsuz etkilenmektedir (Elli, 2010: 641).

4.2. Standardizasyona Katılım ve SEP Edinimindeki Yapısal Yetersizlikler

Türkiye, Şekil 4.1’de görüleceği üzere, 1990-2018 arası toplam kamu yatırımında dünyanın ilk eş ekonomisi içindedir. Nüfusları Türkiye’den çok büyük Meksika ve

¹ Yazar tarafından Türkiye’de SEP sahipliği TÜBİTAK’tan 2016 yılında resmi olarak sorgulanmış, aydınlatıcı bir cevap alınmamıştır.

Rusya'nın yaklaşık iki katı kamu yatırımı miktarlarına sahiptir. Yaklaşık yirmi kat nüfusu olan, üstelik komünizm ile idare edilen Çin ile dahi, kamu yatırımları alanında rekabet edecek konumdadır. Buna rağmen, standardizasyon ekosistemine katılımda, SEP ediniminde, hatta, SEP kullanımında bile, önemsiz ir ekonomiyeye sahiptir. Bu çelişkili durum, ekonomik kaynakların alt yapı, inşaat gibi geleneksel sektörlere tahsisini kanıtlamaktadır (Çetinkaya, 2020: 8).

Şekil 4.1: Kamu Yatırımlarında 1990-2018 Arasında İlk 10 Ülke

Kaynak: Şahin Çetinkaya (2020)

24 Ocak 1980 Kararları sonrası tüm liberalizasyon ve serbest pazar söylemine rağmen, Türkiye’de devletin ekonomideki ağırlığı ve kaynak tahsisi hususundaki gücü devam etmektedir. Bu yüzden, yüksek teknoloji ekosistemi oluşturmak için devletin öncülüğü kaçınılmazdır. “Kamu yatırım harcamaları Türkiye’nin kurulmasından bu yana toplam kamu harcamaları kalemi içindeki ekonomiyeye en çok katkı sağlayan aynı zamanda en az paya sahip harcama birimidir” (Uslu & Ada, 2021: 21).

Bu kapsamda, liberal ekonomiyeye tam entegrasyon ile yabancı sermaye girişini artırmak, doğrudan yatırımlar yanı sıra, uluslararası finansal pazarlardan portföy yatırımları çekerek yüksek teknoloji için yönlendirmek gerekir. Ancak, korumacılık, enflasyon ve faiz artışlarının küreselleşmesi sebebiyle en uygun seçenek oldukça maliyetli olacaktır.

Sınırsız yabancı sermaye girişi ve çıkışı ekosisteminin artan maliyetlerini karşılamak, Türkiye’deki sermaye birikiminin yetersiz olduğu, kronik cari açıklarla birlikte sermaye yatırımı yapılabildiği bir ülke için, stratejik öncelikleri ihmal etmeye veya tarihsel fırsatları kaçırmaya yol açılmamalıdır.

Bununla birlikte gelişmiş ülkelerle ilgili entegrasyon paket program niteliğindedir. Karma ekonomi benzeri, her ülkenin kendine özel bir yapı ile sisteme entegrasyonuna izin verilmez.

Türkiye’nin, 24 Ocak 1980 Kararları yürürlüğe girinceye kadar uyguladığı korumacılığa dayanan, ithal ikameci karma ekonomi programı sabit sermaye yatırımlarının yarattığı yapısal cari açıklar yüzünden çökmüştür. Küresel ölçekte tam rekabetçi olamamış, korumacılığın yüksek gümrük duvarlarına dayanarak ayakta kalmış sanayiye korumak için büyük edeller ödenmiştir. Sonunda, söz konusu

birikmiş cari açıklar, Osmanlılar için söylenmiş “hasta adam” ifadesi benzeri “yetmiş sene muhtaç hazine” söyleminin ya da komünist ülkeler benzeri ürün kuyruklarının gölgesinde, ödemeler dengesi krizine ve fiili iflasa sebep olmuştur. Üstelik, tek bir sektörde değil, yüksek teknoloji ekosistemi oluşturulamamıştır. “*Rahmi Koç, 45 Yıl önce her şeyi ithal bir araba yaptık; adı Anadol olduğu için, herkes yerli dedi. Şimdi hemen her şeyi yerli arabalar üretiliyor, markaları, Ford, Renault veya Fiat olduğu için onlara “yabancı” deniyor. Bunların hangisi yerli Allah aşkına diyor*” (<https://www.sozcu.com.tr/>).

Enflasyon ve hayat pahalılığını bir süre gözde tutarak ve kamu harcamaları yolu ile stratejik tercihlere öncelik tanıyarak kaynak tahsisi yapmak seçeneği, günlerde deneyimlendiği gibi, ekonomide yönetilemez sorunlara yol açılmaktadır. Kısacası, sermayenin yetersizliği yanı sıra, yabancı sermaye kullanmanın maliyetinin artmış olması sebebiyle en azından birkaç sektörde yüksek teknoloji ekosistemi oluşturmanın yönetilmesi çok güç ekonomik ve sosyal sonuçları olacaktır. ***Ancak, tarihin hızlandığı ve korumacılığın en azından on yıl daha sürebileceğinin öngörüldüğü bugünlerde, her ülke bu zor tercih ile karşı karşıyadır*** (Agarwal, 2023).

Dünya ekonomik düzeni hegemonik bir yapıdadır (<http://mondediplo.com/>). Finansal kapitalizm için temel referans sermaye, geçmişte sanat eserlerinin ya da mücevherlerin yoğunlaşmış fiyatları ya da gün kripto varlıkların spekülasyon

fiyatları yolu ile dev nicelikte sermayenin kolayca taşına ilmesi işlevine enzer se eplerle ve özellikle 2000’li yıllardan sonra, maddi olmayan duran varlıklar olmuştur (<https://uk.sagepub.com/>).

Finansal varlıklar, hisse senetleri, tahviller ve türevlerine enzer nitelikte, fiziki alt yapılarından soyut olarak kendi aşına var oluş içimine sahip fikri ve sınai mülkiyet hakları, tüm ekonomik sisteme hakim olmaya eğilimlidir (Orhangazi, 2018).

Nitekim, sınai mülkiyet haklarının değeri, ABD 500 büyük sanayi kuruluşu endeksi olan Standard & Poors endeksindeki şirketlerin varlıklarının yüzde doksanına ulaşmıştır (Orhangazi, 2008).

Gelecekte, en büyük şirketlerin varlıklarının, hemen hemen sadece u tip varlıklardan oluşacağı iddia edilmektedir. Bu eğilim, geçmişin iktidarının miras yolu ile uğunü elirleme gücüne enzer (<https://www.visualcapitalist.com/>).

Almanya ve Japonya’nın 2. Dünya Savaşı yıkımından kısa zamanda mucize gi i en gelişmiş ilk eş ekonomi arasında olmasının temelindeki se ep, tarihsel bilgi birikimleridir.

Çizelge 4.1, ABD’de, maddi olmayan duran varlıkların yoğunluğu yönünden ilk eş sıradaki ticari sektörlerin ilk eş sırasındaki şirketlerin ilançolarının analizi yolu ile elde edilmiş verilere göre maddi olmayan duran varlıkların yatırım kar denklemindeki kar oranlarının yüksekliğini ve olağanüstü karlılık artışlarını göstermektedir.

Çizelge 4.1: Maddi Olmayan Duran Varlıklar ve Kar İlişkisi

	1980	1990	2000	2010	2016
Motion picture and sound recording industries	402.7%	404.3%	470.2%	502.3%	550.5%
Chemical products	35.2%	52.9%	91.5%	152.8%	170.5%
Publishing industries (includes software)	73.0%	87.2%	148.1%	160.4%	167.5%
Information and data processing services	16.7%	53.6%	137.3%	115.1%	108.2%
Computer and electronic products	34.9%	41.1%	55.5%	74.8%	95.1%

Kaynak: (Orhangazi, 2018: 15)

Herhangi bir gelişmiş ülke ekonomisi, çıkar ağları ile şekillenmiş üretim ölçeklenmesi ağılamında, kendinde ve kendi için bir üstünlük olmuştur. Böylece, olgun bir ekonomi olarak, her yönelimi, rasyonel olarak kavranılabılır. Rasyonellik içinde, bu ülkelerle kolayca ilişki kurulabilir ve iç ya da dış politik hareketleri öngörülebilir. Diplomasinin altın mottosu “devletlerin dostları yoktur, çıkarları vardır” gerçekçiliği olmuştur.

Bu ağılamda, sermaye yanı sıra, teknoloji hırsızlığı dahi, azı çevrelerde, Prometheus’un insanlar için, tanrılardan ateşi çalmasına enzetilir. Ancak, ateş kontrol etmek isteyeniyi yakabilir ya da yangına da, yol açabilir.

20. Yüzyıl aşlarında, ABD, bugünkü ekonomik büyümesini, büyük ölçüde Birleşik Krallık teknolojisini taklit ederek ya da çalarak gerçekleştirmiştir (<https://www.history.com/>). Aynıısını, onlarca yıl boyunca, Japonya ve Çin, ABD’ye karşı yapmıştır (<https://www.ft.com/>). Soğuk savaşta, istiharat ajanlarının en önemli faaliyeti teknoloji hırsızlığı olmuştur. ABD atom bombası teknolojisinin Sovyetler Birliği’ne aktarılması ile ilgili Rosenberglar Davası bu konuda çok meşhur ve önemli bir örnek oluşturur (<https://www.biography.com/>).

Bugünkü ticaret savaşının, korumacılık politikalarının tetikleyicisi, temel gerekçesi, teknoloji hırsızlığı ve/veya Çin tarafından, bu dev tüketici pazarına mahkum ABD şirketlerine karşı uygulanan, zorla teknoloji transferi politikalarıdır.

Türkiye gibi ülkelerin teknoloji hırsızlığı ya da zorla teknoloji transferi gibi bir yolu kullanması için hem yeterli gücü yoktur, hem de bunu aşara ilecek yeteneği yoktur. Çünkü; yüksek teknoloji hırsızlığı için bile, öncelikle ilgili yüksek teknoloji ekosistemini ve onun üstün kültürünü edinmek gereklidir. Bazı bilgisayar programlarında uzman olmayanlar, bilgisayar korsanlığı yapamaz.

Gelişmiş ülkelerin, hatta gelişen ülkelerin, Türkiye’ye, herhangi bir sektörde, büyük çabalar ile geliştirdikleri kendi teknolojilerini ciddi maliyetler olmaksızın transfer etmeyeceği açıktır. Pakistan’ın nükleer silah teknolojisini dini dayanışma yolu ile Türkiye’ye transfer edeceğini umanlar, nükleer silaha sahip olmak için İran’ın ödediği bedelleri düşünmelidir.

Bu perspektifle, Osmanlı İmparatorluğu’ndan radikal bir kopuş olarak Türkiye, cumhuriyet sonrası, sürekli ve değişmez biçimde gelişmekte olan ülke kategorisinde yer almıştır ve orta vadede bu ekonomik kategoride kalacağı öngörülebilir.

Türkiye'nin, büyük, sistematik, ekonomik, politik çalkantılarının sebebi, bulunduğu kategorinin doğal yansımalarıdır. Türkiye, ekonomik yüküklüğünden ziyade, nüfus yoğunluğuna ağırlık olarak G20 içindeydi. Cumhuriyetin 100. yılı 2023 itibarıyla G20'nin de dışındadır.

Şu anda içinde bulunduğu, 6 Şubat 2023 ikiz depremlerinin yarattığı “Büyük Felaket” en azından inşaat sektörü ve ağırlık meslekler ağırlığında, mesleki etik kurallarının dikkate alınmadığını ortaya koymuştur. Bu akıl almaz kayıtsızlığın “elle gelen düğün ayram” atasözüne yansımış kültürel davranış tarzı içinde, çok sayıda sorumlu paydaşın kusur ve hatta suç ortaklığı ile sağlandığı açıktır.

Türkiye'nin, Avrupa pazarlarına ihracatının yüzdelik oranı yanı sıra, kişi başına milli geliri ABD enflasyonu mahsup edilirse, TÜİK hesaplamalarına göre bile, sistematik olarak düşmektedir. Araştırmanın yazımına aşlanıldığı yıllarda orta gelir tuzağı tehlikesi konuşuluyordu. Cumhuriyetin 100. yılı itibarıyla orta gelir tuzağında olduğu açıktır. Türkiye, alt-orta gelir ülkeler arasında yerini almak için, acele eder tarzda hızla fakirleşmektedir.

En önemli refah parametresi kabul edilen kişi başına milli gelir rakamı 10.655 USD, 2012'den itibaren sistematik olarak düşmektedir ya da artırılamamıştır. Kişi başına milli gelir rakamı asgari ücretin iki katından bir parça fazlaya tekabül etmektedir. Üstelik, asgari ücret, çalışan nüfusun yaklaşık yarısının aylık ücreti olarak ortalama ücret olmuştur. Ayrıca, “emeklilikte yaşa takılanlar” olarak tanımlanan iki milyonu aşkın kişinin de emekli olmuş olması ile çalışan emekli oranı, ikiye birine çok yaklaşmıştır. Hayat pahalılığı yüzünden doğum oranının da sistematik düşüşü sonucunda demografik sorunlar, Çin, Japonya, Rusya yanı sıra, Türkiye'yi de tehdit altına almıştır. Zenginleşmeden yaşlanmış bir ülkenin refah umudu olamaz. Üstelik Çizelge 4.2 ve 4.3'de görüleceği üzere, ulusal tasarruf oranları da yetersizdir.

Çizelge 4.2: Gayrisafi Tasarruf Oranları (%)

Kurumsal sektörler	2020 ^(r)	2021
Toplam ekonomi (S.1)	26,7	30,3
Mali olmayan şirketler (S.11)	16,3	16,8
Mali şirketler (S.12)	4,1	3,2
Genel devlet (S.13)	-0,8	3,2
Hanehalkı (S.14 + S.15) ⁽¹⁾	7,2	7,1

Kaynak: TÜİK (2022)

Çizelge 4.3: Hane Halkı Gayrisafi Tasarruf Oranları (TL)

	2020 ⁽¹⁾	2021
	Değer (Bin TL)	Değer (Bin TL)
Gayrisafi harcanabilir gelir	3 188 196 235	4 447 618 267
Hanehalkı nihai tüketim harcaması	2 865 751 783	4 008 034 862
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu	332 891 786	461 412 202
Gayrisafi tasarruf	361 731 576	515 407 966
	(%)	(%)
Gayrisafi tasarruf oranı ⁽²⁾	11,2	11,4
Gayrisafi yatırım oranı	10,4	10,4

Kaynak: TÜİK (2022)

İnşaat gibi, yüksek teknoloji ekosistemi ya da SEP oluşturma ilecek üretim teknikleri geliştirmekte geleneksel olarak eceriksiz sektörlerle odaklı bir ekonomi oluşmuştur (<https://www.haberturk.com/>). Savunma sanayiinde azı sıçramalar olduğu iddia ediliyorsa dahi, üretimin dışa ağımlılığı yüzünden, sürekli yedek parça krizleri yaşandığı kamuoyuna yansımaktadır.

Washington Uzlaşması sonrası genişleyen para politikaları yolu ile Türkiye'ye de akan sermaye bolluğu, 2008 finansal krizi ile sona ermiştir. Portföy yatırımları ve hatta doğrudan yabancı sermaye yatırımları azalmaktadır (<https://data.worldbank.org/>).

Kısa vadeli, bir yıldan az sürede çevrilmesi gereken dış orç, kabaca 200 milyar USD'dir. Üstelik, yine kabaca 450 milyar doları aşan toplam dış orcun ortalama vadesi, üç yıldan azdır.

Faizlerin ve kredi risk priminin aşırı yükselmesi yüzünden yeni orç almak zorlaştığı gibi, orcun çevrimi çok pahalı hale gelmiştir. Krediler yolu sağlanan değerli kaynaklar, betona ya da verimsiz katma değeri düşük üretime ve dışa ağımlı sanayi üretimine ağılanmıştır. Ar-Ge yatırımları için kaynak ulmak zorlaşmıştır. Ayrıca, 2022'de, 100 milyar doları çok aşmış bir dış ticaret açığı ve buna ağılı yaklaşık yarısı kadar bir cari açık oluşmuştur (<https://www.ekonomist.com.tr/>).

Türkiye, 1970'ler sonundaki, irikimli cari açık sorunu yüzünden deneyimlediği gibi "yetmiş sente muhtaç" duruma hızla sürüklenmektedir.

Dış orçun, GSMH'nin yarısını aşmasına rağmen, Merkez Bankası swap hariç net döviz rezervleri, kabaca “eksi” 50 milyar USD’dir.

Normal kredi piyasasından döviz ulunamadığı için, Rusya, Körfez Emirlikleri, Suudi Arabistan ile Osmanlı'nın ekonomik yıkımına yol açan kapitülasyonlar, “Düyun-u Umumiye İdaresi” enzeri, kayıt dışı antlaşmalar yapıldığı kamuoyunda konuşulmaktadır (Toussaint, 2017: 71).

Türkiye yatırım yapıları ülke derecesini çoktandır yitirmiştir (<https://www.reuters.com/>). Kara para istatistiklerinde gri listeye düşmüştür (<https://www.fdd.org/>).

Resmi rakamlara göre ile, daha enkaz kaldırılmadan, 50.000 kişiden fazla insanın kusurlu inalar inşası yüzünden ölümü, toplumsal travma yaratmıştır.

Siyasi, ekonomik güç ilişkileri ağılında Türkiye'nin egemen düzene meydan okuma, küreselleşmeye karşı koyma arayışlarının, standardizasyon ya da SEP ekosisteminden kopuş yanı sıra, ekonomik anlamda da olumsuz sonuçlanacağı görülmektedir. İhracata ağımlı refah düzeyi, jeopolitik olarak, coğrafi, siyasi ir kavşak noktası olması, Türkiye'nin çok yönlü ve aynı zamanda merkezi ülkeler ile uyumlu politikalar uygulamasını gerektirmektedir.

Devlet ve özel sektörde yıllar boyunca uygulanan ah ap, çavuş kapitalizmi, sınav sorusu yolsuzlukları enzeri süreçler ile liyakat sistemi zarar görmüştür. Bu olumsuzluklar nitelikli ya da katma değeri yüksek patent edinimi için zorunlu koşulları ozmuştur. Bu ortam SEP edinimi için uygun ir gelişme yaşanması potansiyelini zorlaştırmıştır.

Sosyal Sigorta Kurumu'nun aktüarya hesaplarının tersine dönmesi ya da çalışan emekli nüfus oranının sürekli düşmesi sonucunda, refah toplumundan hızla uzaklaşmaktadır.

BM UNCTAD tarafından gelişen ülkelerin tümünde tespit edilen ve “Timsah Kapitalizmi” olarak ifade edilmiş iş gücünün üretimden aldığı payın sistematik düşüşü, toplumsal huzursuzluklara zemin hazırlamaktadır (<https://businessmirror.com>).

İktisat ilminin en temel kuralı olan “ihtiyaçların sınırsız, kaynakların kısıtlılığı”

ağlamında, Türkiye'nin zaten çok sınırlı kaynaklarının görelî olarak önemli bir kısmını, araştırma geliştirme yolu ile birçok sektörde yüksek teknoloji geliştirmek yönünde tahsis etmesi olanaksızdır.

Ar-Ge yatırımlarına yönelmek yerine, 21 Şubat 2001 ekonomik krizi öncesi gibi, sonrasında da, yüksek maliyetle dışardan sağlanan yabancı krediler, çoğunlukla oşaharcamıştır (<https://www.bddk.org.tr/BultenGunluk/>).

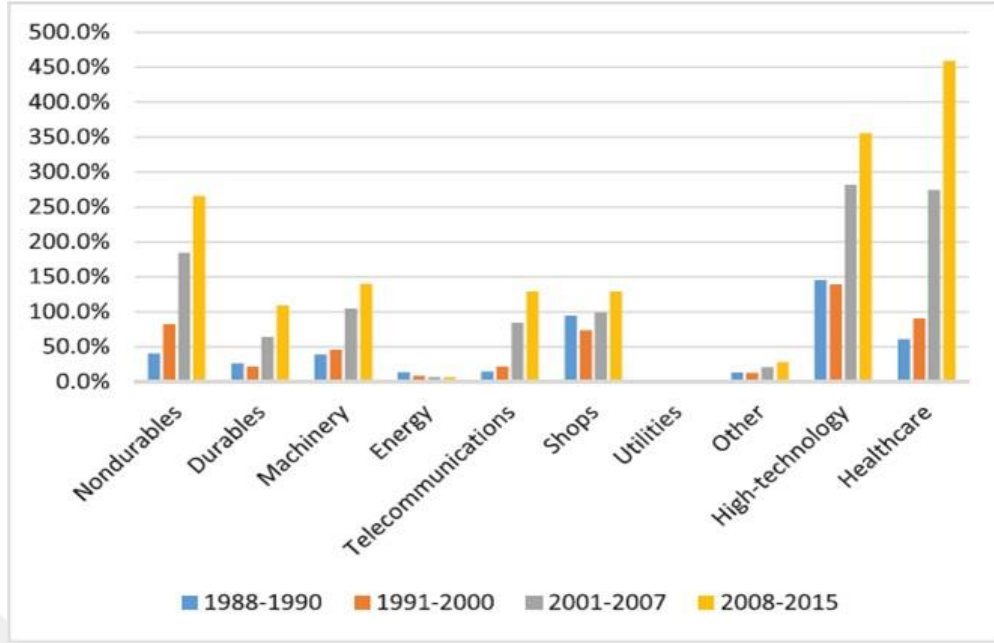
4.3. Yüksek Teknoloji Sebebi ile Karşılaşılan Yapısal Sorunlar

SEP'ler üstün nitelikli patentlerdir. Yüksek teknoloji ekosisteminin yan ürünleridir. Küreselleşme ve uluslararası teknoloji standartları ekosisteminden doğmuştur.

SEP'lerin yarattığı patent kavraması ya da patent dolanımı enzeri fiili sorunlar, yüksek teknoloji ürünlerinin gücünün her on sekiz aylık periyotlarda iki katına çıkışı ya da fiyatının yarıya inışı ile doğrudan ilgilidir. Bu kapsamda, seçkin patentler olarak SEP'ler ile ilgili bu araştırmaya konu edilen olgular, 21. Yüzyılda doğmuştur.

Birikmiş atıl sermayenin sınai haklar içiminde gelişmiş ülkelerden geliştirmekte olan ülkelere ihracatı yöntemi, büyük ölçüde 01.01.1995'te DTÖ'nün faaliyete geçmesi ve TRIPS Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin Aralık 2001'de DTÖ'ye kabul edilmesinden sonra gelişmiştir.

Bu ağlamda, Şekil 4.2.'de, ABD ticari sektörlerinin ilk eş sırasındaki şirketlerin ilançolarının analizi yolu ile elde edilen veriler, maddi olmayan duran varlıkların (şerefiye hariç, patent, know how, ticari sır, lisans vd.) maddi duran varlıklar yerine geçtiği olgusu yanı sıra, u soyut varlıkların toplam sermaye stoku içindeki büyük değer artışları dönemler halinde kategorize edilerek gösterilmiştir.

Şekil 4.2: ABD'nin En Büyük Şirketlerinin Bilançosunda, Maddi Olmayan Duran Varlıkların Toplam Sermaye Stoku İçindeki Artışı

Kaynak: Cambridge Journal of Economics, Orhangazi, (2018: 21)

Yüksek teknoloji ve SEP ekosistemi ağlamında, küreselleşmeyi içimlendiren UN, WTO, ICC, ISO, WCO gi i kurumların ortaya çıkan fiili sorunları yönetmekte yetersiz kalması, ABD ile Çin arasında siyasi, ekonomik reka etinin ivmelenmesine yol açmış, ticaret savaşlarını patlamıştır. Bu yüzden, korumacılık ve küreselleşme karşıtı politikalar tüm dünyaya hakim olmuştur (Husson & Louçã, 1985).

Korumacılık yüzünden Çin Halk Cumhuriyeti de, China Standards Project 2035 aracılığı ile soğuk savaş enzeri içimde, dünya ülkelerini taraf seçmeye ve ikili standartların yerleşmesini ka ule zorlamaya hazırlanmaktadır (Trinh & Do, 2023).

Çin, diğer yandan kişi aşna milli gelirinin, gelişmiş ülkelere nazaran hala çok düşük olmasının sancılarını yönetmek için küreselleşmeye sahip çıkmaktadır. Otoriter ir ülke olmasına rağmen, ABD'yi taki en dünyanın ikinci büyük dış orca sahip ülkesi olarak, döviz kazana ilmek ve orçlarını yönete ilmek için ihracata dayalı ekonomik yapısını desteklemek zorundadır (<https://www.reuters.com/>, Erişim, 17/02/2023). Hamisi olduğu Kuzey Kore enzeri ir totalitarizmi uygulaması, nüfus üyüklüğü iti ari ile sosyolojik olarak olanaksız olduğu için küreselleşmeye mahkum olmuştur (China - national debt 2017-2027 | Statista).

Gelişmekte olan bir çevre ülke olarak Türkiye, ortaya çıkan küreselleşme karşısı ekonomik soğuk savaş ortamının olumsuz etkilerine öncelikle maruz kalmaktadır ve artan içimde olumsuz etkilenecektir. Çünkü; Türkiye, kamu ve özel sektör üstünlüğünde, mukayeseli üstünlük kuramı çerçevesinde herhangi bir yüksek teknoloji alanında hakim durumda bir ülke olamamıştır. Yakın ya da orta vadede tek bir yüksek teknoloji alanında ile, hakim ülke olamayacağı öngörüle ilir.

Savunma sanayii alanında azı sıçramalar yapıldığı iddia edilse de, İHA'lar, SİHA'lar ve enzeri araçların motor gi i temel parçaları ile, halen gelişmiş ülkelerden temin edilmek zorundadır. Sovyet silah sanayii yüksek teknoloji ekosisteminin ürünü Ukrayna savunma sanayii ile ortak yatırım şeklinde azı teknolojik sıçramalar yapılmışsa da, ekosistem oluşturmak için unlar yetersizdir.

Türkiye'nin, yüksek teknoloji yoğun üretim düzeyindeki yetersizlik se e iyle ihracatının içindeki yüksek teknoloji oranı artmak yerine, kişi aşına milli geliri ile doğru orantılı olarak sistematik içimde düşmektedir. *“TÜİK verilerine göre de Türkiye'nin ihracatında yüksek teknoloji yoğunluğuna sahip ürünlerin payı da benzer bir yönelim izleyerek 2019 ve 2020 yıllarında düşüş göstermiş ve 2021 Ocak-Ekim dönemi itibariyle söz konusu pay %2,74 seviyesine düşmüştür”* (TÜSİAD, 2021, s.22).

AB'nin, ABD ve Çin, Japonya ve Güney Kore'ye kıyasla, bir ürün olarak ya da içerdiği herhangi bir ulusal ekonomi ağlamında, yüksek teknoloji alanlarında geri kaldığı iddia edilmektedir. Bununla beraber, halen AB dahi, bir yüksek teknoloji ekosistemidir. Ayrıca, azı yüksek teknoloji sektörlerinin tedarik zincirindeki parçaların üretiminde, örneğin; Almanya ve Hollanda'nın mikro işlemci tasarımı ya da imalatının çok uluslu üretim teknolojisine katkıları enzeri, mutlak hakim pozisyonlara sahiptir.

4.4. Dünya'da Anti-Tröst ve Rekabet Hukuku Uygulamaları

Sanayi Devrimi sonrası geçmişte var olan yaşam tarzı olan feodal toplum, radikal ve ani bir dönüşüme uğramıştır. Yoğun şehirleşme, toplumsal organizasyon eksikliğine yol açmıştır. Liral ekonomi teorisinin kurgusu içinde, yeni gelişmeye aşlayan kapitalist üretim yöntemi aç gözlülük ve encilliği yüceltmıştır. Klasik liralizm,

ireysel çıkarı takip dürtüsünün, toplumu inşa edici, refah sağlayıcı ve özgürleştirici eğiliminin kaçınılmaz olduğu iddiasını artırmıştır.

Bazı ekonomik manipülasyonlar yüzünden çaresiz kalmış milyonlarca insan, kapitalist üretim sistemi içinde tamamen nesneleşmeye aştırmıştır. Doğal afete

enzeyen u yıkıcı sonuçlar, toplumcu örgütlenme ve liberalizmin anti tezi teorilerin de askısı ile “ırakınız yapsınlar” radikal ser estlik anlayışını revize etmeyi ve düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Sonuçta teknoloji standartlarının kendiliğinden SEP’lerin oluşumuna yol açması yüzünden kullanıl edilmek zorunda kalınan FRAND uygulamasına enzer içimde, anti-tröst uygulamaları yaratılmak zorunda kalmıştır.

Bu ağılamda, 1890’da, ABD Sherman anti-tröst yasası yapılmıştır. Tarihsel olarak ilk büyük anti-tröst uygulaması, Avrupa çapında ankaçılık alanında hakim olmuş Rothschild Ailesi ile irlikte, azı artılı Yahudi komplo teorilerine dayanak olmuş ABD’li Rockefeller Ailesi’ne ait Standard Oil Petrol Şirketi’nin parçalanması kararı ve uygulamasıdır (<https://www.britannica.com/>).

Yine u ağılamda, Edison’un, ABD film endüstrisinde patentlerini kullanarak kurduğu fiili ve hukuki hegemonyada ekonomik olarak oğulan ve üretim yapamaz hale gelen azı dahi yönetmenler, u askıya karşı hukuki olmasa da, fiili ir çözüm üretmişlerdir. Edison ve avukatlarının kolayca ulaşamayacağını, çalışmalarını orada da engelleyemeyeceğini düşünerek, film endüstrisini Los Angeles’a taşımışlardır. Hollywood’un doğuşu aslında, tarihsel bir patent ihlali ve patent dolanımı öyküsüdür (<https://www.saturdayeveningpost.com/>).

Günümüzde ise, Microsoft, Google, Meta gibi dev şirketler piyasadaki hakim durumlarını kötüye kullanmakla suçlandıkları için hem menşei ülkeleri ABD’de, hem de AB’de, defalarca anti-tröst soruşturmalarına maruz kalmışlardır (<https://corporatefinanceinstitute.com/>). Standard Oil gibi parçalanmalarına karar verilmese bile, Türkiye gibi ülkeler için dev yüküklükte para cezalarına mahkum olmuşlardır. Bazı soruşturmalar, halen devam etmektedir. Böylece anti-tröst uygulaması liberal ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur (<https://ec.europa.eu/>).

5. METODOLOJİ

Araştırmanın veri toplama yöntemi literatür taramasıdır. Bu kapsamda araştırma konusyla ilgili olarak kitaplar, dergiler, gazeteler, tezler, ulusal ve uluslararası ilimsel makaleler, ildiriler, içtihat oluşturmuş azı dava örnekleri, idari kararlar taranmıştır. Elde edilen ulgu ve veriler SWOT yöntemi ile analiz edilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefleri

Araştırmada, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasının ir yöntemi olarak, sınai mülkiyet ithalat ve ihracatı yanı sıra, yüksek teknoloji ekosisteminin teknik alt yapısını oluşturacak UTS'ler ve SEP'ler konusundaki ekonomik, hukuki ilgi eksikliğinin giderilmesine katkı sunmak amaçlanmıştır.

Uluslararası sermaye ihracatının teknik alt yapısı olarak teknoloji standartları ile unların esas patentleri kapsamında, iş u araştırmanın irinci hedefi; gelişmiş ülkelerdeki atıl sermayenin diğer ülkelere ihracının, artan ölçüde sınai mülkiyet hakları yolu ile yapılıp yapılmadığının kanıtlarını tespittir.

Liberal ekonomilerde, sınai mülkiyet hakları üzerinden gerçekleştirilen sermaye birikiminin, SEP'lerle korunan teknolojilerdeki karmaşıklığın, rakip ülkelerin reka etini zorlaştırmaya yönelik artırılması suretiyle yapılıp yapılmadığı araştırılmıştır.

Türkiye'nin, sermayenin yeniden üretimi ekosistemlerinin en önemlisi olduğu düşünülen standart oluşum süreçlerinde etkinlik sağlaması ve SEP'lerin edinimi ve unların lisanslanması alanlarında yetersizliği olup olmadığının tespiti ile varsa, bu alanlardaki yetersizlikleri gidermeye yöneltilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın ikinci hedefi; yüksek teknoloji ekosistemi için Türkiye'de sermaye yetersizliği olup olmadığının tespitidir. Sermaye yoğun üretimin evrilmesi sureti ile oluşan yüksek teknoloji yoğun üretimin sektörel yaygınlığı ağlamında Türkiye'nin geri kalıp, kalmadığı araştırılmıştır. Sermaye yetersizliğini gidermenin geleneksel yöntemi olarak kamu yatırımlarını artırmak yanı sıra, sistematik içimde kamudan

özel sektöre doğrudan kaynak aktarılmaktadır. Bu sermaye aktarımının çoğunlukla, verimlilik sağlama ildiği tespit edilecek ve potansiyel yüksek teknoloji ekosistemi oluşturulması ile ilgili öngörülen sektörlere yönlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü hedefi olarak, Türkiye yüksek teknoloji ekosisteminde geride kalmışsa, bu eğilimden kurtulmak için ya önce sermaye girişlerini artırarak, Ar-Ge'ye, UTS'ler ve SEP'lere yatırım yapması gerekip gerekmediği araştırılmıştır.

Bu kapsamda, Türkiye'nin, hızlı ekonomik kalkınma hedefi adına, öncelikli alanlara odaklanmasını sağlamak yanı sıra, kıt kaynaklarının önemli ağırlığını, aşarılı olduğu tespit edilecek potansiyel yüksek teknoloji sektörlerindeki Ar-Ge yatırımlarına aktarması gereğinin vurgulanması amaçlanmıştır.

5.2. Araştırmanın Türü

Literatür taraması yolu ile ikincil verilerin tespiti ve yorumlanmasına dayalı niteliksel tanımlayıcı bir araştırmadır.

5.3. Araştırmanın Kapsamı

Bir sermaye formu olarak sınai mülkiyet ihracatı için UTS'ler ve SEP'ler, uluslararasılaşma ve sonrasında küreselleşme kapsamında uluslararası ticaretin evrensel formlarıdır. Bununla birlikte, gelişmiş li eral ekonomilerde kapitalist üretim sisteminin doğal sonucu olarak oluşmuş ve kendi ulusal sınırları içinde verimli içimde yatırım alanı tükenmiş atıl sermayenin diğer ulusal ekonomilere ihracı gereksiniminin araştırmanın temel varsayımı olması sebebiyle referans olarak sadece li eral ekonomiler alınmıştır.

5.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma dünya ekonomisinin dönüşüm ve geçiş döneminde yapıldığı, ülkelerin küreselleşme ve korumacılık politikaları arasında dinamik değişimler yaşandığı için, gelecek hakkında yapılmış çıkarımlar hatalı olabilir. Bu yüzden, araştırma konusuyla ilgili olarak özellikle güncel dergiler, gazeteler, tezler, ulusal ve uluslararası ilimsel makaleler, ildiriler, içtihat oluşturmuş azı dava örnekleri, idari kararlar taranarak yapılmıştır. Ayrıca araştırmanın disiplinler arası niteliği ve araştırılan sorunların arka planının politik tercihlere dayalı katmanlı ulanıklığı yüzünden referans kaynakları sınırlıdır. Bu kapsamda referans alınacak kaynaklar aynı zamanda çelişkili ve

değişken olduğu için, ilimsel kesinlikte sonuçlara ulaşmak zordur. Ayrıca kaynaklar, genellikle İngilizce olduğu için, yeterince doğrudan alıntı yapılamamıştır. Bazı teknik kavramların Türkçesi henüz olmadığı için, dolaylı alıntılarda da zorlanılmıştır.

5.5. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Literatür taraması yapılması yöntemi uygulanmıştır. Veri toplama araçları bilgisayar ve mobil iletişim cihazlarıdır. Ayrıca, asıllı güncel dergiler, gazeteler, tezler, ulusal ve uluslararası ilimsel makaleler, ildiriler, içtihat oluşturmuş azı dava örnekleri, idari kararları içeren yayınlar fiziken incelenmiştir. Mobil iletişim araçları ve bilgisayarlarda çalışan programlar ve uygulamalar üzerinden Akademia.edu, Google akademik, Researchgate gibi akademik yayınların kronolojik sıra ile takip edildiği web siteleri ve benzerleri taranmıştır.

5.6. Analiz Tekniği

Elde edilen ulgular hakkında SWOT analizi yapılarak tümevarımsal çıkarımlar yapılmıştır.

5.7. SWOT Analizi ve Bulgular

SWOT, İngilizce’de, strengths, weaknesses, opportunities, threats sözcüklerinin baş harflerinden oluşmuştur. Bu yüzden, söz konusu İngilizce sözcüklerin Türkçe’deki karşılıklarına dayalı içimde, sırası ile güçlülük, zayıflık, fırsatlar, tehditler terimlerinin akronimi olarak GZFT analizi de denilmektedir.

Bu analiz yöntemi 1950’lerin ilk yıllarında, ABD Harvard Üniversitesi’nde Profesör George Alert Smith ve Profesör Roland Christensen tarafından, vaka çalışmalarında kullanılmıştır. Sonrasında ise rutin olarak kullanılan SWOT analiz yöntemidir (Çelik, 2023: 6).

Analiz yapılırken farklı teknikler izlenilmektedir. Bu araştırmada yapılan analizde ise Türkiye’de yüksek teknoloji ekosistemi hakkında azı spesifik sorular sorulmuş ve yanıtları ulgulara göre yanıtlanarak araştırma tamamlanmıştır.

Soruların seçiminde, Milliyet Gazetesi'nin 19.12.2020 tarihli bir makalesinden yararlanılmıştır (Milliyet, 2020).

Çizelge 5.1: SWOT Analizinde Güçlü Yönler Yönelik Sorular

Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre güçlü yönlerini belirlemek için sorulan sorular:
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha iyi yaptığı şeyler nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelerin sahip olmadığı ne gibi avantajlara sahiptir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye, diğer ülkelerin ulaşamadığı hangi kaynaklara erişim sağlayabilmektedir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha güçlü olan yanları nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, diğer ülkelerin önemsemediği ancak Türkiye için önemli olan değerler nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre kullandığı teknolojiler yeterli ya da faydalı mıdır?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye yeni ürün veya stratejiler geliştiriyor mu?

Çizelge 5.2: SWOT Analizinde Güçlü Yönler Yönelik Cevaplar

Yüksek teknoloji ekosistemi için demografik kalite, yüksek öğrenimin yaygınlığı
Avrupa, Asya, Afrika Orta-Doğu arasındaki geçiş noktası
Dünyadaki Türk diasporası aracılığı ile Türkiye know-how edinebilir
Türkiye'nin gelişmiş ülkeler ile ürünleşmeye dönük tarihsel yönelimi
Türkiye uluslararası antlaşmalar ve örgütlere taraftır
Türkiye küresel finans sistemi ve telekomünikasyon ağı ile entegredir
Yeni gelişen sektörlerde Türkiye yüksek teknoloji ürünleri

5.7.1. Güçlü yönler

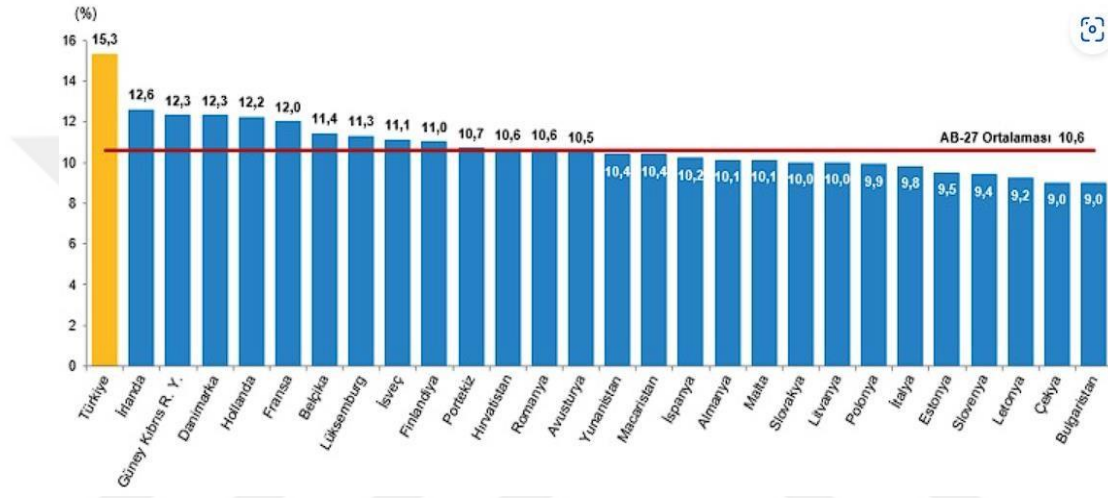
5.7.1.1. Yüksek teknoloji ekosistemi için demografik kalite

Yüksek teknoloji ekosisteminin oluşumu için dinamik eyinsel kapasite, kaotik etkileşim ile artan zihinsel gelişme potansiyeli, girişimcilik, risk alma, yenilik arayışı, dünyaya açıklık, özgürlük, yaratıcılık ve cesaret gibi daha çok gençlere has nitelikler gerekir. Beyin hücreleri yaşlanma ile diğer organlar gibi termodinamik dengesizlik yasasına tabii olarak kapasitelerini yitirip, azalmaya aşılar.

Yaşlılar genellikle, alışılmışı tekrarlamaya eğilimli, tedbir ve düzen odaklı muhafazakâr yapıları ile yüksek teknolojinin dinamizmi ile çelişirler. Üretici değil, tüketicidir (Yiu, Grace Li, & Obe, 2023).

Türkiye, gelişmiş ülkelere nazaran, genç, dinamik, yüksek teknoloji ürünü tüketme tutkusuna sahip ir nüfusa sahiptir. Üstelik gençlerinin çoğunluğu, yüksek teknoloji ürünlerini kullanma ecerisine de sahiptir. Çok sayıda üniversitenin açılması sonucunda, Türkiye’de yüksek öğrenim yaygınlaşmıştır. Eğitimin kalitesi sistematik olarak artırılır.

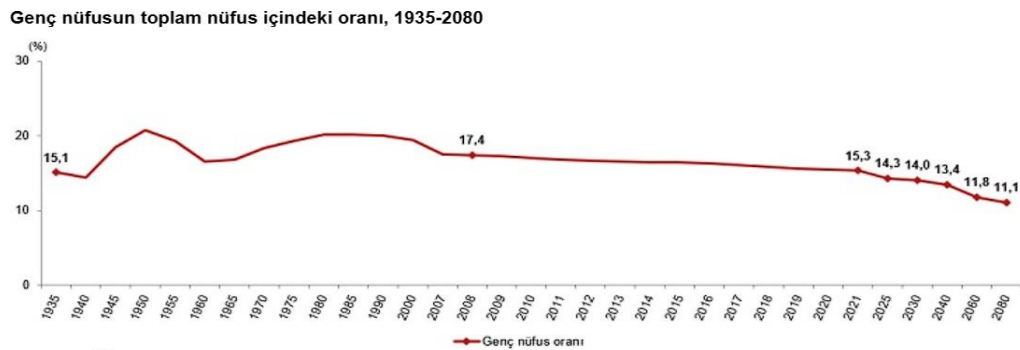
TÜİK (2021) Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin 2021 yılı genç nüfus ortalaması yüzde 10,6 olarak tespit edilmiştir. Şekil 5.1’de görüleceği üzere Türkiye 2021 genç nüfusu ise toplam nüfusun yüzde 15,3 oranı ile Avrupa’daki tüm ülkelerden yüksektir.

Şekil 5.1: Türkiye Genç Nüfus Oranının AB Ülkelerinden Yüksekliği

Kaynak: TÜİK (2021)

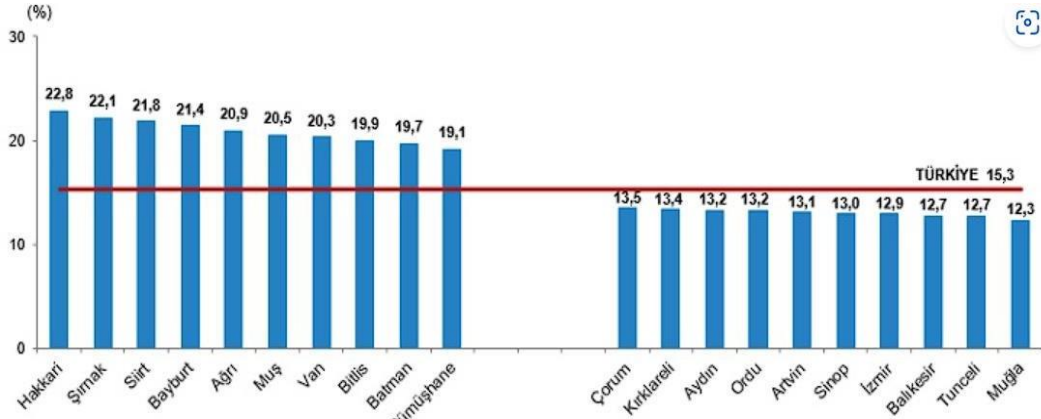
Şekil 5.2’de görüleceği üzere, genç nüfus oranı sistematik düşme eğilimindedir. Ayrıca, Şekil 5.3’te görüleceği üzere doğum oranlarının yüksekliği ile Türkiye adına AB’ye karşı üstünlüğü sağlayan iller Güney Doğu Anadolu Bölgesi’ndedir.

Şekil 5.2: Türkiye Genç Nüfus Oranının Düşme Eğilimi

Kaynak: TÜİK (2021)

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 84 milyon 680 bin 273 kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 971 bin 289 kişi oldu. Genç nüfus, toplam nüfusun %15,3'ünü oluşturdu. Genç nüfusun %51,3'ünü erkek nüfus, %48,7'sini ise kadın nüfus oluşturdu” (TÜİK, 2021).

Şekil 5.3: Türkiye Genç Nüfus Oranının AB'den Yüksekliğini Sağlayan İller

Kaynak: TÜİK (2021)

5.7.1.2. Avrupa, Asya, Afrika, Orta-Doğu arasındaki geçiş noktası

Yüksek teknolojinin ir ekosistem olarak oluşması için coğrafi anlamda çok yönlü erişim kolaylığı ülkeler arasında kendi aşına ir üstünlüktür. Bu ağlamda Türkiye eşsiz ir jeopolitik konuma sahiptir.

Türkiye'nin kültürel çok yönlülüğü ayrı ir avantajıdır. İmparatorluk geçmişi se e i ile çok fazla ülke ile ortak zengin kültürü, etnik çeşitliliği yanı sıra, yüksek teknolojiye ihtiyaç duyan rahatına düşkün insanlar için tercih edilen ılıman ir iklim kuşağındadır. Uluslararası ticaret alanında, ulaşım yönünden olağanüstü avantajları vardır.

Avrupa gittikçe yaşlanmakla irlikte, geçmiş irikimi se e i ile büyük ölçüde yüksek teknoloji ekosistemine sahiptir. Afrika ise Hindistan gi i geri kalmış olmakla birlikte, dünyadaki ortalamaya nazaran yüksek doğum oranlarına ve yüksek genç nüfus ortalamasına sahiptir. Üstelik tüm diğer ülkelerdeki eğilim aksine, yine Hindistan gi i Afrika genç nüfus oranının gelecekte daha da artacağı öngörülmektedir. Bu yönü ile Türkiye'nin, hem Avrupa ile hem de Afrika ile etkileşim içinde yüksek teknoloji ekosistemi oluştura ilmek için coğrafi yakınlık ve komşuluk avantajı vardır.

5.7.1.3. Dünyadaki Türk diasporası aracılığı ile Türkiye know-how edinebilir

Gelişmiş ülkelerde en üst düzey görevlere gelmiş ve sürekli Türkiye ile etkileşimi olan vatandaşlarının çokluğu sayesinde Türkiye, “know-how” ediniminde avantaja sahiptir. Üstelik sürekli yüksek teknoloji ürünleri tüketim deneyimi bu ekosisteme kolayca adaptasyon ecerisi geliştirmiştir.

Nitekim, Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Avusturya, Belçika gibi gelişmiş ulusal devletlerde yoğunlaşmış Türk Diasporası Türkiye’de üretilen ürünlerin ithalatçısı, tüketicisi olmanın yanı sıra bu ülkelerde de çok ciddi hizmet ve sanayi yatırımları yapmıştır.

5.7.1.4. Türkiye’nin gelişmiş ülkeler ile bütünleşmeye dönük tarihsel yönelimi

Diğer Türk kökenli devletlerden farklı olarak Osmanlı İmparatorluğu aşından itibaren tarihsel olarak günün gelişmiş ulusal devletlerinin kuluçkası niteliğindeki Avrupa Medeniyeti ile etkileşimde olmuştur. Yine Türk kökenli Timur tarafından Ankara Savaşı’nda ezildikten sonra Batıya yönelmemiştir. Yavuz Sultan Selim’in Şii kökenli iç isyanları bastırarak, Avrupa’ya yönelirken arkasını sağlamalamak, halifeliği ele geçirmek için yaptığı İran ve Mısır seferleri dışında Osmanlı padişahlarının tüm hedefi Avrupa olmuştur.

Tanzimat Fermanı ile başlayan kültürel olarak Avrupa ile bütünleşme arayışı, Islahat Fermanı gibi çark etmelerle, “iki ileri, bir geri mehter disiplini” tarzında devam ediyorsa dahi Cumhuriyet ile Türkiye’yi Avrupa’nın ayrılmaz bir parçası yaparak kültürel enzerlik dahi yaratmıştır.

Bu bağlamda Türkiye’nin, yüzyıllardır muasır medeniyetle bütünleşme ve çağının en gelişmiş ülkelerine dönük bir kültürel tercihi olması yüksek teknoloji oluşumu yönünden diğer ülkelere nazaran en önemli avantajlarından biridir.

Nitekim, Avrupa dışında, gelişmiş yüksek teknoloji ülkesi olan Japonya ve Güney Kore ile ABD’nin yoğun desteği sayesinde unu aşara ilmiştir.

5.7.1.5. Türkiye uluslararası anlaşmalar ve örgütlere tarafı

Türkiye uluslararası anlaşmalara ve örgütlere (genellikle) ilk imzalayan ülke ya da kurucu ülke olarak katılmıştır, halen de bu tutumu devam etmektedir. Üstelik sınıai

mülkiyet haklarını koruyan idari ve hukuki kurumlara da sahiptir. Bu devlet geleneği, yüksek teknolojiye küresel olarak eklenmede avantaj sağlayacaktır.

Nitekim, TRIPS Antlaşması ve DTO Antlaşması imzalandıktan yaklaşık iki ay sonra Türk Patent ve Marka Kurumu kurulmuş, onlarla birlikte 01.01.1995'ten itibaren faaliyetine başlamıştır (TÜRK PATENT, 1994).

5.7.1.6. Türkiye küresel finans sistemi ve telekomünikasyon ağı ile entegredir

Türkiye gelişmiş finansal piyasalar sistemine sahiptir. Bankacılık sistemi ve telekomünikasyon alt yapısı gelişmiştir. Üstelik 1980'lerden itibaren küresel finansal sisteme entegredir.

Bu alt yapı yabancı ülkelerin şirketleri tarafından ya da onların sınai mülkiyet haklarının lisanslanması yolu ile edinilse dahi büyük ölçüde Türkiye'de üretilmiştir ve kendi aşına yüksek teknoloji ürünüdür.

Telekom'un 40 milyar dolar gibi ülkeye sığırma yaptırmaya gelecek olağanüstü rakama özelleştirilmesi mümkünken engellenmiş (Bila, Milliyet,2005), daha sonra 6 milyar dolara özelleştirilmişse de Türk bankalarından alınan kredi ile ödenen özelleştirme edeli tahsil edilemediği gibi fazladan yıllarca boyunca Telekom alt yapısı da geliştirilmeyerek, Telekom gelirleri yurt dışına aktarılmıştır. Maalesef, işin özel sektör kısmındaki Turkcell'de de benzer süreç gerçekleşmiştir.

Telekom, Washington Konsensusu kapsamında, 3. küreselleşme dalgasının pik yaptığı, rezerv kurların gelişen ülkelere aktıldığı 1990'lı yıllarda özelleştirilebilseydi, muhtemelen, SEP'lerin upstream piyasadaki yüksek teknoloji üretiminin yan ürünleri olarak telekomünikasyon sektöründe yoğunlaşması sebebiyle Finlandiya, İsveç gibi Türkiye'de dahi birçok SEP sahipliği ortaya çıkabilirdi.

Bununla birlikte halen var olan telekomünikasyon alt yapısı ile tezde kastedilen yüksek teknoloji ekosistemi oluşumu için kaldıraç olma potansiyeline sahiptir.

5.7.1.7. Yeni gelişen sektörlerde Türkiye yüksek teknoloji ürünleri

Çocuklar ve gençler yüksek teknolojiye uygun zihin yapısının şekillenmesi için en uygun ortam olan oyun sektöründe kronik tüketici olmanın ötesine geçerek gelişmiş ülkeler düzeyinde uygulama ve yazılımlar geliştireilmektedir. E-ticaret ve lojistik sektöründe birçok şirket kısa sürede dünya ölçeğinde aşarlar elde etti. Bu gibi yeni

gelişen yüksek teknoloji alanlarında genç girişimciler kolayca piyasada pazar payı edinebildiği, eceri sahi i oldukları kanıtlanmıştır. Savunma sanayii alanında İHA'lar, SİHA'lar gi i eşsiz azı yüksek teknoloji ürünleri geliştirilmiştir.

Nitekim, 2010 yılında ir Türk genç girişimci tarafından kurulmuş Peak Games, ABD'li dünyanın en büyük oyun şirketi Zynga'ya, 2020 yılında, 1.8 milyar dolar gi i Türkiye için büyük ir rakama satıldı. Üstelik sonrasında, 100 milyon doları aşan rakamlarla ir kaç oyun şirketi daha uluslararası büyük oyun şirketlerine satıldı (<https://www.teknolojigundem.com/>).

Çizelge 5.3: SWOT Analizinde Zayıf Yönler Yönelik Sorular

Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre zayıf yönleri belirlemek için sorulabilecek sorular:
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre aşarılı olmadığı noktalar nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre geliştirmesi gereken noktalar nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre stratejik bir hedef eksikliği ulunmakta mıdır?
Türkiye'de diğer ülkelere göre Ar-Ge çalışmalarına yeterli önem veriliyor mudur?
Türkiye'nin diğer ülkelere göre herhangi ir sektörde hizmet kalitesinde veya verimde düşüklük söz konusu mudur?

Çizelge 5.4: SWOT Analizinde Zayıf Yönler Yönelik Cevaplar

Yüksek teknoloji için zorunlu sermaye irikimi ve tasarruf yetersizliği
Kaynak verimliliği sağlanması ve kaynak israfının önlenmesi
Sermaye yoğun üretimin Türkiye'nin stratejik hedefi olmaması
Teknolojinin hızlı değişimi yüzünden adaptasyon sorunu
Yapısal sorunların aşılabilmesi
Liyakat sisteminin aşılması yüzünden toplumsal eceri azalması
Türkiye orta gelir tuzağındadır
Ar-Ge yatırımlarında sanayi üniversite etkileşimi yetersizdir
Üretimin yapısı yüzünden nitelikli (kalifiye) eleman ihtiyacı azalmaktadır
Türkiye'de nadir elementler yetersizdir

5.7.2. Zayıf yönler

5.7.2.1. Yüksek teknoloji için zorunlu sermaye birikimi ve tasarruf yetersizliği

Türkiye'nin ekonomik kaynakları sanayileşme için ile yetersizdir. Üstelik geleneksel gösteriş kültürü se e i ile genellikle tasarruf oranları dahi onlarca yıldır gelişmiş ülkeler ortalamasının altında kalmıştır. *“Bireylerin tasarruf yapma oranı yalnızca % 14 olduğu, ... Tasarruf yapmayanların en önemli nedeninin gelir yetersizliği olduğu,”* (Nazik, 2017: 141).

Onlarca yıldır verilen kronik cari açıklarla sa it sermaye yatırımları yapıla ilmektedir. Sermaye irikiminin, mali tasarruflarının yetersizliği yanı sıra var olan kaynaklar da verimsiz tahsis edilmekte ve/veya israf edilmektedir.

5.7.2.2. Kaynak verimliliği sağlanması ve kaynak israfının önlenmesi

Türkiye’de sermaye irikimi yüksek teknoloji dönüşümünü gerçekleştirmek için çok yetersizdir. Buna rağmen, kaynak verimsizliği ve israfı da yapısaldir. Toplumunu dönüştürmeksizin unlar engellenemez. Ancak, devrim, ihtilal ve darbeler olmaksızın geleneksel toplumların dönüşümü imkansızdır. Çünkü; toplumun geleneksel yapısı, daima askın ve dirençli olacaktır.

Toplumsal dönüşümün üyük edeller ödenmeden nasıl yapıla ileceği öngörülemezlikle irlikte öncelikle Türkiye mali tasarruflarının oranını, sermaye irikimini sistematik artırmalı, ekonomik kaynaklarını verimli kullanmalı, kaynak israfı yapmamalıdır.

5.7.2.3. Sermaye yoğun üretimin Türkiye’nin stratejik hedefi olmaması

Sermaye yoğun üretim yüksek teknolojinin kuluçkasıdır. Sektörel çerçevede teknoloji yoğun üretim yaygınlaşmaksızın yüksek teknoloji ekosistemleri yaratılamaz. Tekil azı sıçramalar olsa ile u kazanımlar sistematik hale dönüştürülemez. Gelişmiş ülkeler tarihsel olarak stratejik hedeflerini teknoloji yoğun üretimi yaygınlaştırmaya yönlendirmiştir. Geçmişte, üyük edeller ödeyerek u tür üretimi yaygınlaştırmıştır.

Türkiye’de işsizlik endişeleri yüzünden, istihdam yaratan tekstil ve inşaat gibi geleneksel sektörlere sürekli kaynak tahsisinden, yüksek teknoloji alanlarındaki sabit sermaye yatırımlarına ve Ar-Ge’sine tahsis edilecek bir kaynak kalmamaktadır.

Makine amortismanı hedefli zorunlu sa it sermaye yatırımları ile dış orçlanma ile gerçekleştirile ilmektedir. Bu yöntem kronik cari açıklara mahkûmiyet yaratmakta, ödemeler dengesi krizlerini periyodik hale dönüştürmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkımının önemli nedenlerinden iri, dış etkenler yanı sıra en üyük iç dinamik olarak fetihlerin durması sonucu küçülen devlet hazinesini yağmalamayla alışkanlık edinmiş yeniçeri isyanlarıdır. Günümüzün seçim harcamaları enzeri ir uygulama olan yeni padişahların cülus dağıtma merasiminden

nemalanmak için sürekli padişah değiştirmişlerdir. Sonunda Sultan 2. Mahmut'un emri ile gerçekleştirilmiş Vakıy-ı Hayriye katliamında yok edilmişlerdir.

Üretmeden tüketmek mümkün değildir. Köylüler toprağın nadasa ırakılması gerektiğini, verimlilik için sa ır gerektiğini, ir yıl sonranın ekimi için tohumluk ayrılmasını, sermayenin tüketilmemesi gerektiğini ilir. Buna rağmen sanayi yanı sıra, tarım ve hayvancılık için de enzer se eplerle geri kalınmıştır.

Gelişmiş ülkelerde, hatta u ülkelerin eski kolonileri Brezilya, Meksika, Arjantin ya da Uruguay gi i gelişen ülkelerde endüstriyel tarım ve hayvancılık için gerekli büyük ölçekli tarım ve mera alanları parçalanmamıştır. Türkiye'de ise, inşaat çılgınlığı, arazinin miras hükümlerinin düzenlenmemesi ya da kollektivist düşünürlerin hakça ölüşüm argümanlarının kolayca enimsenmesi ya da tarım reformu yolu ile feodal yapıyı yıkmak gerekçeleri ile gerekli önlem alınamamış, tarımsal arazi ve meralar zamanla küçülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti kolonizasyon deneyimi yaşamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı ve devamıdır. Lozan Antlaşması ile ka ul edilen Düyunu Umumiye orçaları, 1950'li yıllara kadar ödemeye devam edilerek Cumhuriyet Hükümetleri tarafından kapatılmıştır.

Sermaye yetersizliği sonucu olarak işsizlik kaynaklı sosyal çalkantı kaygıları se e i ile hükümetler sermaye yoğun sektörler yerine emek yoğun sektörleri desteklemeye, kaynak israfına mahkûm olmuştur.

5.7.2.4. Teknolojinin hızlı değişimi yüzünden adaptasyon sorunu

Yüksek teknoloji üretiminin sistematik olması ir ekosistem oluşturması ile mümkündür. Aksi halde, teknolojik gelişmeler arızı ve tekil kalmaktadır. Çünkü; teknoloji çok hızlı değişmekte ve doğrusal olarak gelişmektedir. Kısa sürede herhangi ir sektördeki yüksek teknoloji dönüşümü için yapılan Ar-Ge ve sabit sermaye yatırımlarının maliyeti karşılanıp, kar edinilmezse var olan yüksek teknoloji kadük olmakta ve geri teknolojiye dönüşmektedir. Örneğin, Moore Yasası olarak tanımlanan ir önermeye göre, her on sekiz ayda ir ilgisayar çiplerinin hız ve kapasitesi en az iki katına çıkmakta ya da fiyatları yarıya inmektedir. Bu önermenin artık geçerli olmadığını iddia edenler varsa dahi on sekiz aylık süresi bazen kısalsa, azan da uzasa ile geçerliliğini koruduğu yaygın içimde kabul edilmektedir (Day, 2023).

Günümüzde hemen tüm yüksek teknoloji ürünleri yarı iletkenlerle üretilmiş mikro işlemcilerle dayanmaktadır. Üstelik artan ölçüde mikro işlemciler yaşamın tüm alanlarına yayılacaktır. Teknoloji hırsızlığı ya da kopyalama yapılsa ile u inanılmaz değişim hızını u araştırmada önerilen türde ir yüksek teknoloji ekosistemi yaratmadan yakalaya ilmek imkansızdır (Pesek, 2023).

Söz konusu teknolojik değişim hızının küresel etki ve sonuçları, u araştırmanın tüm temaları ile ilgilidir. Bu kapsamda, SWOT analizi kategorilerinin tümünde aşlık ola ilcek nitelikte ir çerçevede yazılmış ir kita ın değerlendirilmesi hakkında aydınlatıcı olacak kadar önemli görüleceği düşünülen takip eden makaleyi kaynak göstermekle yetinmek yeterli olacaktır (Lanchester, 2023).

Sonuç olarak tüm sektörlerde yüksek teknoloji yönünde dönüşümlerin aşarılması imkansızdır. Bu yüzden mukayeseli üstünlükler kuramı çerçevesinde, en yetenekli olunan sektörlere yoğunlaşılmalıdır. Bu sektörler stratejik bir tercihle saptanabilir.

5.7.2.5. Yapısal sorunların aşılammaması

İhracat içindeki yüksek teknoloji ürün oranı artmak yerine sistematik içimde azalmaktadır. TÜSİAD teknoloji standartları raporlarındaki tespite göre u oran; 2022 yılı için %2,74 olarak son derece düşük ir düzeye gerilemiştir.

Aslında, ihracat artışı düzenlidir. Bununla irlikte, ihracatın ithalata ağımlılığı da kemikleşmiştir. Toplam ithalat rakamı genellikle, ihracattan daha fazla artmaktadır. Bu dahi dış ticaret açığını taşınamaz oyutlara çıkarmış, 2022 yılı için 110 milyar USD civarında ir açık yaratmıştır. Yüksek teknoloji ürünleri oranının düşmesi sonucu ihracat irim değeri düşmektedir. Böylece dış ticaret haddi de aleyhe olarak düşmektedir (<https://www.aa.com.tr/>). İhraç edilen ürünlerin adedi ya da ağırlığının artışı da toplam ihracat rakamındaki artış oranından daha fazla artmaktadır.

Ar-Ge için yeterli kaynak ayrılamamakta, istihdam kay ının toplumsal çatışmalara yol açma endişesi yüzünden, inşaat, kamu harcamaları ve tüketim kaynaklı üyüme kolaycılığı ağımlılığa dönüştüğü için yapısal sorunlar aşılammamaktadır.

5.7.2.6. Liyakat sisteminin aşınması yüzünden toplumsal beceri azalması

Toplumsal çıkar ağıları, sınav sorularının çalınması ve kayırmacılık yıllardır özel sektörde ile liyakat sistemini aşındırmıştır. Bu sistematik ozulma toplumsal ecerinin de azalmasına yol açmıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca devam etmiş ir ölgesel terör ortamından kaynaklanan güvenlik kaygıları toplumsal eceri havuzunun tam ya da verimli kullanımını engellemiştir.

5.7.2.7. Türkiye orta gelir tuzağındadır

Kişi aşına milli gelir 2012 yılından u yana sistematik içimde düşmektedir. Dünya Bankası, 4.000 USD ile 12.000 USD arasındaki milli gelire sahip ülkeleri orta üst gelir grunda sınıflandırmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye on yıl önce aşlayan orta gelir tuzağı endişelerini doğrulayan ir eğilimdedir. Bu gelir seviyesi ile yüksek teknolojiyi yaygınlaştırmak imkansızdır.

5.7.2.8. Ar-Ge yatırımlarında sanayi üniversite etkileşimi yetersizdir

Ar-Ge harcamaları genel olarak düşüktür. Bu harcama düzeyi sanayi üniversite iş irliğı sağlayacak düzeyin çok altındadır.

Türkiye üniversite düzeyinde özgür ir ortam yaratamamıştır. Yüksek teknoloji ekosistemi ireysel yaratıcılığı yüksek genç zihinlerin karşılıklı etkileşimi ile yaratıla ilir. İfade özgürlüğü yaratıcılık için olmazsa olmaz koşuldur. Öğrenciler aşlarının elaya girmemesi için çoğunlukla ifade özgürlüğünü kullanmayarak ya da oto sansür uygulayarak eğitimini tamamlaya ilmektedir.

Üniversiteler özerk olmalıdır. YÖK tarafından sınırları dar içimde tanımlanan üniversitelerde öğrenim kalitesi de yükseleceğine düşmektedir. Bu arada, yüksek teknoloji ihtisas üniversiteleri de yetersizdir.

5.7.2.9. Üretimin yapısı yüzünden nitelikli eleman ihtiyacı azalmaktadır

Nitelikli eleman ihtiyacı artacağına, azalmaktadır. Bu yüzden emeğin üretimden aldığı pay da sürekli düşmektedir. Timsah kapitalizmi olarak tanımlanmış u eğilim küreseldir. Teknolojik üretim oranı düştüğü için nitelikli elemana gerek duyulmamaktadır. Sonuçta asgari ücret ortalama ücret haline gelmiştir.

5.7.2.10. Türkiye’de nadir elementler yetersizdir

Yüksek teknoloji ürünlerinde nadir toprak elementleri (NTE, rare-earth) olarak adlandırılan azı elementler yaygın kullanılır. Çin’in u konuda çok üstün olduğu kabul edilmektedir. Türkiye Coğrafyası ise nadir toprak elementlerine sahiplik yönünden diğer ülkelere kıyasla, yetersizdir. “*Nadir toprak elementleri, periyodik*

tabloda on yedi adet kimyasal element olarak yer almaktadır, on beş tanesi lantanit grubu, ek olarak skandiyum ve itriyumdur. ... Örneğin bir cep telefonunda sekiz adet nadir toprak element kullanılmaktadır” (MTA, 2017: 10).

Çizelge 5.3: SWOT Analizinde Fırsatlara Yönelik Sorular

Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre fırsatlarını belirlemek için sorulabilecek sorular:
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre ekonomik kalkınmasını kolaylaştıracak ya da hızlandıracak teknolojiler mevcut mudur?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre hedeflerine ulaşmasını sağlayacak ağırlıklar mevcut mudur?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre ivmesi artı yönde midir?
Türkiye, diğer ülkelerin ekonomik rakibi olarak, artarak yaygınlaşan u yüksek teknoloji ekosistemini kendi avantajına nasıl dönüştürebilir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre zorlandığı noktalar nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre dolduramadığı boşluklar nelerdir?
Yüksek teknoloji ekosisteminde oluşan değişimler nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, uluslararası kurumların veya devletlerin politikaları nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'deki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler nelerdir?

Çizelge 5.4: SWOT Analizinde Fırsatlara Yönelik Cevaplar

Savunma sanayii yüksek teknolojiye eğilimlidir
Türkiye atı ittifakı üyeliğini fırsata çevirebilir
Türkiye yüksek teknoloji için bölgesel ve küresel merkez olabilir
Türkiye'de yüksek teknoloji edinimi için toplumsal bilinç oluşmuştur
Küreselleşmede ısrar etmek fırsat yaratacaktır

5.7.3. Fırsatlar

5.7.3.1. Savunma sanayii yüksek teknolojiye eğilimlidir

Türkiye'de büyük ekonomik kaynakların aktarıldığı savunma sanayii, yapısal olarak yüksek teknoloji ekosistemine sahip olmaya eğilimlidir. ABD'de soğuk savaş döneminin aşarında, 1960'lı yıllarda oluşturulmuş DARPA projesi internetin oluşuna yol açmıştır. Benzer biçimde savunma sanayiinde lisanslı uygulanan ya da geliştirilen yüksek teknolojiler azı uluslara yol açabilir. Böylece diğer sektörlerde de teknolojik sıçramaya sebep olabilir (Defense Advanced Research Projects Agency (darpa.mil)).

5.7.3.2. Türkiye Batı ittifakı üyeliğini fırsata çevirebilir

Türkiye halen AB adayı, AB gümrük irliği içinde olmanın yanında, AİHM, NATO, OECD enzeri gelişmiş atı ülkeleri kulü ü kurumlarının kurucu ya da asli üyesidir. Batı İttifakı'nın güvenilir ir partneri konumuyla kalkınma ça aları destek ula ilir.

Korumacılık politikaları hakim olmaya devam etse dahi ticaret savaşları gi i engellemelere muhatap olmadan ve kolayca gelişmiş atı ülkelerinin yüksek teknoloji ekosistemine entegre oluna ilir. Kazan kazan yöntemi ile her iki tarafın da yararına teknolojik iş irlikleri geliştirile ilir.

5.7.3.3. Türkiye yüksek teknoloji için bölgesel ve küresel merkez olabilir

Türkiye eşsiz ir coğrafyaya, jeostratejik pozisyona sahiptir. İsviçre enzeri içimde, ulunduğu coğrafyada, li eral, arışçı, uzlaşmacı, ara ulucu ir ülke olması halinde, kısa sürede enerji yönünden olduğu gi i, yüksek teknoloji yönünden de ir ölgesel, hatta küresel merkez (hu) ola ilir.

Türkiye, Silikon Vadisi enzeri içimde yüksek teknoloji için en azından ölgesel merkez olması halinde, kendiliğinden onun ekosistemi de oluşacaktır.

5.7.3.4. Türkiye'de yüksek teknoloji edinimi için toplumsal bilinç oluşmuştur

Türkiye'de yüksek teknolojinin gerekliliği hakkında çok üyük farkındalık vardır. Bu kültürel eğilim ekonomik olarak dahi ülkeyi yüksek teknolojiye yönelmeye zorlayacaktır.

Yüksek teknoloji üretiminin sistematik olması ir ekosisteme dönüşmesi ile mümkündür. Aksi halde teknolojik gelişmeler arızı ve tekil kalmaktadır. Teknoloji çok hızlı değişmekte ve doğrusal olarak gelişmektedir. Küresel olarak yüksek teknoloji ekosistemine entegre olmadan aşarılı olunamaz. Bununla irlikte Türkiye, yüksek teknoloji ekosisteminin gerekliliği hususunda yaygın ir toplumsal ilince sahiptir. Kaynaklar, ABD'nin ile yapmaya çalıştığı gi i hızla u amaç için sefer er edilebilir (<https://asiatimes.com/>).

5.7.3.5. Küreselleşmede ısrar etmek fırsat yaratacaktır

Ulusal devletler yüksek teknoloji ekosistemi edinimi konusunda üyük reka et ve hatta çatışma içindedir. Korumacılık yerleştikçe ulusal çıkarlar elirleyici olduğu için, müttefik ülkeler arasında ile teknoloji paylaşımı yapılması zordur. Bu çatışma

uluslararası örgütlere de yansımaktadır. Ancak küreselleşme tekrar ivme kazanacaktır. Dünya una mahkumdur. Diğer alternatif 3. Dünya Savaşı olacaktır (Prasad, 2023).

Gelecek geçmişe dayanır. Küreselleşmede ısrarlı olmak, u hedefe erkenden yönelmek avantaj yaratacaktır (Kressel, 2023).

Çizelge 5.5: SWOT Analizinde Tehditlere Yönelik Sorular

Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre tehditlerini belirlemek için sorulabilecek sorular şunlar olmaktadır:
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin diğer ülkelere göre karşılaştığı engeller nelerdir?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye'nin reka et içerisinde olduğu aşka devletler var mıdır?
Mevcut rakipler kimlerdir ve neler yapıyorlar?
Yüksek teknoloji alanında verilen hizmet veya ürün kalitesinde herhangi ir değişiklik olur mu? Şayet olursa, Türkiye, una ayak uydura ilir mi?
Yüksek teknoloji konusunda, Türkiye, diğer ülkelere göre pazarın gerektirdiği becerilere sahip mi?
Türkiye'nin diğer ülkelere göre sermaye girişini ozacak herhangi ir finansal sorun var mı?
Sürekli gelişen yüksek teknoloji ekosistemi, Türkiye'nin pazardaki pozisyonunu etkiler mi?
Türkiye'nin sahip olduğu zayıf yönler nedeniyle tehditler oluşa ilir mi?

Çizelge 5.6: SWOT Analizinde Tehditlere Yönelik Cevaplar

Ar-Ge yatırımları yanlış teknolojilere yönlendirile ilir
Birçok ulusal devlet yüksek teknoloji için reka et etmektedir
Yüksek teknolojiye yönelmek işsizliği artıracaktır
Dış ilişkilerde istikrar sağlanamamaktadır

5.7.4. Tehditler

5.7.4.1. Ar-Ge yatırımları yanlış teknolojilere yönlendirilebilir

Yüksek teknoloji alanları yanı sıra, var olan ileri teknoloji yöntemleri de dinamik içimde değişmektedir. Ayrıca bir Ar-Ge yatırımının ürünleri henüz ortaya çıkmadan, teknoloji hızla evrimleştiği için, yapılan yatırımlar israf olabilmektedir. Söz konusu yatırımları tedbirli tacir öngörüsü ile yapabilmek çok zordur (Cebon, 2023).

5.7.4.2. Ulusal devletler yüksek teknoloji için rekabet etmektedir

Ulusal devletlerde, sosyal sınıflar gi i ekonomik kategoriler içiminde sınıflandırılır. Türkiye, gelişmiş ülkeler yanı sıra, BRICS olarak kısaltılmış en büyük gelişmekte olan ülkeler ve orta gelir gru undaki yaklaşık 90 ülke ile reka et halindedir. Çok fazla ülke üst gelir gru una dahil olma eşiğini aşmak için reka et içindedir. Bu çetin reka et destekleyici değil, engelleyici ir küresel ortam yaratmaktadır (Meszaros, 2023).

Teknoloji hırsızlığı, internet korsanlığı yanı sıra İran'ın nükleer uzmanlarının ya da tesislerinin ABD ve İsrail tarafından sa ote edilmesi enzeri sıcak çatışmaları dahi tetikleyle ilme potansiyeli oluşturmaktadır. Bu acımasız reka et, kazananın tümünü aldığı tarzda sonuçlanmaktadır (Foster, 2023).

5.7.4.3. Yüksek teknolojiye yönelmek işsizliği artıracaktır

Türkiye'de genç işsizliği çok yüksektir. Sermaye yoğun üretim istihdamı azaltır. Yüksek teknolojiye yönelme ile işsizlik oranı kısa vadede daha da artacaktır. Yüksek teknoloji hedefi sosyal çalkantılara yol açar ilir.

5.7.4.4. Dış ilişkilerde istikrar sağlanması

Yüksek teknoloji çok hızla değiştiği için finansal yetersizlikler ve politik gerilimler yüzünden adaptasyon zorlaşmaktadır. Yüksek teknoloji üretiminde dışa ağımlılık, istikrarlı dış politika ve kararlı ittifaklar gerektirdiği halde, dış ilişkilerde istikrar sağlanamamaktadır. Türkiye'nin komşusu Rusya ile yakın ilişkileri, atılı müttefiklerini rahatsız etmekte, tutarlı ve istikrarlı ir dış politika oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum irçok potansiyel sektörde yüksek teknoloji ekosistemi geliştirmesini engelleye ilir (Yew, 2015).

Türkiye'de, yüksek teknoloji üretiminin artması gerekmesine rağmen, azalması söz konusudur. İhracat içindeki yüksek teknoloji üretimi payı onlarca yıldır, ortalama yüzde eş civarında oluşmaktadır. Şu anda, 2022 yılı sonu itibari ile yüzde 2,74 oranındadır. Yüksek teknoloji olmayan ya da u düzeyde ir orana sahip ekonomide SEP ekosistemi oluşamaz. Bu ağılamda Türkiye edilgen ir ülkedir. Son yıllarda, HEVC, Philips ve Vestel arasındaki video sıkıştırma teknolojisini koruyan SEP hakkında, Vestel'in hakim durumun kötüye kullanımı iddiasında ulunduğu ihtilaf, şu ana kadar Türkiye'de idari kurumların ve yargının müdahil olduğu ilk ve tek SEP

davasıdır. Türkiye Reka et Kurumu tarafından dahi Vestel'i destekler tarzda Philips'e idari para cezası kesilmişse de idare mahkemeleri kararı ozmuştur. Yeni ir içtihat oluşturmamıştır ancak, dava konusu sebebi ile literatürde dikkatle takip edilmiştir (VESTEL v. HEVC and Philips, 2019).

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye, yaşlanma eğiliminde olmakla birlikte, halen demografik kalite yönünden Avrupa'nın en üstünüdür. Finansal sistemi ve telekomünikasyon alt yapısı gelişmiştir. Jeostratejik önemi devam etmektedir. Dünya ekonomisi ile entegre olmuştur. Gelişmiş ülkeler ile birlikte çok yönlü ittifaklara üyedir. Türk diasporası üyeleri, yüksek teknoloji ekosistemi içindeki birçok uluslararası kurum ve şirketlerde etkin görevler üstlenmektedir. Yüksek teknolojinin gerekliliği konusunda geniş bir toplumsal ilinç oluşmuştur. E-ticaret ve oyun gibi, yapısal olarak yüksek teknoloji sektörlerinde, tekil de olsa, dünya ölçeğinde azı şirketler yaratıla ilmiştir.

Bununla birlikte Türkiye, halen orta gelir tuzağındadır. Savunma sanayi, e-ticaret ve oyun sektörleri dışında, yüksek teknoloji ekosistemi oluşturma potansiyeli olan sektörü ulunmamaktadır. Ar-Ge harcamaları ve yüksek teknoloji ekosistemleri oluşturmak amacıyla yapılması gerekli yatırımlara istikrarlı kaynak tahsis edilecek sermaye irikimi ve tasarruf oranı yetersizdir. Eğitim yaygınlığı sağlanmıştır ancak, eğitimin kalitesi, yüksek teknoloji ürete ilen insanları yetiştire ilecek düzeye getirilememiştir. Sanayi ile üniversite etkileşimi azdır. Nadir toprak elementleri yetersizdir. Toplumsal düzeni çoğunlukla, cemaatlere dayalı olduğu için, liyakat sahi i ireyler yetiştirmeye eğilimli değil, sorgulamayan, itaatkar insanlara dayalıdır.

Yüksek teknoloji ekosistemleri, özgür, sorgulayan ve hatta topluma meydan okuyan ireylerce yaratıla ilir. Orta gelir tuzağından kurtulmak için, doğrudan ya da portföy yatırımı tarzı yanı sıra, sınai mülkiyet içiminde ya ancı sermaye girişlerinin artması zorunludur. Ayrıca, ciddi maliyetlerle sağlanan ya ancı sermayenin, emek yoğun nitelikleri ile istihdamı artıran ama yüksek teknoloji oluştura ilecek üretim teknikleri geliştirmekte geleneksel olarak eceriksiz inşaat gi i sektörlerine tahsis edilmesinden vaz geçilmelidir. Standardizasyon alanında, disiplinler arası uzmanlar yetiştirilmelidir.

Ya ancı sermaye girişleri artırılarak, öngörülü kaynak tahsisi yapılırsa, enerji sektörü yanı sıra, azı yüksek teknoloji alanlarında ölgesel ve hatta küresel merkez ola ilir. Bununla birlikte, teknoloji çok hızlı değişmektedir. Ar-Ge çok masraflı iştir. Uzun

süre oşa sermaye tüketmek ve toplumsal fedakarlık gerektirir. Üstelik, Ar-Ge yatırımlarının sonucu henüz alınmadan, teknolojiadaki değişim sonucunda, yapılan yatırımların çoğu kadük hale dönüşeilmektedir. Ayrıca, çok fazla orta gelirli ülke, refahın yolunun yüksek teknolojiden ya da yüksek oranda katma değer yaratan üretim süreçlerinden geçtiğini ilmektedir. Bu yüzden, zengin ülke statüsü adına, teknoloji yarışında acımasız rekabet içindedir.

Türkiye, standardizasyon ekosistemine katılımda, SEP ediniminde, SEP kullanımında önemsiz bir ekonomiye sahiptir. Nitekim, yüksek teknoloji ekosistemi üzerine yapılan araştırmadaki SWOT analizi sonuçları ile TÜSİAD'ın 2021 yılında yayınladığı, durum tespiti ve oşluk analizi aşıklı teknoloji standartları rapor serisi 5, 16. sayfada bulunan UTS'ler ve SEP'ler hakkındaki SWOT analizi sonuçları örtüşmektedir. TÜSİAD SWOT analizinin fırsatlar bölümündeki “*değişen teknolojilerin devamlı olarak yeni standart arayışlarını canlı tutması*” tespiti ile tehditler kısmında, “*öncü avantajına sahip ülkelerin uluslararası standart organizasyonlarındaki hakim durumu*” vurgusu, araştırmanın önemi, konusu, amacı ve hedeflerinin halen geçerli olduğunu kanıtlamaktadır.

Ulusal devletlerin yapısal rekabeti sebebiyle özellikle korumacılık dönemlerinde, AB ve ABD'nin, standardizasyonu, SEP'leri, anti-tröst ya da rekabet hukukunu ekonomik bir silah olarak kullandığı izlenebilmektedir. Araştırma kapsamı dışında olmakla birlikte, Çin Halk Cumhuriyeti dahi, China Standards 2035 Projesi aracılığı ile aynı yöntemi kullanmayı planlamaktadır. Bu bağlamda, yüksek teknoloji ekosistemi oluşturma için devletin öncülüğü kaçınılmazdır.

SEP'ler, küreselleşme ve uluslararası teknoloji standartları ekosisteminin yan ürünü olarak kendiliğinden oluşmuş olgulardır. Liberalizm ve onun yönlendirdiği küreselleşmenin gerektirdiği uluslararası teknoloji standardizasyonu sistematik biçimde sürdürülmeksizin, SEP'lerin uluslararası ticarete anlamlı bir etkisi olamaz. Bu kapsamda, yüksek teknoloji alanlarına odaklanma yanı sıra, küreselleşme yönünde proaktif olmak fırsat yaratacaktır.

Türkiye, kaynaklarını verimli kullanmamaktadır. Konut fiyatlarını, genel ulusal sermaye değeri inşası adına, döviz, altın, patent, kripto varlık enzeri işlevler yükleyerek “kur” olarak kullanmaktadır. Bu maddi kurun değeri, diğer ekonomik varlıkların görelî fiyatlarına referansla ölçülmek yerine, ölçsüz miktarda teşvikler

verilmesi, doğrudan ve/veya dolaylı krediler tahsisi sureti ile yoğun şehirleşmenin yarattığı yapay kıtlıklar ortamında şişirilmektedir. Bu yaklaşım, artarak kaynak israfına yol açacaktır. Teknolojik dönüşüm diğer ülkeler yanı sıra Türkiye'yi de dönüştürecektir. Bu dönüşüm yönünde dahi, proaktif olmak gereklidir. Türkiye ekonomisi yüksek teknoloji üretim düzeyi yönünden, gelişmiş ülkeler ortalamasının çok altındadır. İthalatın, daima ihracattan fazla oranda artması unu yansıtmaktadır. Yeni ödemeler dengesi sorunlarının ortaya çıkmasını engellemek, hayat pahalılığı, sosyal, siyasal çalkantılardan kaçınmak için, eğitimin kalitesinin artırılması ile Ar-Ge yatırımlarına olağanüstü kaynak tahsisi yaparak, odaklanmak gerekir. Bu yöntem, yatırım, kazanç denkleminde, yer altı enerji arama faaliyetlerinden çok daha etkilidir.

Edilgen tarzda ile olsa dünya ekonomisine öylesine eklemlenmiş ir ülkenin SEP sorunlarından olumsuz etkileneceği açıktır. Nitekim, SEP davaları arasında, 2021 yılından u yana en çok konuşulan SEP ihlali ihtilafı Philips ile Vestel arasındadır.

Türkiye'nin daha hızlı ekonomik kalkınması için, aşarılı ola ileceği yüksek teknoloji sektörlerine stratejik öncelik verilmelidir. Bu hedefe yönelik olarak tüm sektörlerdeki Ar-Ge yatırımlarının yıllar boyunca deneyimlenen verimlilik ölçümleri sıralanmalıdır. Söz konusu sıralamadaki yüksek verimlilik tespitine göre öne çıkan ilk on sektörlerdeki yüksek teknoloji ekosistemine daha fazla kaynak tahsis edilmelidir. Göreli kaynak kıtlığını aşmak için ya ancı sermaye girişlerinin artırılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda, teknoloji transferini de kapsaya ilen sınai mülkiyet hakları formunda ya ancı sermaye girişlerinin artırılmasına öncelik verilmelidir.

Söz konusu yüksek teknoloji ekosistemlerini oluşturmak ve yan ürünleri olarak SEP'ler edinimini sağlamak hedefi ile hızla, azı zorunlu yatırımlar yapılmalıdır.

Bu ağlamda, fizi ilite yapacak, master planlar oluşturacak, planlara uygun kaynak tahsisini yönlendirecek ve denetimini yapacak, Savunma Sanayii Başkanlığı enzeri özerk ir düzenleyici-denetleyici kurum oluşturulmalı, yeterli üyüklükte ir ütçe tahsis edilmelidir. Devlet Planlama Teşkilatı yeniden canlandırılmalıdır. Bazı üniversitelerdeki tekno-parklar yanı sıra, öncelikli sektörlere yönelik uygulamalı yüksek teknoloji enstitüleri oluşturulmalıdır.

Trump'ın ABD aşkanı olmasından (2017) sonra küresel ölçekte korumacılık politikaları se e i ile SEP'lerin dünya ekonomisine etkisi azalmıştır. Bu sebeple,

diğer sınai mülkiyet hakkı olan “ticaret sırrı” SEP’lerden doğan boşluğu doldurmaya başlamıştır. Ticaret sırrı kavramının artan önemine rağmen, teknik boyutunun çok gizli olması yüzünden açık kaynaklardan araştırılması zordur. Bununla birlikte, ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AB** (2017: 1). Setting out the EU approach to standard essential patents, alındığı tarih: 06.02.2023, adres: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26583>
- Agarwal, R.** (2023). Industrial Policy And The Growth Strategy Trilemma, Alındığı tarih: 22.03.2023, adres: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Analytical-Series/industrial-policy-and-the-growth-strategy-trilemma-ruchir-agarwal>
- Aiyar S. ve Ilyina A.** (08.02.2023). Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis: Trade openness increased after the Second World War, but has slowed following the global financial crisis, alındığı Tarih: 17.02.2023, adres: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis>
- Akar, T.** (2023: 316). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ekonomik Karmaşıklık, Ar-Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Sayı: 55, 03.03.2023, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://doi.org/10.30794/pausbed.1117645>
- Alexander, G. ve Kirti, G.** (30.06.2016). Royalty Stacking and Standard Essential Patents: Theory and Evidence from the World Mobile Wireless Industry, alındığı tarih: 11.03.2022, adres: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2790347
- Allen, G. C.** (2019). The Center for a New American Security (CNAS), alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://gssd.mit.edu/search-gssd/site/understanding-china%E2%80%99s-ai-strategy-clues-61720-sun-03-31-2019-2048>
- Alman Federal Mahkemesi** (05.06.2009). Federal Supreme Court, Orange-Book-Standard, alındığı tarih: 10.03.2017, adres: <http://www.ipeg.com/blog/wp-content/uploads/EN-Translation-BGH-Orange-Book-Standard-eng.pdf>
- Armah-Kwantreng, B.** (09.01.2023). Trade secrets: Coming of age on a global stage, WIPR, alındığı tarih: 18.02. 2023, adres: <https://www.worldpreview.com/article/trade-secrets-coming-of-age-on-a-global-stage>
- Associated Press** (10.03.2023). Los Angeles Times, China's Xi awarded third term as president amid rising tensions with U.S, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2023-03-10/xi-awarded-3rd-term-as-chinas-president-extending-rule>

- Avcı, Ş. ve Işık, N.** (31.01.2023: 161). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İleri Teknoloji İhracatı Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, alındığı tarih: 11.04.2023, <https://dergipark.org.tr/en/pub/kusbd/issue/75703/1193121>
- Aydın, A. ve Aktuz, N. C.** (31.01.2023: 135). Çevre Şehir ve İklim Dergisi, Tarım Sektöründe Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ekosistem Taanlı Uyum (Etu) Faaliyetler, 2 (3) , 132-157, alındığı tarih: 18.03.2023, <https://dergipark.org.tr/en/pub/csid/issue/75639/1194234>
- Balkı, B.** (16.07.2022). Spotlight: standard-essential patents in Turkey, Lexology, alındığı tarih: 18.02.2023 <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=582a6818-cd9b-4c6f-b0ed-03eb434be06a>
- Barnett, J.** (11.01.2017). Has the Academy Led Patent Law Astray?, alındığı tarih: 12.03.2017 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2897728 google akademik,
- Baron J. ve diğerleri** (09.11.2016). Essential patents and standard dynamics, <http://dx.doi.org/10.1016/j.respol.2016.05.004>, alındığı tarih: 10.03.2017, adres: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733316300786>
- Barrett ve diğerleri.** (2023) IMF, The Natural Rate of Interest: Drivers and Implications For Policy, alındığı tarih: 10.04.2023, adres: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2023/April/English/ch2.ashx>
- Basalla, G.** (2013: 99). George Basalla, The Evolution of Technology, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1988, ISBN 0-521-29681, alındığı tarih: 12.03.2023, adres: <https://www.dogubati.com/teknolojinin-evrimi>
- Başak, C.** (2016: 29). Birikim Stratejileri Doğrultusunda Değişen Patent Anlaşmaları: 1883 Paris Sözleşmesi-1994 TRIPS, doi:<https://ankara.academia.edu/CansuBasak>, alındığı tarih: 04.03.2023, adres: https://www.academia.edu/23584095/Birikim_Stratejileri_Do%C4%9Fultusunda_De%C4%9Fi%C5%9Fen_Patent_Anla%C5%9Fmalar%C4%B1_1883_Paris_S%C3%B6zleşmesi_and_1994_TRIPS
- Bazant, J.** (1968: 45). . E. Toussaint'ın Borç Sistemi kitabı içinde alıntı, Historia de la deuda exterior de Mexico, 1823–1946. (O. S. 37, Çev.), alındığı tarih: 26.03.2023, adres: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-economic-history/article/abs/historia-de-la-deuda-exterior-de-mexico-18231946-by-jan-bazant-mexico-el-colegio-de-mexico-1968-pp-xi-277-400/08FC818A50C13021DC28858DBE030138>
- Behar, G. G.** (2020). Cambridge University Press, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/patent-cultures/1883-paris-convention-and-the-impossible-unification-of-industrial-property/88229782BE290FDC3C206080B2731455>
- Belsie, L.** (01.10.2009). The Roots of Protectionism in the Great Depression, alındığı tarih: 16.02. 2023, adres: <https://www.nber.org/digest/oct09/roots-protectionism-great-depression>

- Bila, F. (2005)**, Milliyet. f ila@milliyet.com.tr,4 Tem.2005.Erişim 16.04.2023.
- Boscheck, R.** (31.12.2016). Patent Trolls, alındığı tarih: 12.03.2017 alındığı tarih: adres:<http://www.kluwerlawonline.com/abstract.php?area=Journals&id=WOCO2016005>, doi:ISSN: 1011-4548 ID: WOCO2016005
- Bown, C. P.** (22.02.2022). Cambridge University Press World Trade Review, Trump Ended WTO Dispute Settlement, Trade Remedies are Needed to Fix, <https://doi.org/10.1017/S1474745622000039>, alındığı tarih: 11.04.2023 adres: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/abs/trump-ended-wto-dispute-settlement-trade-remedies-are-needed-to-fix-it/902DFA6AA116AE7B3E0301F470FC87C2>
- Cebon, D.** (31.03.2023). Asia Times, It's time for Toyota to rethink its hydrogen strategy, alındığı tarih: 31.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/its-time-for-toyota-to-rethink-its-hydrogen-strategy/>
- Chan, F. W.** (2016). The Modern Law Review, Anti-suit Injunctions and the Doctrine of Comity, Volume79, Issue2, March 2016, Pages 341-354, <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12183>, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12183>
- Charnovitz, S.** (2019). George Washington University Law School, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: https://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2728&context=faculty_publications
- China Briefing** (26.08.2022). China Briefing, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: <https://www.china-briefing.com/news/china-standards-2035-strategy-recent-developments-and-their-implications-foreign-companies/>
- CJEU** (08.11.2019). Preliminary ruling proceedings – recommendations to national courts, alındığı tarih: 18.02.2023, adres: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/preliminary-ruling-proceedings-recommendations-to-national-courts.html>
- CJEU** (16.08.2015). Judgment in Case C-170/13 (Düsseldorf, Almanya), alındığı tarih: 18.02.2023, adres: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=165911&doclang=en> adresinden alındı
- Coghlan, E.** (2018). What Really Caused the Great Recession?, IRLE faculty research on the Great Recession, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://irle.berkeley.edu/publications/irle-policy-brief/what-really-caused-the-great-recession/>
- Contreras, J. L.** (05.01.2023: 3). Google Akademik, alındığı tarih: 06.02.2023, adres: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4318208
- Copeland, R. ve diğerleri**, (16.3.2023). New York Times, Wall Street's Biggest Banks Rescue Teetering First Republic, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://www.nytimes.com/2023/03/16/business/first-republic-bank-sale.html>

- Çelik, S.** (31.01.2023:6). Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, SWOT, (Sayı 38, 129 - 144), <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1156761>, alındığı tarih: 09.03.2023, adres: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince/issue/75775/1156761>
- Çetinkaya, Ş.** (08.06.2020). Tarih Okulu Dergisi, Devlet Etkisi ile Sermaye Birikimi ve Türkiye Üzerine Swot Analizi (2011-2018), doi:10.29228/Joh43536, alındığı tarih: 26.03.2023, adres: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/365727/>
- Day, K.** (24.03.2023). Washington Post, Gordon Moore, Silicon Valley pioneer who co-founded Intel, dies at 94, alındığı tarih: 25.03.2023, adres: <https://www.washingtonpost.com/obituaries/2023/03/24/gordon-moore-intel-founder-dead/>
- Demirelli, Ş.** (07.08.2022: 53-55). Paradigma Güncel Akademik Araştırmalar Dergisi, Neoli eral Bir Ürün Olarak Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Eleştirel Bir Okuması, Year 2022, Volume 11, Issue 1, 52 - 60, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://dergipark.org.tr/en/pub/paradigmaiad/issue/75016/1229170>
- Douglas H. Ginsburg, B. H.-E.** (15.03.2016). Google akademik, 'Excessive Royalty' Prohibitions and the Dangers of Punishing Vigorous Competition and Harming Incentives to Innovate, alındığı tarih: 12.03.2017, adres: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2748252
- Dünya Bankası** (2013). Alındığı tarih: 12.03.2017, adres: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>
- Elli, F.** (01.05.2010: 641). 2010African Journal of Agricultural Research, Comparison for international competition power between Turkey and European Union (EU)-27: Wheat example, 5(8):641-646, s. 641-646, alındığı tarih: 18.02.2023, adres: https://www.researchgate.net/publication/228425344_Comparison_for_international_competition_power_between_Turkey_and_European_Union_EU-27_Wheat_example
- EU Commission** (29.04.2014). CASE AT.39939 - Samsung - Enforcement Of Umts Standard Essential Patents, Antitrust Procedure Council Regulation (EC) 1/2003 Article 9 Regulation (EC) 1/2003 Date: 29/04/2014, alındığı tarih: 10.03.2017, adres: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39939/39939_1501_5.pdf
- EU Commission** (29.04.2014). CASE AT.39985 - Motorola - Enforcement Of Gprs Standard Essential Patents, Brussels, 29.04.2014 C(2014) 2892 final Commission Decision:, alındığı tarih: 10.03.2017, adres: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/dec_docs/39985/39985_928_16.pdf

- European Commission**, (2023). Regulation of the European Parliament and of the Council On Standard Essential Patents And Amending Regulation (EU)2017/1001https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2023-04/COM_2023_232_1_EN_ACT_part1_v13.pdf, Adres: https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2023-04/COM_2023_232_1_EN_ACT_part1_v13.pdf, Erişim, 05/05/2023
- Foster, S.** (10.03.2023). Asia Times, Centura Sculpta chip-making tool puts China further behind, alındığı tarih: 20.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/centura-sculpta-chip-making-tool-puts-china-further-behind/>
- Gardels, N.** (03.02.2023). NOEMA Magazine, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://www.noemamag.com/competitive-nation-building/>
- Gardels, N.** (17.03.2023). NOEMA Magazine, alındığı tarih: 20.03.2023, adres: <https://www.noemamag.com/the-emotional-state-of-nations/>
- Genentech Inc. v. Hoechst GmbH and Sanofi-Aventis Deutschland GmbH** (07.07.2016). Alındığı tarih: 11.03.2023, adres: <https://ipcuria.eu/details.php?t=1&reference=C-567/14>
- General Elektrik** (23.01.2018). *5 G Standardını Yaratan Türk: "Prof. Dr. Erdal Arıkan"*, alındığı tarih: 01.01.2023, adres: <https://www.ge.com/news/reports/5g-standardini-yaratan-turk-prof-dr-erdal-arikan>
- Gerstle, G.** (15.02.2023). IMF F&D Magazine, S. Sharma, röportaj yapan, alındığı adres: 17.02.2023, adres: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Analytical-Series/cafe-econ-a-new-political-order-emerges>
- Golia, A.** (31.01.2023: 11). Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2023-03, The Relationship between Global Law and the Individual: Symbiosis, Oscillation, Strategic Subjectification, 63 nolu dipnot, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4331725>, alındığı tarih: 17.03.2023, adres: <https://ssrn.com/abstract=4331725>
- Gupta, K ve Cappos J.D.** (2022: 10). For “Patent Wars” Alarmists, Time to Make Peace with the Empirical Data, alındığı tarih: 11.03.2023, adres: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php>
- Hayek, F. A.** (1973). A new statement of the liberal principles of justice and political economy, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://libsa.files.wordpress.com/2015/01/hayek-law-legislation-and-liberty.pdf>
- Hess, F. K.** (23.06.2022). The Journal of World Intellectual Property, US anti-suit injunctions and German anti-anti-suit injunctions in SEP disputes, <https://doi.org/10.1111/jwip.12240>, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jwip.12240>

- Howenkamp, H.** (2019: 1696). FRAND and Antitrust 105 Cornell Law Review, Frand And Antitrust, Heinonline, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: FRAND and Antitrust 105 Cornell Law Review 2019-2020 (heinonline.org)
- Huawei Technologies Co. Ltd v ZTE Corp. and ZTE Deutschland GmbH** (2013). C-170/13 - Huawei Technologies (Düsseldorf 7 16.07.2015), alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62013CA0170>
- Husson, M.** (2017: 17). Postface, E. Toussaint'ın Borç Sistemi kiti nda, E. Mandel eleştirisi içinde, Devlet Borçlarının ve Reddedilmelerinin Bir Tarihi (O. S. Binatlı, Çev.)
- Husson, M. ve Louçã, F.** (1985). E. Mandel içinde, Geç Kapitalizm (O. S. Binatlı, Çev.), alındığı tarih: 23.03.2023, adres: <http://hussonet.free.fr/geckapi.pdf>
- Husson, M. ve Louçã, F.** (2012: 6). E. Mandel eleştirisi içinde, alındığı tarih: 24.03.2023, adres: <http://hussonet.free.fr/geckapi.pdf>
- Irwin, D. A.** (08.09.2021). O. W. Douglas A. Irwin, Prodüktör, & PİIE, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economic-issues-watch/what-washington-consensus>
- James, H.** (02.02.2023). Alındığı tarih: 17.02.2023, adres: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/03/in-defense-of-globalization-harold-james?utm_medium=email&utm_source=govdelivery
- Keynes, J. M.** (1936). Palgrave Macmillan, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: <https://www.amazon.com/General-Theory-Employment-Interest-Money/dp/0156347113>
- Koc, W.** (15.02.2023). Bloom erg Technology, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-15/asml-says-ex-employee-in-china-misappropriated-chip-data?cmpid=BBD021523_TECH&utm_medium=email&utm_source=newsletter&utm_term=230215&utm_campaign=tech
- Kressel, H.** (15.03.2023). Asia Times, alındığı tarih: 16.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/rebuilding-the-us-chip-industry-a-costly-process/>
- KZR** (06.05.2009). KZR 39/06, German Federal Supreme Court 5 6, 2009, alındığı tarih: 17.02.2023, adres: https://www.cohausz-florack.de/fileadmin/documents/Urteile/IP_made_in_Germany_Urteile/OrangeBook_KZR_39-06_wie_ver%C3%B6ffentlicht-EN.pdf
- Lanchester, J.** (2023). C. Miller, & L. B. Review, Putting the Silicon in Silicon Valley, Chip War: The Fight for the World's Most Critical Technology, alındığı tarih: 20.03.2023, adres: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v45/n06/john-lanchester/putting-the-silicon-in-silicon-valley>
- Lerner J. ve Tirole J.** (31.06.2015). Journal of Political Economy of The University of Chiacago, Standard-Essential Patents, alındığı tarih: 10.03.2017, adres: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/680995>

- Lovea, B. J.** (2021: 6). Toulouse School of Economics, University of Toulouse Capitole, Do Standard-Essential Patent Owners Behave Opportunistically?, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3727085
- Marx, K.** (1867: 721). Capital Cilt 1, M. Selik, ve N. Satlıgan, Çev., E. Toussaint'ın Borç Sistemi Devlet Borçlarının ve Reddedilmelerinin Bir Tarihi kitabından alıntı.
- Maume, P.** (31.12.2016). Google akademik, Huawei ./ ZTE, or, how the CJEU closed the Orange Book, alındığı tarih: 12.03.2017, adres: <https://www.elgaronline.com/downloadpdf/journals/qmjip/6-2/qmjip.2016.02.04.xml>
- Maxvell, K.** (2020). The Beginnings of Globalization, The Spanish Silver Trade Routes, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: <https://defense.info/global-dynamics/2020/12/the-beginnings-of-globalization-the-spanish-silver-trade-routes/>
- Members of the SEPs Expert Group (E03600)**, (2021: 111 vd.). Contribution to the Debate on SEPs, alındığı tarih: 06.02.2023, adres: <https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vkpt5pmsblxk>
- Meszaros, T.** (22.03.2023). Asia Times, US protectionism eroding its allure in Asia, alındığı tarih: 23.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/us-protectionism-eroding-its-allure-in-asia/>
- Milliyet** (19.12.2020). Alındığı tarih: 09.03.2023, adres: <https://www.milliyet.com.tr/uzmanpara/swot-analizi-nedir-nasil-yapilir-swot-hangi-amacla-kullanilir-6383656>
- Mobius, M.** (03.03.2023). INSIDER, 'I can't get my money out', C. Mozee, röportaj yapan, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/mark-mobius-china-investing-capital-restricting-outflows-markets-strategy-jinping-2023-3>
- Mohan, A. K.** (01.12.2016: 777). Indian Journal Of Applied Research, The Emergence Of Standard Essential Patents In The Conundrum Of Intellectual Property Disputes, 6 (12), s. 778, ISSN - 2249-555X | IF : 3.919 | IC Value : 79.96, alındığı tarih: 12.03.2017, adres: Google akademik, file:///C:/Users/user/Downloads/14290-71179-1-PB.pdf
- Morton, F. S.** (01.06.2019: 60). Journal of Economic Perspectives, Do Increasing Markups Matter? Lessons from Empirical Industrial Organization, M. G. Steven Berry, 33 (3): 44-68., s. 60, DOI: 10.1257/jep.33.3.44, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.33.3.44>
- MTA.** (2017: 10). alındığı tarih: 16.03.2023, adres: <https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden-serisi/img/5NTE.pdf>
- Murphy, R. P.** (26.05.2020). Alındığı tarih: 17.02.2023, adres: <https://mises.org/library/chicago-school-versus-austrian-school>
- Nazik, M. H.** (2017: 141). T.C Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye İsrar Raporu, alındığı tarih: 25.03.2023, adres: <https://www.kutso.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/T%C3%BCrkiye-%C4%B0srar-Raporu.pdf>

- Nesin, A.** (19.10.2021). *Bloomberg TV Türkiye*, 1+1=1 programı, D. Cündioğlu, röportaj yapan, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: <https://www.youtube.com/watch?v=5IcL3v3nRsQ>.
- O'reilly, A.** (07.11.2019). Fox News, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.foxnews.com/politics/senators-trump-to-get-tough-on-chinese-intellectual-property-theft>
- Orhangazi, Ö.** (07.11.2008). Alındığı tarih: 18.02.2023, adres: 2 18, 2023, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1297129
- Orhangazi, Ö.** (08.10.2018). Alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://peri.umass.edu/publication/item/1116-the-role-of-intangible-assets-in-explaining-the-investment-profit-puzzle>
- Orhangazi, Ö.** (25.11.2018: 15). Cambridge Journal of Economics, Volume 43, Issue 5, Septem er 2019, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://doi.org/10.1093/cje/bey046>
- Özarlan, A.** (12.01.2023: 100). Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2023, Cilt: 5, Sayı: 1, Sayfa: 98-113, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: doi:E-ISSN: 2667-8217
- Özdemir, H.** (01.09.2016). Alındığı tarih: 16.02.2023, adres: https://www.academia.edu/30602224/TRIPs_Agreement_and_patents_docx
- Özdemir, H.** (01.10.2017: 102). İTÜ Vakfı Dergisi, s. 102-106, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: <https://www.ituvakif.org.tr/>
- Özkebir, T.** (03.01.2020). Alındığı tarih: 17.02.2023, adres: https://www.4ipcouncil.com/application/files/6815/8525/0508/SSPPU_vs_EMUR_Technical_University_Berlin.pdf
- Pao, J.** (31.03.2023). Asia Times, Rich or poor? China's 'developing' status faces fire, alındığı tarih: 31.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/rich-or-poor-chinas-developing-status-faces-fire/>
- Paul, C. A.** (01.01.2017). P. R. Deal, Editör, alındığı tarih: 16.02.2023, adres: <https://socialwelfare.library.vcu.edu/eras/great-depression/the-new-deal/>
- Paulette, T.** (01.01.2015). Oriental Institute the university of Chicago, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: <https://oi.uchicago.edu/research/research-archives-library/dissertations/grain-storage-and-moral-economy-mesopotamia-3000>
- Peralta-Alva ve Mistra** (10.04.2023). IMF Blog, Debt burden How to Tackle Soaring Pu lic De t, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/04/10/how-to-tackle-soaring-public-debt>
- Pesek, W.** (24.03.2023). Asia Times, The high, high cost of Toyota's EV lunder, alındığı tarih: 24.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/the-high-high-cost-of-toyotas-ev-blunder/>
- Politis, N.** (2017: 114). Les Effects des transformations des Etats, A. N. Sack, Eric Toussaint Borç Sistemi kita mından alıntı, (O. S. Binatlı, Çev.)

- Prasad, E.** (24.03.2023). Foreign Policy, The World Will Regret Its Retreat From Globalization, alındığı tarih: 01.04.2023, adres: <https://foreignpolicy.com/2023/03/24/trade-economy-globalization-united-states-china-ira-chips-reshoring-decoupling-industry-china/>
- Rothbard M.N.** (1963: 284). Money, the State and Modern Mercantilism, alındığı tarih: 08.04.2023, adres: <https://history.fee.org/media/3910/1373-money-the-state-and-modern-mercantilism.pdf>
- Rottonara, C.** (2022). Heinonline, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/aglj7&div=8&id=&page=>
- Sack, A. N.** (2017: 113). Les Effects des transformations des Etats, Eric Toussaint Borç Sistemi kitabından alıntı, (O. S. Binatlı, Çev.)
- Sınmaz, D., & Soğuksulu, F. B.** (2021: 17). TÜSİAD, Teknoloji Standartları ve Standarda Esas Patentler Rapor Serisi 1, Standartlaştırma Çalışmaları Ülke Örnekleri, alındığı tarih: 27.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>.
- Sisci, F.** (11.04.2023) Asia Times, Is China cornered?, alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/04/is-china-cornered/>
- Söylemez, A. O.** (2021: 83). TÜSİAD, Durum tespiti ve oşluk analizi teknoloji standartları rapor serisi 5, alındığı tarih: 23.03.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/11194-tusi-ad-teknoloji-standartlari-ve-sep-yol-haritasi>
- Spulber, D. F.** (01.10.2016). Standard Setting Organizations and Standard Essential Patents: Voting and Markets, doi:JEL Codes: D01, D02, D70, K, L, O3
- Suguru, T.** (06.04.2021). The Role and Historical Development of Standards, alındığı tarih: 15.02.2023, adres: https://www.rieti.go.jp/en/columns/a01_0641.html
- Tilman Müller, V. H.** (2014, 9 24). *Patent enforcement as a violation of antitrust law: EU Commission decisions in Samsung and Motorola.* doi:DOI: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu189>
- Toussaint, E.** (2017: 26). *Borç Sistemi*, Çev. O. Binatlı, Ayrıntı Yayınları
- Trinh, V. D. ve Do, H. H.** (17.03.2023). Asia Times, alındığı tarih: 18.03.2023, adres: <https://asiatimes.com/2023/03/vietnam-the-epitome-of-a-belt-and-road-hedge/>
- TÜİK.** (2021). Alındığı tarih: 13.03.2023, adres: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>
- TÜRK PATENT.** (24.06.1994). Alındığı tarih: 14.03.2023, adres: <https://www.turkpatent.gov.tr/tarihce>
- TÜSİAD** (2021: 13). Teknoloji Standartları ve Standarda Esas Patentler Rapor Serisi 3, Uluslararası Uygulamalar Raporu, alındığı tarih: 23.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>

- TÜSİAD** (2021: 13). Telekomünikasyon sektörü incelemesi raporu, rapor-serisi 4, alındığı tarih: 24.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>
- TÜSİAD** (2021: 14). Teknoloji Raporları Serisi 2, alındığı tarih: 31.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/11194-tusi-ad-teknoloji-standartlari-ve-sep-yol-haritasi>
- TÜSİAD** (2021: 17). Teknoloji Standartları ve Standarda Esas Patentler Rapor Serisi 3, alındığı tarih: 27.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>
- TÜSİAD** (2021: 22). Durum tespiti ve oşluk analizi teknoloji standartları rapor serisi 5, alındığı tarih: 23.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>
- TÜSİAD** (2021: 25). Teknoloji Standartları ve Standarda Esas Patentler Rapor Serisi 3, Uluslararası Uygulamalar Raporu, alındığı tarih: 23.01.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>
- TÜSİAD** (2021: 33). Teknoloji Standartları Rapor Serisi, alındığı tarih: 26.03.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/11194-tusi-ad-teknoloji-standartlari-ve-sep-yol-haritasi>
- TÜSİAD** (Eylül 2021: 16). Durum tespiti ve oşluk analizi teknoloji standartları rapor serisi 5, alındığı tarih: 26.03.2023, adres: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10825-teknoloji-standartlari-ve-standarda-esas-patentler-rapor-serisi>
- Unwired Planet International Ltd v. Huawei and ZTE**, [2020] UKSC 37, On appeals from: [2018] EWCA Civ 2344 and [2019] EWCA Civ 38 (UK Supreme Court 8 26, 2020), alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2018-0214-press-summary.pdf>
- Uslu, H. ve Ada, A. A.** (20.01.2021: 21). Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Sabit Sermaye Yatırımları ile Milli Gelir İlişkisi: Kamu ve Özel Kesim Ayrımında, *2021 10(19) 10–25*, alındığı tarih: 23.03.2023, adres: <https://dergipark.org.tr/tr/pu / s d/issue/64259/856299> adresinden alındı
- VESTEL v. HEVC and Philips**, Case No: HP-2019-000008, Neutral Citation Number: [2019] EWHC 2766 (Ch) (In The High Court Of Justice Business And Property Courts Of England And Wales Intellectual Property List (Chd) Patents Court 10 21, 2019), alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.bristows.com/app/uploads/2020/02/2019-EWHC-2766-Ch-Vestel-v-HEVC-Advance-Philips.pdf.pdf>
- World Bank**, (28.03.2018). Belt and Road Initiative, alındığı tarih 13.02.2023, adres: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>

- Wynne, W. H.** (2000: 25). State Insolvency and Foreign Bondholders, Eric Toussaint'ın Borç Sistemi kitabından alıntı, (O. S. Binatlı, Çev.), alındığı tarih: 26.02.2023, adres: https://openlibrary.org/books/OL8826351M/State_Insolvency_and_Foreign_Bondholders
- Yew, L. K.** (23.03.2015). NOEMA, The Sage of Singapore: Remembering Lee Kuan Yew Through His Own Words, N. Gardels, röportaj yapan, alındığı tarih: 20.03.2023, adres: <https://www.noemamag.com/the-sage-of-singapore-remembering-lee-kuan-yew-through-his-own-words>
- Yiu, P., Grace Li, C. T., & Obe, M.** (22.03.2023). Nikkei Times, China's aging population threatens a Japan-style lost decade, alındığı tarih: 25.03.2023, adres: <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Big-Story/China-s-aging-population-threatens-a-Japan-style-lost-decade>
- Zhang, G.** (2023). RCR Wireless News, Huawei, Ericsson, and Nokia are the most active companies contributing to 5G 3GPP standardization (Analyst Angle), alındığı tarih: 11.04.2023, adres: <https://www.rcrwireless.com/20230329/opinion/huawei-ericsson-and-nokia-are-the-most-active-companies-contributing-to-5g-3gpp-standardization-analyst-angle>.
- www.bddk.org.tr**, <<https://www.ddk.org.tr/BultenGunluk/>>, Erişim, 26.03.2023
- www.businessmirror.com**, <<https://www.businessmirror.com/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.carnegiecouncil.org**, <<https://www.carnegiecouncil.org/>>, Erişim, 17/02/2023
- www.china-briefing.com**; <<https://www.china-briefing.com/>>, Erişim, 19/02/2023
- www.corporatefinanceinstitute.com**, <<https://www.corporatefinanceinstitute.com/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.data.worldbank.org**, <<https://data.worldbank.org/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.ekonomist.com.tr**, <<https://www.ekonomist.com.tr/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.fair-standards.org**, <<https://fair-standards.org/members/>>, Erişim, 24.03.2023
- www.federalreservehistory.org**, <<https://www.federalreservehistory.org/>>, Erişim, 17/02/2023
- www.investopedia.com**, <<https://www.investopedia.com/>>, Erişim, 17/02/2023
- www.newyorker.com**, <<https://www.newyorker.com/>>, Erişim, 17/02/2023
- www.saturdayeveningpost.com**, <<https://www.saturdayeveningpost.com/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.standardsportal.org**, <<https://www.standardsportal.org/>>, Erişim, 15/02/2023
- www.statista.com**, <<https://www.statista.com/statistics/531423/national-debt-of-china/>>. Erişim, 17/02/2023
- www.teknolojigundem.com**, <<https://www.teknolojigundem.com/>>, Erişim, 14.03.2023).
- www.turkpatent.gov.tr**, <<https://www.turkpatent.gov.tr/>>, Erişim, 16/02/2023
- www.visualcapitalist.com**, <<https://www.visualcapitalist.com/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.worldipreview.com**, <<https://www.worldipreview.com/>>, Erişim, 18/02/2023
- www.unifiedpatents.com**, <<https://www.unifiedpatents.com/>>, Erişim, 23/04/2023

www.uk.sagepub.com, <<https://uk.sagepub.com/>> , Erişim, 18/02/2023
www.world101.cfr.org, <<https://world101.cfr.org/>> Erişim, 17/02/2023
www.rekabet.gov.tr, <<https://rekabet.gov.tr/tr/>>, Erişim, 18/02/2023
www.greece-is.com, <<https://www.greece-is.com/>> , Erişim, 26.03.20223
www.haberturk.com, <<https://www.haberturk.com/>> , Erişim, 02.04.2023
www.biography.com, <<https://www.biography.com/>>, Erişim, 18/02/2023
www.levyinstitute.org, <<https://www.levyinstitute.org/>>, 18/02/2023
www.wipo.com, <<https://www.wipo.int>>, Erişim, 15/02/2023
www.etsi.org, <<http://www.etsi.org>>, Erişim, 15/02/2023
www.ieee.org, <<https://www.ieee.org>>, Erişim, 15/02/2023
www.iso.org, <<https://www.iso.org>>, Erişim, 15.02.2023
www.tse.org.tr, <<https://www.tse.org.tr>>, Erişim, 15/02/2023
www.wipo.int, <<https://www.wipo.int>>, Erişim,15/02/2023
www.9to5mac.com, <<https://9to5mac.com>>, Erişim, 16/02/2023).
www.wto.org, <<https://www.wto.org>>, Erişim, 16/02/2023
www.britannica.com, <<https://www.britannica.com/>>, Erişim, 17/02/2023).
www.reuters.com, <<https://www.reuters.com/>>, Erişim, 17/02/2023
www.ec.europa.eu, <<https://ec.europa.eu/>>, Erişim, 18/02/2023
www.epo.org, <<https://www.epo.org/>>, Erişim,18/02/2023
www.fdd.org, <<https://www.fdd.org/>>, Erişim, 18/02/2023
www.ft.com, <<https://www.ft.com/>>, Erişim, 18/02/2023
www.history.com, <<https://www.history.com/>>, Erişim, 18/02/2023
www.uspto.gov, <<https://www.uspto.gov/>>, Erişim,18/02/2023
www.mondediplo.com, <<http://mondediplo.com/>>, Erişim, 23/02/2023
www.asiatimes.com, <<https://asiatimes.com/>>, Erişim, 16.03.2023
www.aa.com.tr, <<https://www.aa.com.tr/tr/>>, Erişim, 16/04/2023
www.sozcu.com.tr, <<https://www.sozcu.com.tr/>>, Erişim, 23/04/2023
www.itu.int, <<https://www.itu.int/>>, Erişim, 23/04/2023
www.fosspatents.com, <<http://www.fosspatents.com/>>, Erişim, 02/05/2023
www.via-la.com, <<https://www.via-la.com/>>, Erişim, 05/05/2023

EKLER

Ek-1: ABD Patent Kurumu Nezdindeki Bir SEP Dokümanı Örneği

(12) **United States Patent**
Ko et al.

(10) **Patent No.:** US 11,212,553 B2
(45) **Date of Patent:** Dec. 28, 2021

(54) **BIDIRECTIONAL INTRA PREDICTION METHOD AND APPARATUS**

(71) Applicants: **Electronics and Telecommunications Research Institute, Daejeon (KR); HANBAT NATIONAL UNIVERSITY INDUSTRY-ACADEMIC COOPERATION FOUNDATION, Daejeon (KR)**

(72) Inventors: **Hyunsuk Ko, Daejeon (KR); Jung-Won Kang, Daejeon (KR); Sung-Chang Lim, Daejeon (KR); Jin-Ho Lee, Daejeon (KR); Ha-Hyun Lee, Seoul (KR); Dong-San Jun, Daejeon (KR); Hae-Chul Choi, Daejeon (KR); Hui-Yong Kim, Daejeon (KR); A-Ram Back, Daejeon (KR)**

(73) Assignees: **Electronics and Telecommunications Research Institute, Daejeon (KR); HANBAT NATIONAL UNIVERSITY INDUSTRY-ACADEMIC COOPERATION FOUNDATION, Daejeon (KR)**

(*) Notice: Subject to any disclaimer, the term of this patent is extended or adjusted under 35 U.S.C. 154(b) by 0 days.

(21) Appl. No.: **16/768,035**

(22) PCT Filed: **Nov. 28, 2018**

(86) PCT No.: **PCT/KR2018/014847**

§ 371 (c)(1),
(2) Date: **May 28, 2020**

(87) PCT Pub. No.: **WO2019/107927**

PCT Pub. Date: **Jun. 6, 2019**

(65) **Prior Publication Data**
US 2020/0366931 A1 Nov. 19, 2020

(30) **Foreign Application Priority Data**

Nov. 28, 2017 (KR) 10-2017-0160466
Jul. 2, 2018 (KR) 10-2018-0076503
(Continued)

(51) **Int. Cl.**
H04N 7/18 (2006.01)
H04N 19/593 (2014.01)
(Continued)

(52) **U.S. Cl.**
CPC **H04N 19/593** (2014.11); **H04N 19/159** (2014.11); **H04N 19/176** (2014.11); **H04N 19/182** (2014.11); **H04N 19/184** (2014.11)

(58) **Field of Classification Search**
CPC .. H04N 19/593; H04N 19/176; H04N 19/184; H04N 19/159; H04N 19/182
(Continued)

(56) **References Cited**

U.S. PATENT DOCUMENTS

8,363,722 B2 1/2013 Gharavi-Alkhanisari et al.
9,154,796 B2 10/2015 Seregin et al.
(Continued)

FOREIGN PATENT DOCUMENTS

EP 3396951 A1 10/2018
EP 3313076 B1 4/2019
(Continued)

OTHER PUBLICATIONS

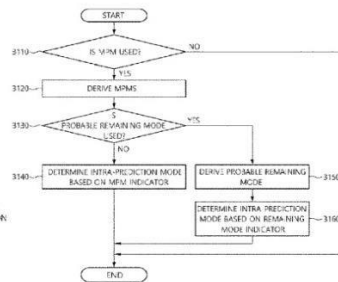
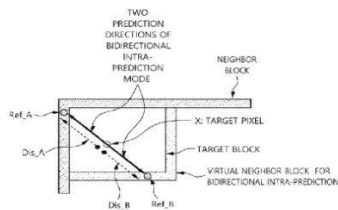
Shapiro et al. Embedded image coding using zerotrees wavelet coefficients (Year: 1993).*

(Continued)

Primary Examiner — Shan E Elahi
(74) Attorney, Agent, or Firm — William Park & Associates Ltd.

(57) **ABSTRACT**

Disclosed herein are a video decoding method and apparatus and a video encoding method and apparatus. Encoding and (Continued)

Patent Information (desired but not required for options 1 and 2; required in ITU for option 3 (NOTE))				
No.	Status [granted/ pending]	Country	Granted Patent Number or Application Number (if pending)	Title
1	Granted	United States	6987888	FREQUENCY COEFFICIENT SCANNING PATHS FOR CODING DIGITAL VIDEO CONTENT
2	Granted	United States (Japan European Patent Convention)	7421025	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
3	Granted	United States (Japan European Patent Convention)	7310375	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
4	Granted	United States (European Patent Convention)	7310374	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
5	Granted	United States	7310376	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
6	Granted	United States	7310377	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
7	Granted	United States (European Patent Convention)	7477690	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
8	Granted	United States (European Patent Convention)	7817718	MACROBLOCK LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
9	Granted	United States (China P.R. European Patent Convention Republic of Korea Mexico)	7769087	PICTURE LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
10	Granted	United States (China P.R. European Patent Convention Mexico)	7660353	PICTURE LEVEL ADAPTIVE FRAME/FIELD CODING FOR DIGITAL VIDEO CONTENT
11	Granted	United States	7162094	FREQUENCY COEFFICIENT SCANNING PATHS FOR DIGITAL VIDEO CONTENT

NOTE: For option 3, the additional minimum information that shall also be provided is listed in the option 3 box above.

ÖZGEÇMİŞ

EĞİTİM BİLGİLERİ:

- İstanbul Gedik Üniversitesi – Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans (2023)
- İstanbul Üniversitesi – Hukuk Fakültesi Lisans (1987)

BİLİMSEL YAYINLAR VE MESLEKİ DENEYİMLER:

- Hakemli İTÜ Vakfı Dergisi, Yabancı Dil Eğitimi, Ekim-Kasım-Aralık 2017, Sayı: 79, Sayfa: 102-106, SEP'ler Hakkında Makale (2017)
- T.C. Adalet Bakanlığı Dergisi, Muhtelif Sayılarda AİHM Karar Çevirileri (2008-2012)
- İstanbul Barosu Dergisi, Muhtelif Sayılarda AİHM Karar Çevirileri (2006-2008)
- İstanbul 1 Nolu Barosu, Serbest Avukat (1988'den u yana, halen)